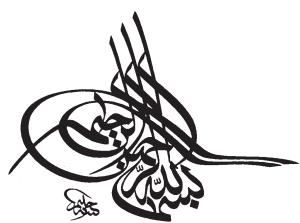

Siri Katika Kumpenda

Mwenyezi Mungu

Osman Nuri Topbas

Dar Es Salaam - 2014

As-Salaam Islamic Center
Plot 354 Mbezi Beach, Makonde, Dar Es Salaam - Tanzania
Cell: +255 254 734 362,
Email: aic2013@gmail.com

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kutolesha sehemu yoyote ya toleo hili, kuitunza katika mfumo utakaowezesha kunakiliwa au kukisambaza katika aina au namna yoyote ile, iwe elektroniki, kuchapa, kunakilisha, kurekodi au vinginevyo bila kupata ruhusa kutoka kwa mwenye haki miliki.

ISBN: 978-9944-83-692-0

Mwandishi:	Othman Nuri Topbash
Msimamizi Mkuu:	Abdi Mohamed Adam
Mfasiri:	Ibrahimu H. Kabuga
Mhariri:	Mohamed M. Potea
Msanifu jalada:	Altinoluk Graphics
Kupangiliwa vizuri na:	Sarkhan Isgandarov
	Nijat Garibov

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Othman Nuri TOPBASH

◆◆◆ Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu
YALIYOMO

Kuhusu Mwandishi	5
Dibaji.....	7
Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu	10
Binadamu kamili	21
Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu	32
Kuwa pamoja na wema na wakweli.....	41
Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu	50
Khofu na Matumaini	61
Kughafilika	73
Kukipamba kifo	82
Rizq (Riziki)	93
Nuru na giza	105
Wema (Ihsan) na kuwa macho (Murqaabah)	115
Uhalisia wa Binadamu.....	127
Kuwatanguliza wengine juu ya nafsi yako (ithhaar).....	133
Uislamu Humpa Uhai mwanadamu	143
Umuhimu wa tabia katika Tasawwuf	156
Upendo (mahabbah).....	167
Mahojiano ya Othman Nuuri Topbash juu ya tasawwuf	181

Kuhusu Mwandishi

Othman Topbash Nuuri alizaliwa mwaka 1942 katika Erenkoy, Istanbul, Uturuki na Musa Topbash na Fatma Feride Hanim, binti wa H. Fahri Kigili. Alikwenda Shule ya Msingi Erenkoy Zihni na Pasa, katika 1953, Istanbul Imam Hatip High School, moja ya taasisi za elimu ya sekondari inayoongoza kwa walimu wenye kuheshimiwa kama vile M. Celaleddin Okten, mahir Iz, na Nureddin Topcu. Wakati huo, yeye alisoma chini ya usimamizi wa M. Zekai Konrapa, Yaman Dede (Abdulkadir Keceoglu), Ahmet Davutoglu, Mahmud Bayram, na Ali Riza Sagman. Yeye pia alivutiwa na mtaalamu na mshairi maa-rufu Necip Fazil. Alijiunga na kundi la marafiki mtaalamu huyo, akwa anahudhuria hotuba zake, akifuatilia jarida lake la Buyuk Dogu, na akawa muungaji mkono ngangari wa mawazo yake. Wote Othman na mjomba wake Abidin Topbash wamemaliza shule ya sekondari mwaka 1960.

Baada ya kuhitimu, Topbash alijishughulisha na biashara na uzalishaji kwa muda. Mwaka 1962 alikwenda kulitumikia jeshi katika Tillo, Siirt kama mwalimu wa akiba. Alipenda kufundisha na kujihuisha na watu alipokuwa jeshini.

Baada ya kumaliza huduma za kijeshi, Topbash alirudi katika biashara lakini kamwe hakujiondoa katika shughuli za elimu na uhisani. Alikuwa mwanachama hai wa Ilim Yayma Cemiyeti (Chama cha kuhuisha elimu). Eneo la biashara yake lilifanya kazi kama shirika na taasisi ya huduma za hisani; ilikuwa kituo kwa ajili ya kutoa ufadhili kwa wanafunzi na msaada kwa maskini. Pia alikuwa na jukumu la kutoa huduma za uhisani kwa familia yake.

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Aliendeleza shughuli zake za hisani chini ya mwamvuli wa taasisi ya wakfu ya Hudayi baada ya kuanzishwa kwake mwaka 1985. Alikuwa mtu muhimu sio tu katika kuanzishwa kwake, bali pia katika kusambaza huduma zake kwa wanafunzi wanaotoka nchi jirani.

Topbash alianza kuandika katika miaka ya 1990 kutokana na kuvutiwa kwake na masomo ya dini na mashairi. Kati ya kazi zake zilizochapishwa Istanbul ni:

1. *Bir Testi Su* (1,996), kilichotafsiriwa katika Kiingereza kama *tears of the heart* (Machozi ya moyo).
2. *Rahmet Esintileri* (1,997), kilichotafsiriwa katika Kiingereza kama *prophet of mercy* (Mtume wa Rehma).
3. *Nebiler Silsilesi I-IV* (1997-1998).
4. *Tarihten Gunumuze Ibret Isiklari* (1998).
5. *Abide Sahsiyetleri ve Muessesleriyle Othmanli* (1999).
6. Islam Iman Ibadet (2000), kilicho tafsiriwa katika Kiinger-eza kama *Islam: Spirit and form* (Uislamu: Roho na mwili).
7. *Muhabbetteki Sir* (2001). Kitabu cha hiki ni tafsiri yake kutoka Kituruki kwenda Kiingereza kutokana na toleo la 2,001.
8. *Imandan Ihsana Tasavvuf* (2002).
9. *Vakif-İnfak-Hizmet* (2002).
10. *Son Nefes* (2003).

Vitabu vya Topbash vimekuwa vikitafsiriwa katika lugha kada-haa. Amechangia maono yake pia kwa njia ya semina za mafunzo, kuzungumza katika mikutano na akiongoza paneli katika nchi nyngi tofauti.

Ameoa na ana watoto wanne.

Dibaji

Shukrani kwa Mwenyezi Mungu, ambaye ametubariki, sisi waja Wake , kwa furaha na amani ya imani ya kweli. Baraka na amani iwe juu ya Fakhari ya ulimwengu isiyo na kikomo, Mtume Muhammad, ambaye aliwaongoza binadamu kutoka kwenye giza na kuwapeleka kwenye nuru isiyokuwa na mipaka.

Mwenyezi Mungu Mtukufu aliujalia uhai kwa siri pekee: Ame-uumba kutokana na upendo. Kwa sababu hiyo, kuna upungufu popote ambapo upendo haupo na kuna alama za ukamilifu popote upendo ulipo. Kama Mathanawi ya Rumi inavyoeleza:

Mwenyezi Mungu aliweka siri ndani ya masikio ya wingu, na machozi ya maji yakamiminika chini kutoka katika macho yake kama ndoo. Aliweka siri ndani ya masikio ya waridi na akaipamba kwa rangi na harufu. Aliweka siri kwenye jiwe na ikaligeuza na kuwa akiki ipendezayo katika mgodi. Aliwapa siri binadamu na kuwatukuza wale wenye kuitunza mpaka milele.

Siri hiyo ni siri ya upendo. Ndio maana njia pekee kwa binadamu kufikia radhi za Mwenyezi Mungu Mtukufu na uombezi wa Mtume (s.a.w) - na hivyo kupata wokovu katika dunia hii na Akhera - ni ukweli rahisi ulio ndani ya siri ya upendo. Wale wenye kuujua ukweli huu wakatii maagizo yake hupata hisia kali katika nyoyo zao kama kisiki kilichokuwa kikilia kutokana na upendo wake kwa Mtume (s.a.w). Kwani kuishi katika ngazi ya upendo wa namna hiyo humpandisha binadamu kwenye hali ya ukamilifu na kuwa kilele cha viumbe. Huongoza kwenye njia iliyonyooka.

Hata hivyo, kukaa kwenye njia iliyonyooka inawezekana tu kwa kusuhubiana na waumini wema na wakweli. Usuhuba huo hujenga uwiano wa roho na mwili mpaka sultan wa nafsi anapokuwa juu ya mwili wa mja. Moyo - mahali ambapo ishara za Mungu huonekana - hupata utulivu na faraja kwa sababu unaweza kuufikia Ukweli. Safari ya mja kwenye njia ya ukamilifu wa kiroho, hukabiliwa na majaribu mbalimbali ya imani. Katika kila hatua ya safari hii ya kuelekea kwenye umilele, huamiliwa kulingana na usafi wake wa moyo wake. Ufunguo wa kuelekea kwenye huruma na neema ya Mwenyezi Mungu unapatikana katika hofu na matumaini ya mtu - silaha muhimu sana ya kushinda vita dhidi ya tamaaa na vivu, na kufikia hali ya kuridhika. Mja anayefikia hali hii hukaa chonjo dhidi ya hatari ya kughafilika na humuabudu Mola wake kwa tahadhari na moyo safi. Kwa kuiangalia dhati yake dhalili, huupa nguvu moyo katika kuidhibiti hasira.

Hivyo wale ambao wanaweza "kuwa wapambanaji halisi" kama ilivyoelezwa katika maneno ya Mtume (s.a.w)¹ huielewa he-kima ya Mungu ya uhai na mauti. Wao hawaweki hisa zao katika furaha ya muda ya ulimwengu huu. Bali hujaribu tu kufanya matendo mema na kuishi maisha yaliyopambwa na maarifa, unyenyekevu, na kuabudu. Kwa sababu maisha kama hayo yataujaza moyo kwa upendo wa kweli, mja huutambua utulivu na uzuri wa mauti. Hukiona kifo kama kuungana na Mpandwa na hukisubiri kwa shauku kubwa.

Muumini hufanya kazi ili riziki yake ya halali wakati wa mchana na kupata chakula cha kiroho kwa njia ya sala zake za katikati ya usiku. Hiyo ndiyo sababu kwamba hawashughulishwi na harakati na mihangai ko ya riziki wala kuchafuka kwa wasiwasi wa kidunia. Roho zao ni kama mawingu yanayotawanya na kueneza huruma katika maeneo yanayowazunguka. Wao huwa chemchem

ya utulivu na baraka kwa ajili ya jamii yao, na familia zao hubadili ka kuwa pepo katika dunia hii.

Katika dunia hii ya majaribio ambapo nuru na giza hupambana vikali, wale waliolelewa katika pepo hiyo siku zote hushika upande wa haki na kweli - njia ya sawa iliyoonyeshwa na maamrisho ya Mungu. Hutekeleza majukumu yao bila kuchoka kwa Qur'an Tukufu Takatifu. Hujaribu pia kusoma kitabu cha ulimwengu kisichotamka na kisichokuwa na maneno na kujua hekima, siri na ukweli wake. Hivyo wao hugeuka kuwa vioo vinavyoakisi mafanikio na ustawi wa kiroho na utulivu waliojaaliwa. Hali hii maarufu ni ile hali ya kuwa Qur'an Tukufu hai. Hakika kila mapambano, kuanzia vita ya Badr mpaka vita vilivyopiganwa na mababu zetu wa Kiuthmaniya (Ottoman), ni jitihada za kufikia na kulinda hali hii maarufu.

Hivyo basi, huu ni muhtasari wa kitabu hiki kidogo, ambacho nimekipa jina la "**Kutoka Bustani ya Moyo: Siri ya kumpenda Mwenyezi Mungu**"

Tunamwomba Mola wetu atujaalie ishara za ustawi na moyo safi. Atupatie utuvu wa imani. Aziangaze nyoyo zetu kwa nuru ya Qur'an Tukufu na abubujishe chemchem ya hekima katika fikra zetu. Tunamwomba Mola wetu atujaalie neema ya upendo, rehma, na huruma Yake.

Amin!

1.

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

Moja ya sifa maarufu za hazina ya siri iliyotajwa katika maneno "*Mimi ni hazina ya siri. Nilitaka kutambulika na hivyo nikaumba viumbe*" ni neema kubwa. Mwenyezi Mungu Mtukufu hakutaka neema hii ya ajabu, isiyo na kikomo na adhimu kuwa yenyekusitishwa, hivyo akaumba viumbe.

Tone dogo la upendo wake usio na kikomo uliwekwa juu ulimwengu huu na katika hii ardhi. Hivyo, ardhi ilipata ubora juu ya viumbe vingine; Mwenyezi Mungu pia alimuumba binadamu, kiumbe mtukufu, kutohana na ardhi.

Mwenyezi Mungu, ambaye ameviumba viumbe vyote kwa upendo, alivifanya kuwa ishara ya ufundi na ukamilifu Wake. Uwepo wa binadamu kama kiumbe bora wa Mungu imekuwa dhahirisho na ishara kamili ya upendo na wema. Kwani dhumuni la uumbaji wa dunia si tu kuipamba kwa mashamba ya kijani, mabonde, majangwa makubwa na milima; ni binadamu - chemchemi ya upendo na mfano kamili wa uumbaji. Kwa sababu hiyo, heshima ya binadamu ipo katika uwiano wa moja kwa moja wa jinsi anavyolinda lengo hili la kuumbwa kwake.

Aidha, kwa kuwa sababu ya uumbaji ni upendo, sifa ya upendo ipo kama mwelekeo wa asili katika viumbe vyote. Hata nge kuwabeba watoto wake juu ya mgongo wake ni matokeo ya upendo huu.

Mwelekeo huu wa upendo upo katika kilele chake kwa binadamu, aliye mtukufu zaidi ya viumbe wengine. Hata hivyo, katika

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

dunia hii iliyojaa majaribu na mateso, mtu anaweza kupata tuzo ya upendo wake kwa kiwango cha thamani ya wale anaowapenda. Hii ina maana kwamba moyo wa mwanadamu, ulioumbwa na uwezo wa upendo usio na kikomo, unaweza tu kufikia ukamilifu kama mwenye moyo huo ataiongoza tabia yake kuelekea kwenye upendo wa Mwenyezi Mungu. Hawezi kujisaidia mwenyewe kufuata malengo duni na yasiyo na maana - hatimaye maisha yataishia katika hali ya kusikitisha. Kwa maneno mengine, ni pale tu atakapojielekeza kwa Mwenyezi Mungu na wale vipenzi vyake ndipo tabia yake ya asili ya upendo itaweza kupata baraka ya kupaa kiroho kutokana na kiasi cha kujitolea kwake.

Kwa kweli, mitihani ya Mungu inayompata binadamu hutemea jinsi anavyouelekeza upendo wake. Ni kwa sababu ya kanuni hii kwamba Mwenyezi Mungu ameyapa maumbile ya mwanadamu mielekeo hasi na vile vile mielekeo chanya. Mwenyezi Mungu amewapa binadamu sehemu ya sifa zake tatu kubwa: 1) kuwepo kabisa, 2) neema na 3) wema, lakini pia amewapatia sifa zilizo kinyume na sifa hizi: 1) kutokuwepo kabisa, 2) ubaya na 3) uovu kabisa. Katika hali hii, Qur'an Tukufu inasema: "Kisha akaifahamisha uovu wake na wema wake." (Shams, 91:8)

Hizi ni ncha mbili kubwa zinazovutana sana, ambazo binadamu huvutwa nazo katika maisha yao. Ni lazima kutambua kuwa maafa makubwa ya mtu ni kupendelea kwake kuelekea ncha hasi. Wale wenye kupendezwa na ncha hii hupofuka kiasi kwamba wanajistaajabia tu wao wenyewe na matendo yao. Huu ni udhaifu mkubwa. Ukiziwi huo humzuia binadamu kutotambua uwezo wake kamili. Pia ni ugonjwa hatari zaidi wa kiburi kikubwa kwa binadamu ambaye huishia kuwa mgeni wa nguvu ya Mungu.

Maana halisi ya msemo wa ki -Sufi usemao "Kufa kabla kifo hakijakujia!" ni kuwa mtu anatakiwa kuepuka kuanguka katika mtego wa kupata sifa mbaya inayotoka kwenye ncha hasi na,

badala yake, anatakiwa kuokoka dhidi ya mzunguko wa maumbile. Hata hivyo, njia ya utambuzi huo haina maana ya kuua nafsi bali kuidhibiti. Rumi anaelezea hatua hii kama ifuatavyo:

Kama maji ya yakibakia chini ya meli, yanakuwa kituo cha msaada. Hata hivyo, iwapo yatajaa melini yataiangamiza. Mtu anawenza kuufananisha ukweli huo na moto unaoiendesha meli. Moto katika bwela huiendesha meli. Lakini kama moto huu utaenea juu utaiunguza meli.

Kwa hiyo mja anakuwa karibu na Mola wake kwa vile anavyo-jiepusha na madhara ya sifa hasi. Njia pekee ya kufanikisha hili ni mtu kuuelekeza upendo wake kwa Mwenyezi Mungu, kwa kiasi cha uwezo wa moyo wake. Lakini kuna hatari nydingi zilizojificha moja kwa moja katika hatua ya mtu kuuelekeza upendo wake kwa Mwenyezi Mungu. Katika hatua moja moyo unaweza kuungua kana kwamba umepigwa na umeme wenye voti ya juu. Hii inaweza kumteketeza mtu. Ishara ya Mwenyezi Mungu kwa Nabii Musa (a.s) ni mfano mzuri wa hili.

Nabii Musa (a.s) alikutana na ya sifa ya mwenyezi mungu ya *Kalam* au mazungumzo kwenye Mlima Sinai. Alipoteza fahamu yake kwa upendo mkubwa kwa sababu ya mvuto wa kiroho wa mazungumzo ya Mungu yaliyo zaidi ya mtizamo wa binadamu - bila ya herufi au maneno. Ndipo kwa moyo akaomba kumuona Mwenyezi Mungu. Lakini Mwenyezi Mungu alimjibu, “Huwezi kuniona!” Alipositisiza, Mwenyezi Mungu alimwambia atazame mlimani: mlima ulipasuka kutokana na mwanga uliotumwa na Mwenyezi Mungu. Baada ya tukio hili la kutisha, Nabii Musa (a.s) alihofu sana na kuomba msamaha kwa Mwenyezi Mungu.

Kama tukio hili linavyoonesha, upendo unahitaji mgeuko wa polepole. Hatua kadhaa zinahitajika ili kuimarisha uwezo wa mtu kuona upendo wa Mungu. Hii inahitaji mafunzo ya taratibu kwa kushikamana na hali ya kiroho ya marafiki wa Mwenyezi Mungu,

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

na kuondokana na mamlaka ya nafsi. Moyo unaweza tu kuongeza uwezo wake wa ndani wa upendo kwa aina hii ya mafunzo, na hivyo unaweza kujitakasa na kuijweka huru kutoka kwenye mtego wa sifa hasi. Ni hapo tu ndipo unapoweza kupata uwezo wa kiroho wa kuwa kioo cha upendo wa Mungu, kama kioo kilichong'arishwa.

Upendo wa mama, baba, mke, mume na watoto, na fursa za kiroho na kimwili pamoja na neema nyingine za kidunia yote ni fadhlila na neema za Mwenyezi Mungu kwa waja wake. Lakini aina yote hii ya upendo inapaswa kuwa njia ya kumfikia Mwenyezi Mungu. Ni alama tu katika njia ya Mwenyezi Mungu. Nyoyo zetu hazitakiwi kuwa watumwa wa upendo wa kupenda vitu hivyo, kwani wale walio katika upendo wa Uzuri wa Dhati (wanaompena Mwenyezi Mungu) hawawezi kuanguka katika upendo wa kupenda vitu dhaifu. Wale watakaofanya hivyo watanyimwa yote. Kwa maneno mengine, wale ambao huangukia katika upendo wa kuipenda dunia watanyimwa upendo wa Mwenyezi Mungu. Rumi analielezea jambo hili katika tungo zifuatazo:

*Wale wanaoangukia katika upendo wa kuipenda dunia ni
kama wawindaji wanaopiga risasi katika vivuli;*

Kivuli kinawezaje kuja katika milki yao?

*Mmoja wa watu wajinga alijaribu kukamata kivuli cha
ndege; lakini hata ndege kwenye tawi alichekeshwa na kuta-
tizwa na jambo hilo.*

Kila mtu mwenye ufahamu anayeutafakari mwisho wake anaweza kuelewa kiurahisi kwamba ni madhumuni ya uumbaji ndiyo yanayotakiwa kuweka kikomo cha kujiingiza kwao katika burudani na mapenzi ya muda kwa kuuelekeza upendo wake kwa Mwenyezi Mungu. Neema halisi ni neema ya Mwenyezi Mungu. Uzuri wote tunaoushuhudia kwa mshangao si kitu ila ni chembe tu itokanayo na uzuri Wake (Mwenyezi Mungu).

Upendo kati ya Leyla na Majnun ni mfano mkubwa wa ukweli huu. Kama moyo wa Majnun ungeendelea kujitoa kwa ajili ya Leyla, angeweza kuwa sanamu yake. Hata hivyo, Leyla alioneshaa jukumu la muda mfupi kwa Majnun na akaanguka kwa ajili yake baada ya kuuinua moyo wake kwenye kiwango ambapo dhamira yake ilikuwa upendo wa Mungu. Ingawa Majnun alikuwa amefunga safari kumuelekea Leyla, alioneshaa uwezo wa kuuelekeza moyo wake kwa Mwenyezi Mungu, si kutuama juu ya Leyla.

Upendo hukubaliwa tu pale lengo lake linapokuwa la kweli na halisi. Aina hii ya upendo haiwi jengo (mansion), makao makuu kabisa, na kituo cha mwisho cha moyo kama utaishia kwenye udanganyifu na tamaaa! Ni kuwa huru kutokana na hilo ndipo moyo unapoweza kuendelea na safari yake kwa baraka inayopatikana kutoka katika upendo huu kama mfano wa udongo na rutuba. Hatari hapa iko katika kuwageukia wale wasiofaa kupendwa. Mbaya zaidi ni kubaki ukiwa umekwama kwao. Kama Majnun angegubikwa na upendo wake wa muda kwa Leyla bila kumrudisha nyuma, upendo wake ungekuwa hauna maana. Angekuwa ameshapotea kwa upendo wa muda tu kama ilivyo kwa Majnun wen-gine wengi.

Mwenyezi Mungu Mtukufu hakumtelekeza Nabii Yusufu (a.a.) aliyekuwa amebeba nuru ya utume pindi ndugu zake walipomtupa kisimani. Msafiri mmoja mwenye kiu aliishusha ndoo yake kisimani akidhani kwamba chini kutakuwa na maji. Nabii Yusufu (a.s) alipotoka nje pamoja na ndoo, msafiri huyo aliisahau kiu yake. Alistaajabishwa na kutetemeshwa na uzuri aliouona. Msafiri huyo mwenye kughafilika, kwa upande mwingine, hakuweza kuuona upande wa kiroho wa uzuri huu. Alikuwa ameiweka akili yake yote kwenye umbile la nje, ambalo aliliuza bila wasiwasi kwa bei nafuu - kama Majnun ambaye alibaki akiwa ameganda tu kwa Leyla na hatimaye akashindwa kufika kwenye hali ya kuungana na Mwenyezi Mungu.

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

Kwa msafiri ambaye alishusha kamba yake kisimani kwa matumaini ya kupata maji, bila shaka ilikuwa fursa kubwa ya kusahau maji alipouona uzuri wa Nabii Yusufu (a.s). Bila shaka alikuwa ametaabishwa na shughuli zake na za jamaa zake kabla ya kuuona upendo wa Mwenyezi Mungu ambaa uliong'aa kama mionzi ya jua inavyong'aa kupiditia lenzi. Ilikuwa ni aibu kubwa kwamba msafiri huyo mjinga alihadaiwa na faida ya kidunia aliyoipigia mahesabu kuipata kupiditia kwa Nabii Yusufu (a.s). Kwa hivyo akapoteza fursa ya dhahabu iliyokuwa imeletwa mbele yake.

tunachojaribu kuelezea hapa ni njia bora ya kutambua upendo mkubwa na wenyewe kudumu. Kupitia hatua za upendo bila kukwamma ni jambo lililo nje ya uwezo wa watu wengi wa kawaida. Wale wanaoweza kuufikia ukamilifu ni wale wanaolielekea lengo hili kwa nje kwa njia ya uchaguzi wa mapenzi yao huru na kwa upande wa ndani kwa njia ya kuiendea hatima yao. Watu hawa wanaweza kufikia hatua za juu kwa namna mbalimbali kwa kupiditia njia nyingi, zote zikiwaongoza kwa Mwenyezi Mungu kwa msaada wanaopewa na Mwenyezi Mungu wao. Matokeo yake ni kurejea kwa Mwenyezi Mungu – fana' fi Allah (kutopea ndani ya Mwenyezi Mungu) - kama mto unavyopotelea baharini. Mwisho wa safari hii ni baqa' Allah (kudumu pamoja na Mwenyezi Mungu)².

Mja anapaswa kujua kuwa akili ina kikomo. Chochote kilicho zaidi ya kikomo cha akili ni wazimu. Hata hivyo, uwezo wa moyo

2. *Fanaa fi Allah* ni dhana katika *tasawwuf* yenyе maana ya kuachana kabisa na sifa zisizopendwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu (*al-akhlaaq al-dhamimah*). Inamtaa mtu kuyafutilia mbali matamanio ya kihayawani yanatoka ndani ya *nafs*. Dhana hii pia huitwa *takhlilya*, ambayo ina maana ya “kusafisha” moyo moja kwa moja dhidi ya kile kisichotakiwa kuwa ndani ya moyo huo. Dhana ya *Baqaa bi Allah* kama inavyotumika katika *tasawwuf* humaanisha kuzaingiza ndani ya moyo sifa njema zinazopendwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu. Vilevile hujulikana kama *tahliya*, yaani “kupamba” au “kupendezsha” moyo kwa tabia njema (*al-akhlaaq al-hamidah*) na kuzifanya zikite mizizi ndani ya moyo.

ni mkubwa usiokuwa na kikomo. Kitovu cha utulivu ni kuzama ndani ya Mwenyezi Mungu na kuwa na Mwenyezi Mungu milele. Rumi anaelezea kwa uzuri jinsi ye ye alivyoichomwa na upendo wa Mungu katika hali ya fana' fi Allah na baqa' bi Allah, na jinsi moto huu wa ndani ya nafsi yake ulivyoendelee bila kuzimwa hata kwa kifo:

Fungua kaburi langu baada ya kifo changu na tazama jinsi mafusho yatakavyoibuka kutoka katika sanda yangu! Kinachoyafanya mauti yawe yenye kutisha ni gome hili la mwili. Utakapovunja gamba hili la mwili utayaona mauti yaki-onekana kama lulu!

Moja ya sifa muhimu za marafiki wa Mwenyezi Mungu ni kutumiwa na upendo wa Mungu. Rumi aliwatafuta wapenzi wa kweli waliochomwa moto wa upendo, ndiyo maana alielezea maneno hayo yenye hisia kali. Anaeleza haja hii kama ifuatavyo:

Nahitaji mpendaji ambaye kutoekana na moto wake wa ndani misukosuko mikubwa itatokea; na kwa moto wa moyo wake hata moto utakuwa majivu.

Kuna aina mbili za upendo: halisi na wa istiari.

Mtu kumpenda ye yote "badalaya ya Mwenyezi Mungu" (ma siwa Allah) katika ulimwengu upendo huo ni upendo wa istiari (metaphorical), ambapo kumpenda Mola wa ulimwengu na kupendelea kuelekea kwake ni upendo halisi.

Wale waliozing'arisha nyoyo zao kwa upendo wa kweli wa Mola wanawenza kuona jinsi uzuri unavyojiakisi ndani mwao nyakati zote na kushuhudia moja ya ishara za uwezo wa Mwenyezi Mungu usiokuwa na kikomo. Kwa maneno mengine, watu hao hugundua ndani ya maumbile yao ukweli wa *ahsan taqwim* (mfano bora zaidi). Kwao wao, hakuna rangi na harufu ya istiari inayotutia sisi kwa uzuri wao bali kitu chenye ukweli mkubwa. Kwa

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

maana wao wanafikia kwenye hatua ya kumjua Mwenyezi Mungu. Wameacha mapambo ya nje na kuufikia Ukweli. Huko, wao wameona milele ya Mwenyezi Mungu.

Pazia kubwa inayowekwa baina ya Mwenyezi Mungu na waja wake sio masafa ya kimaada kama ardhi na mbingu. Pazia Hii ni hisia ya kuwa mbali na Muumba. Kwa sababu hiyo, Mwenyezi Mungu anasema “nikampulizia roho yangu” na kuwakumbusha binadamu asili aliyowapa kutoka Kwake. Pia alisema: “Mimi ni siri ya binadamu na binadamu ni siri Yangu.”

Hivyo, hazina na siri za Mungu zimetolewa kwa binadamu. Mwenyezi Mungu, Mwenye nguvu, anataka kuonesha Uwepo Wake Mtukufu katika tabia takatifu ya binadamu.”Mimi ni siri ya mwanadamu” ina Habari Njema ya sifa ya pamoja.

Asili na habari hizi njema zikimfikisha muumini kwenye ukamilifu wa upendo na huruma, basi moyo huanza kusafiri kuelekea kwenye siri za ulimwengu wa Kimungu. Hivyo, hakika ya vitu vyote, na siri zinazoitwa “binadamu” na “ulimwengu” na siri za ulimwengu wa Kimungu vyote hupata huweza kudhihiri. Hapo mja hupata za moyo salama.

Mja anapofikia ukomavu huu, pazia la kughafilia lililopo baina ya mja na Mwenyezi Mungu huanza kuondolewa kidogo kidogo. Mja huyo hupata kujua siri ya usemi wa “Kufa kabla ya hijafa.” Ulimwengu pamoja na upendo wake wenye kikomo, uzuri na umaridadi wa muda hutawanyika ndani ya upепо. Moyo hupata furaha kubwa ya kukurubiana na Muumba wake.

Mja anatakiwa kujua kuwa chemchem pekee ya rehma na upendo unaoweza kumpeleka kwenye upendo wa Mwenyezi Mungu ni Mtume (s.a.w). Kumpenda Muhammad (s.a.w) ni sawa na kumpenda Mwenyezi Mungu Mtukufu. Kumuasi ni sawa na kumuasi Mwenyezi Mungu, na kumkhalifu ni sawa na kumkhalifu

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Mwenyezi Mungu. Kwa hiyo, uwepo mtukufu wa Mtume Muhammad (s.a.w) unatwaa nafasi ya upendo na kimbilio kwa wanadamu. Wale wenyе maarifa ('arifun) hujua kwamba sababu ya uwepo wa viumbe ni upendo wa Muhammad (s.a.w). Kwa hiyo, ulimwengu wote ni zawadi kwa nuru ya Muhammad (s.a.w). Ni kwa sababu hii kwamba kumpenda Mtume (s.a.w) umelindwa na hatari inayoji-tokeza katika kuwapenda viumbe wengine (ma siwa). Vivyo hivyo, ni muhimu kumpenda Mtume (s.a.w) kwa moyo wote. Bibi Fatima (r.a) anatoa mfano bora wa upendo huu akielezea hali yake ya majonzi wakati wa mazishi ya Mtume (s.a.w):

Msiba ulionifika kwa kifo cha Mtume, kama ungeshuka juu ya giza, basi rangi yake ingebadilika. (Ibn al- Jawzi, al-Wafa.)

Ishara nzuri na yenye maana ya kumpenda Mtume (s.a.w) huonekana katika kumtii. Kanuni isemayo “Mpendaji anatakiwa kumpenda kila kitu kinachopendwa na kipenzi chake” inaashiria hasa umuhimu wa kumtii Mtukufu Mtume (s.a.w). Upendo huu ni uti wa mgongo wa kumpenda Mwenyezi Mungu. Upendo mwininge wowote umebatilishwa kwa njia ya Qur'an Tukufu na Sunnah. Njia pekee ya kuufikia upendo wa Mwenyezi Mungu ni kumpenda Mtume Muhammad (s.a.w).

Kumpenda Mtume (s.a.w) ni hali ya juu kabisa mbayo binadamu anatakiwa kuufikia katika kumpenda Mwenyezi Mungu. Mwenyezi Mungu aliweka mipaka ya vipawa vyote vya binadamu ikiwa ni pamoja na uelewa wao na akili. Hata hivyo, asili yake ya kimungu inapita mipaka yote.

Kuipenda nuru ya Muhammad (Nur Muhammadi) ni sharti la kumpenda Mwenyezi Mungu. Kadhalika kuwapenda mawalii na marafiki wa Mwenyezi Mungu, na kisha kukipenda kila kiumbe kilichotukuzwa na Mwenyezi Mungu kulingana na sifa na ubora wake. Mzunguko wa upendo katika mwelekeo ueendao kwa Mwe-

Siri katika upendo wa Mwenyezi Mungu

nyezi Mungu ni chemchem ya huruma na faraja ya nyoyo na roho. Upendo wowote nje ya mduara huu utapunguza mantiki ya upendo. mpenda Hakika, kuna baraka kubwa katika kumpenda Mtume (s.a.w) na watu wa Mwenyezi Mungu (Ahl Allah). Majuto yote katika dunia hii na Akhera yawapata wale wanaowachukia.

Nyoyo za mawalii wa Mwenyezi Mungu ni kama mama (kiini cha) wa lulu. Huzaa lulu kubwa kuliko matone ya mvua ya mwezi Aprili. Wanaweza kuzigeuza nyoyo changa kuwa lulu kubwa kwa msaada wa Mwenyezi Mungu. Kinachohitajika kwa mtafutaji kuli-tambua tu tone lililojificha ndani ya lulu hii! Katika ufanuzi (sharh) wa kitabu cha Mathnawi kuna maelezo yafuatao:

Mwenyezi Mungu aliweka siri ndani ya sikio la wingu, na machozi ya maji yakamiminika chini kutoka macho yake kama ndoo. Akaweka siri ndani ya sikio la waridi, na kui-pamba kwa rangi na harufu nzuri. Akaweka siri kwenye jiwe, na likageuka kuwa akiki yenyenye kung'aa katika mgodi. Kwa neema yake aliyamimina maji kutoka mawinguni, akayapamba mawaridi na kulipa thamani jiwe.

Aliweka siri katika mwili wa binadamu na akawainua milele wale walioitunza siri hiyo. Kutokana na kupokea muongozu kutoka katika ulimwengu wa Kimungu, miili hii ikapata siri ya ukaribu na Mwenyezi Mungu - kuwa waliookolewa dhidi ya mwili.

Katika historia yote, manabii na mitume ambao walipata siri hii, wamekuwa wabebaji wa nuru ambao wamefikia ukamilifu kwa upendo wao.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu atujaalie neema kubwa ya kumpenda, na kumpenda kipenzi chake, Mtume (s.a.w) na watu wake! Tunamuomba Mwenyezi Mungu ayachukue maisha yetu baada ya sisi kutenda matendo mema ya kutosha kuhakikisha

 Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

tunakuwa huru katika ulimwengu ujao na aziangaze nyoyo zetu kwa ishara kubwa za upendo Wake!

Tunamuomba Mwenyezi Mungu azijaze nyoyo zetu kwa huruma!

Amiin!

2.

Binadamu Kamili

Mwanadamu aliumbwaa na Mwenyezi Mungu katika namna iliyo bora (*ahsani taqwim*) na kwamba mwanadamu huyo ndiyo kiini cha viumbe wote. Yeye ndiye kiumbe pekee ambaye amechukua sifa za Mwenyezi Mungu na, kama Yeye, hukusanyika vinyume ndani yake. Hivyo yeeye ni mteule na ndiye mtukufu kuliko viumbe wote.

Binadamu wameandaliwa si tu kwa uwezo chanya wa ndani kwa ajili kuboresha misimamo yao ya kimaadili, bali pia mata-maanio hasi yanayoweza kuwafanya waangukie katika kina cha chini cha utovu wa maadili. Kwa hali hii, katika maisha yao binadamu hushuhudia mgogoro mkubwa kati ya pande hizi mbili. Mgogoro huu wa ngazi ya chini kwa hakika ni ishara ya ulimwengu mdogo wa binadamu, na ishara ya mgogoro unaoendelea katika ulimwengu. Ujasiri wa kweli, unaomfanya mtu awe binadamu mwenye heshima, uko katika uwezo wa kupata matokeo mazuri kutokana na mgogoro wa ndani na kuitunza asili yake, maadili aliyozaliwa nayo.

Hivyo jina la “mtu mkamilifu” (insan kamil) kawaida hupewa wale waliofanikiwa kuvitunza vipengele vya Kimungu katika maumbile yao. Watu kama hao ni mfano wa wema na usafi wa moyo wenye kushangaza. Wao ni dibaji na muhtasari wa kitabu cha ulimwengu, hatua ambayo asili ya uumbaji imeonyeshwa.

Hata mwili wa mtu mkamilifu huakisi usafi wa moyo wake kutokana na amri yake ya kipekee juu ya viungo vyake. Moyo wake umekuwa ni nyumba ya upendo wa Mungu na uwanda mkubwa wa kumjua Mwenyezi Mungu (Ma'rifat Allah). Hivyo moyo wa mtu

mkamilifu, kwa maana yake, huwa ni makazi sahihi ya Mwenyezi Mungu Mtukufu (bayt Allah).

Ni vigumu sana kumuelezea na kumchambua kikamilifu mtu kamili. Shaykh Sa'di anasema, “Moyo ni mahali anapojidhihirisha Mwenyezi Mungu Mwenyewe.”

Maneno ya mtu kamilifu yamejificha ndani ya maana za kiroho na matendo yake huonesha ukamilifu kwa sababu anakuwa amefaidika kutokana hali ya kiroho ya Mtukufu Mtume (s.a.w). Moyo wake huwa mnara wa uzuri, kwa sababu kumfikia Mungu wa kweli (Haqq) na kuwa Khalifa wa Mwenyezi Mungu Mtukufu (khalifat Allah) inawezekana tu kwa kuwa na na moyo uliosalimika kiroho.

Binadamu kamili anadhihirisha asili ya kweli ya mfumo wa, “Shari'ah (sheria ya dini) ni maneno yangu, tariqah (njia) ni matendo yangu, na haqiqah (uhalisi) ni hali yangu.” Mmoja wa Manabii alieleza kwamba Mwenyezi Mungu alisema, “*Mbingu wala ardhi haviwezi kunibeba, lakini moyo wa mja wangu mwema una-weza kunibea.*”³

Binadamu kamili ni mtu ambaye amepoteza utashi wake mwenyewe kutokana na kumpenda Mwenyezi Mungu, kama nondo (moth) ambaye huuzunguka moto. Mwenyezi Mungu ndiye anayekuwa macho na masikio yake. Kila alichoandikiwa hugeuka kuwa fursa bora kwa ajili ya kuingia katika hatua za kuwa binadamu kamili. Kwa wakati wote kuwa huangalia kwa mtazamo wa Kimungu, upendo wake kwa ajili ya dunia hii hufutika. Mafanikio yote muda mfupi hupoteza umuhimu wake.

3. Imam Ahmad narrates in *Kitab al-Zuhd* (Makkah al-Mukarramah ed. p. 81) from Wahb ibn Munabbih that Allah opened the heavens for Hizqil (Ezekiel) until he saw the Throne, whereupon Hizqil said, “How perfect You are! How Mighty You are, Lord!” Allah said, “Truly, the heavens and the earth are too weak to contain Me, but the soft, humble heart of my believing servant can contain Me.”

Binadamu kamili huwa katika hali ya kuangalia na kuuelewa uzuri wa kimungu, nidhamu kamili ya ulimwengu. Ulimwengu na matukio yanayotokea ndani yake humpa mafunzo yasiyohesabika. Huwa katika hali ufahamu halisi wa muumini mnyenyeketu ambaye anahisi uduni na udhaifu wake kuhusu kustahmili ufunuo wa Mwenyezi Mungu. Hii ndiyo sababu kwamba, mara nyangi, Mwenyezi Mungu Mtukufu hukubali swala na maombi ya binadamu kamili, na hazikatai. Staha na usafi wake wa moyo huonesha kwamba anaepuka kuomba chochote kwa manufaa yake binafsi katika maombi yake; mbegu ya huruma huistawisha tabia yake na moyo wake huwajali viumbe wote. Anaufahamu kabisa ukweli kwamba ulimwengu unafanya kazi katika hali ya ukamilifu na kuzungukwa na hekima ya kimungu (hikmah). Udhibiti wa Mwenyezi Mungu katika ulimwengu ni jambo bora kwetu.

Siku moja Sunbul Sinan Efendi aliwaauliza wanafunzi wake, “Kama mngepewa haki ya kuutawala ulimwengu, mngefanya nini?” Kwa kuwaauliza swali hilo lisilokuwa la kawaida wanafunzi wake watoa majibu yanayotofautiana. Mmoja akasema, “Mimi nisingemuacha kafiri hata mmoja duniani!” Mwingine akasema, “Ninge-waondsha waovu wote duniani.” Baadhi walizungumzia kuwaadhibu walevi. Mmoja wa wanafunzi alikaa kimya akisubiri, jambo lililomvutia Sheikh.” Ewe mwanangu, wewe ungefanya nini?” Alim- uuliza.

Kwa unyenyekevu alijibu, “Ewe Sheikh wangu! Swali Hii ina maana kwamba - Mwenyezi Mungu anisamehe - kuna upungufu au kutokamilika katika kuvitawala viumbe. Nitathubutu vipi Mimi, pamoja na akili yangu yenye kikomo, kupendekeza njia nyngine yoyote zaidi ya ile inayofanya kazi sasa hivi? ”

Baada ya kusikia jibu hili lenye hekima na busara, Sheikh akasema, “Suala sasa limetatuliwa, tumeposta kitovu cha suala hilo.” Baada ya tukio hilo mwanafunzi huyu alikuja kujulikana kama

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Merkez Efendi. Hatimaye jina lake halisi, Musa Muslihiddin, likasahafulika, na leo hii ana julikana kwa jina la Merkez (“kitovu”).

Kwa kuwa binadamu kamili anafahamu kabisa upendo wa Mwenyezi Mungu, majaribu hayana nafasi ya kukaa katika moyo wake. Kutokana na kuwa kitovu cha mvuto wa kiroho, moja kwa moja watu hujikuta wakimpenda na kumheshimu. Lakini, jambo hili halimfanyi binadamu kamili awe na jeuri au kujiona. Yeye daima humkumbuka Mwenyezi Mungu, hata kama yuko na watu, na hutii amri za Mwenyezi Mungu. Huweka umuhimu mkubwa kwenye maamrisho ya Mwenyezi Mungu (ta'dhim li amrillah)’ na huonesha huruma na upendo kwa viumbe wa Mwenyezi Mungu (shafaqah li Khalqillah)’. Huwapenda viumbe wote lakin hahisi huruma kwa wakosaji na madhalimu. Lakini, mbali na hisia hii ya huruma pia huwasikitikia. Mali pekee ya kidunia anayotaka ni ile inayohitajiwu kuwashudumia maskini na wenyе shida.

Binadamu kamili hujitolea kutaka kumjua Mwenyezi Mungu na kufika Kwake, kwa mujibu wa maneno (postulate) yasemayo “mwanadamu ni siri Yangu Nami ni siri ya mwanadamu.” Binadamu kamili sasa huwa ni mja asijejali kuhusu shida na tabu za huu ulimwengu.

Inaelezwa katika kisa kimoja kuwa Nabii Issa (a.s) alikutana na mtu ambaye mwili wake ulikuwa umefunikwa na madonda na muda wote alikuwa akitoka jasho. Pamoja na tabu zote hizi, mtu huyo alikuwa akiomba kwa kusema:

“Mola wangu! Shukrani na sifa za milele ni zako kwa kuniokoa kutokana na mateso yaliyowapata watu wengi.”

Ili kuujaribu ukomavu na ufahamu wake, Nabii Issa (a.s) alim-uuliza: “Ni mateso (agony) gani ambayo Mwenyezi Mungu ame-kuepusha nayo?”

Mtu huyo akajibu: “Ewe roho wa Mwenyezi Mungu! Maradhi

Binadamu kamili

yenye mateso na tabu zaidi na kunyimwa na kuwa mjinga wa Ukweli. Himidi zote ni za Mwenyezi Mungu aliyenilinda na jambo hilo. Kwani nina hali ya raha na furaha kutokana na msamaha alionipa. Hakuna faida nyingine ya kidunia inayoweza kulingana nayo.”

Binadamu kamili huutazama ulimwengu huu kwa nuru ya ukweli wa kwamba kila kitu kitaangamia. Atakuwa pamoja na Mola wake katika makazi ya maajabu.

Lengo na madhumuni pekee ya binadamu kamili ni kupata radhi za Mwenyezi Mungu. Kwa namna hii, kwake chakula kitamu au kichungu kina ladha iliyo sawa. Vivyo hivyo, haoni tofauti yoyote kati ya kingi na kichache, cha moto na cha baridi, au mali na umaskini, kwake yeche vyote ni sawa.

Binadamu kamili huonekana kama mgeni katika ulimwengu huu. Ukweli ni kwamba, ulimwengu wote hauna maana yoyote kwake bali ni mchezo unaochezwa katika sanduku kubwa la mchanga. Kwa hiyo, nafsi haiwezi kuyageukia matakwa yoyote kutoka kwa wanadamu wenzake au matakwa ya ulimwengu huu. Ni mtu wa wastani katika mambo yake yote. Huafuata njia iliyo bora katika kufanya ibada.

Binadamu ana haki fulani anazotakiwa kumpa Mola wake, kama vile kumuabudu na kumshukuru. Mbali na haki hizo kuna haki za familia yake pamoja na haki zake yeche mwenyewe. Binadamu kamili huweka uwiano katika kutekeleza majukumu hayo.

Binadamu kamili ni mpole wa nafsi. Daima hutimiza ahadi zake na kamwe haendi kinyume na maneno yake. Hamuumizi mtu mwininge ili kupata baadhi ya maslahi binafsi. Ni muadilifu katika mwenendo wake wote kwa binadamu wenzake na kwa Mwenyezi Mungu Mtukufu.

Hata matendo ambayo yapo kinyume na maslahi yake mwe-

nyewe hayampi dhiki. Kama mkosaji ni mtu ambaye alikuwa akimsaidia, binadamu kamili ataendelea kuamiliana na mtu huyu kwa wema. Kwa kuwa mwanadamu kamili huiga mwenendo wa Mwenezezi Mungu na kutaka tu radhi zake, matendo na tabia yake moja kwa moja itaendana na Qur'an Tukufu na Sunnah.

Mwenyezi Mungu huendelea kuwaruzuku viumbe wote, hata wale wajinga wasiomtii.

Khalifa wa kwanza, Abu Bakr (r.a), alikuwa akimpa sadaka mtu mmoja aitwaye Mistah bin Uthathah, lakini baadaye akagundua kwamba mtu huyo alishiriki katika kadhia kashfa (ifk) dhidi ya binti yake 'Aisha, mke wa Mtume (s.a.w). Hivyo Abu Bakr akaapa kutompa Mistah kitu tena. Familia ya Mistah ikawa haina hoi na yenye kukata tamaaa. Lakini, Mwenyezi Mungu Mtukufu, kutokana na ukarimu wake hata kwa wale wanaomuasi, akateremshaaya zifuatazo:

وَلَا يَأْتِي أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةُ أَنْ يُؤْتُوا أُولَئِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَيَعْفُوا وَلَيَصْفَحُوا إِلَّا تُحِبُّونَ
أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Na wale katika nyinyi wenye fadhila na wasaa wasiape kutowapa jamaa zao na masikini na walio hama kwa Njia ya Mwenyezi Mungu. Na wasamehe, na waachilie mbali. Je! Nyinyi hampendi Mwenyezi Mungu akusameheni? Na Mwenezezi Mungu ni Mwenye kusamehe Mwenye kurehemu.”
(Nur, 24:22)

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِّا يَمْكُمْ أَنْ تَبْرُوا وَتَقْنُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلَيْهِ

“Wala msifanye jina la Mwenyezi Mungu katika viapo vye6 nu kuwa ni kisingizio cha kuacha kufanya wema na kuchangu na kupatanisha baina ya watu. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye kusikia na Mwenye kujua.” (Baqara, 2:224)

Baada ya kuteremka aya hii, Abu Bakr (r.a) akasema: “Hakika Mimi namuomba Mwenyezi Mungu anisamehe.” Kisha alilipwa fidia kwa kuvunja kiapo, na akaanza tena kutoa sadaka kwa mtu alimtuhumu kwa uongo mke wa Mtume (s.a.w) na mama wa Wau-minni, ‘Aisha (r.a). Hii, pia, ni mfano bora zaidi, na ni la nadra kabisa katika sifa ya Abu Bakr na ukamilifu wake.

Binadamu kamili hutoa sana sadaka kwa ajili ya Mwenyezi Mungu kwa wakati na mahali muafaka kiasi watu wanaweza kufikiri kwamba ni mfujaji. Kama si wakati na mahali muafaka, anatoa kidogo sana kiasi kwamba watu wanaweza kufikiria kwamba ni mtu bakhili na asiyetoa. Hata hivyo, yeye huishi tu kwa ajili ya ukweli. Katika aya zifuatazo za Qur'an Tukufu, Mwenyezi Mungu:

وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَدِّرْ تَبَدِّرِيَا
إِنَّ الْمُبَدِّرِيْنَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيَطَانُ لِرَبِّهِ كُفُورًا

“Na mpe aliye jamaa yako haki yake, na masikini, na msafiri; wala usitumie ovyo kwa fujo. Hakika wabahirifi ni ndugu wa Mashet'ani. Na Shet'ani ni mwenye kumkufuru Mola wake Mlezi.” (Isra ' , 17:26-27).

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنْقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا
كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدْ مَلُومًا مَّحْسُورًا

“Wala usiufanye mkono wako kama ulio fungwa shingoni mwako, wala usiukunjue wote kabisa, utabaki ukilaumiwa muflisi.” (Isra, 17:29)

‘Umar b. ‘Abd al-Aziz, ambaye alielewa aya hii vizuri sana, alikuwa akiwapa masikini na yatima kutoka katika mali yake mwe-nyewe na mali ya familia yake kwa ridhaa yao. Akawa mfano wa kuigwa kwa raia wake. Kwa kuwa matajiri katika utawala wake walifuata mfano wake, hakuna maskini aliyebakia katika zama zake ambaye alikuwa na sifa ya kupewa Zaka. Yeye pia alitoa mfano dhidi ya ubadhirifu na kuishi katika hema badala ya kasri.

Binadamu kamili daima huidhibiti nafsi yake. Haziangalii kasoro na upungufu wa watu wengine. Hazichunguzi ya siri za wengine na wala hawazitangazi. Binadamu kamili huiga sifa ya Mwenyezi Mungu ya Sattar al-’uyub (Mwenye kusitiri makosa).

Kwa kuishi maisha ya kutosheka bila kuhangaikia sana raha za muda mfupi za dunia hii, binadamu kamili hupata nafasi ya hali ya juu ambayo kila mtu huihusudu. Hata ulimwengu uliamriwa kum-tii. Hadith moja inasema:

Mtu anayejali zaidi Akhera, Mwenyezi Mungu atamfanya kuwa tajiri wa moyo, kuyapa matendo yake utaratibu na nguvu na ulimwengu utakuja kwake ukiwa umesalim amri. Lakini mtu anayejali zaidi kuhusu dunia hii, Mwenyezi Mungu atauweka umaskini wake mbele ya macho yake na kumfanya naye maskini. Atapata tu kile alichokadiriwa katika dunia hii. (Tirmidhi)

Binadamu kamili amepewa daraja ya juu ya tabia na maadili

kiasi kwamba hamkasirikii au kumhuzunikia yeote isipokuwa kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Anaitekeleza maana ya maneno ya Mwenyezi Mungu yasemayo:

الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ
وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“Ambao hutoa wanapo kuwa na wasaa na wanapo kuwa na dhiki, na wanajizuia ghadhabu, na wasamehevu kwa watu; na Mwenyezi Mungu huwapenda wafanyao wema.” (Al Imran, 3:134)

Ja'far al-Sadiq, akitekeleza maana ya aya hii, alimsamehe mtumishi wake aliywagia chakula kwenye nguo zake, na akaamili ana naye kwa wema. Al-Hasan al-Basri alikuwa wakiwasamehe wale wanaomsengenya, na alikuwa akiwaelimisha kwa kuwatumia zawadi.

Binadamu kamili daima huwa katika hali ya kutenda wema na kufanya ibada. Pumzi zake humtukuza Mwenyezi Mungu (tasbih). Maneno yake hueneza lulu za hekima. Macho yake ni chemchemi ya taaluma (fayd) na upendo (mahabba). Huwafanya watu kum-kumbuka Mwenyezi Mungu kwa uwepo wake. Wale wanaohudhuria vikao vyake vya kirafiki huishi katika hali ya unyoofu kwa raha na furaha wanayoipata kwa sababu mazungumzo yake hujaa furaha. Huzifikisha zawadi nydingi za kiroho kulingana na uwezo wa watazamaji wake. Yeye ni mkalimani wa ukweli kwa wale wenye hamu ya kupokea siri za Kimungu.

Mwenyezi Mungu Mtukufu humpenda mtu ambaye amefikia huu mwenendo na kuwaleta watu wengine kwenye upendo wake pia. Kwa upande mwengine, mtu huyu huwaongoza wanaotafuta njia ya Mwenyezi Mungu kwa neema na usafi wa moyo. Hujitoa

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

dhabihu ili kuwaokoa watu walio karibu naye kutoka kwenye giza lenye kutisha la nafsi kwenda kwenye nuru ya mbinguni.

Mtume (s.a.w), aliyepata tabu na mateso makubwa katika kazi hii, anasema hivi: "Wale wenye kuvumilia majaribu kali ni Manabii, kisha wale wenye kufanana nao zaidi" (Tirmidhi).

Binadamu kamili ni hazina ya siri za Mwenyezi Mungu. Wale tu wenye kuzizoea siri za Kimungu watakuwa na uwezo wa kufahamu ukamilifu wake, kwani binadamu kamili kwa nje hatofau-tiani na watu wengine. Lakini, yeye ni mtu ambaye nafsi yake imekamilishwa na Mwenyezi Mungu. Anawakilisha siri ya ahsani taqwim (mfano bora zaidi). Yeye ni mgodi wa nuru, almasi zinatokana na minyororo ya watu wema tokea zama za Mtume mpaka leo. Amejaaliwa urithi wa Khidr aliyekuwa na elimu ya Kimungu (ladunni). Roho ya mtu ukamilifu haitooza atakapozikwa chini ya ardhi; matunda ya roho yake yataendelea kuishi milele. Watu watukufu kama vile Shah-i Naqshband, al Ghazali, Mawlana Rumi na Adabali mapaka leo wanaendeleza huduma waliyoianza katika dunia hii. Wanaendelea kuishi kati yetu na wataendelea kuishi baada ya kufa kwetu.

Kupata daraja ya kukutana na Mwenyezi Mungu ni vigumu kutokea kwa kutumia nguvu au mtaji wa umaarufu; bali ni matokeo ya maisha ya kiroho. Ndiyo maana Mwenyezi Mungu Mtukufu alimpa binadamu kamili furaha ya ulimwengu huu na wa baadaye kwa kumlinda na hofu na huzuni hapa duniani na huko baadaye. Anasema:

أَلَا إِنَّ أُولَيَاءَ اللَّهِ لَا يَخْوُفُ عَلَيْهِمْ وَلَا هُنْ يَحْزُنُونَ

"Jueni kuwa vipenzi vya Mwenyezi Mungu hawatakuwa na khofu wala hawatahuzunika." (Yunus, 10:62)

Katika historia ya heshima na utu wa mwanadamu daima

kumekuwepo na watu kamili. Ni muongozo wao uliosababisha wale walioifungua dunia kushikilia madaraka. Kwa hali hii, karne tatu za mwanzo za dola ya Othmaniya imeja binadamu kamili kama Shaykh Adabali na wengine wanaotokana na nyororo hii yenye heri. Waliyajaza mazingira yao kwa uongofu na baraka tele. Waliongoza jamii yao kwa ulimwengu wa kiroho. Moja ya mifano bora ya Masultani wa Kiorthmaniya ni Sultani Yavuz Selim. Licha ya kuwa na kiongozi mwenye nguvu, alipendelea kutumikia Uislamu na mawalii wa Mwenyezi Mungu kuliko kuwa mfalme. Alileleza hii katika shairi moja akisema:

Kuwa mtawala wa dunia ni mapambano yasiyokuwa na maana,

Kuwa mtumishi wa walii (rafiki wa Mwenyezi Mungu) ni bora kuliko mambo yote.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu atujaalie sisi maskini na dhaifu bidii na hima hiyo ya upendo aliyomjaalia Sultan Yavuz. Tunamkumbuka kwa dua na kuomba rehma ya Mwenyezi Mungu iwe juu ajili ya binadamu kamili na walii mkubwa, Sultan al-'Arifin, Mahmud Sami Ramazanoglu (roho yake itukuzwe), ambaye alitupatia sisi faida kubwa kupitia wema wake wa kiroho. Pia tunamuomba Mwenyezi Mungu ampe afya na miaka mingi ya uongofu mrithi wa walii huyu mkubwa, Musa Topbash Efendi.⁴

4. Ustâdh Musa Topbaş Efendi was ill when these pages were written and he passed away in 1999.

3.

Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu

Istiqamah (kusimama imara) kilugha humaanisha “juhud
endelevu na kusonga mbele bila woga katika kulielekeea
lengo.” Katika istalahi za ki-Sufi istilahi inaendana na
“uwezo wa kulinda utukufu na usafi wa asili yetu (hali tuliyoumbi-
wa) bila kuiharibu na kuiangamiza.”

Kutokana na kuyalinda maisha ya kiroho ya moyo, nafsi
hupata *adab* (tabia nzuri) kwa maana hukurubia zaidi kwenye hali
ya kiroho ili kufikia kwenye *akhlaq Muhammadiyyah* (tabia ya
Muhammad, juu yake baraka na amani). Siri huanza kuwa wazi;
Mwenyezi Mungu Mtukufu ndiye huwa lengo kuu; *maa siwa* au
kitu kingine chochote badala ya Mwenyezi Mungu hypoteza
umuhimu wake, na muumini huingia katika hali ambapo anaweza
kufika mbele za Mungu.

Ili kusisitiza jinsi ilivyo vigumu kufikia hali hii, Mtume (s.a.w)
- hata kama yeye ni kilele cha uumbaji, na rehma kwa viumbi wote,
na ni mfano bora wa ukamilifu wa maadili – aliamriwa na Mwe-
nyezi Mungu kwa kuambiwa “Basi, simama sawa sawa kama ulivyo
amrishwa” (Hud, 11:112)

Hakika jukumu hili kubwa ambalo Mtume (s.a.w) alitumwa na
mwenyezi Mungu lilikuwa zito sana kiasi cha kumfanya aseme:
“Sura ya Hud imenizeesha.” Maswahaba wakamuuliza, “Ewe
Mtume wa Mwenyezi Mungu! Je, ni visa vyta manabii ndivyo vili-
vyokuzeesha? “ Mtume (s.a.w) akajibu: “Ni aya isemayo, “**Basi,**
simama sawa sawa kama ulivyo amrishwa” (Hud, 11:112). Baada
ya kuteremka aya hii, ulionekana weupe katika nywele za Mtume

Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu

wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) ambazo hapo awali zilikuwa zenye weusi safi bila weupe hata kidogo. Wachambuzi wanaielezea aya hii katika namna ifuatayo:

Ewe Nabii! Lazima uwe mfano wa unyofu kwa kuwa na mwenendo wa maadili na misingi ya Qur'an Tukufu ili kwamba pasiwepo na shaka yoyote juu yako! Usiyajali maneno ya wanafiki na washirikina, muachie Mwenyezi Mungu! Kuwa mnyoofu katika kazi yako binafsi na ya umma kama ulivyoamrishwa, na wala usipotoke kutoka katika njia iliyo sawa! Hata kukiwa na ugumu wa namna gani katika kuendelea kuwa katika njia iliyonyooka, wala usikwazwe na na kizuizi chochote katika kutekeleza amri hii! Mola wako ndiye msaidizi wako.

Katika suala hili Abdullah b. 'Abbas anasema, "Hakuna amri nyingine iliyokuwa nzito zaidi kwa Mtume (s.a.w) kama aya hii katika Qur'an Tukufu."

Kwa upande mwagine, aya hii inamwambia Mtukufu Mtume (s.a.w) kwa niaba ya Waislamu wote. Hivyo basi, kilichomzeesha Mtume (s.a.w) ni wasiwasi wake mkubwa aliokuwa nao kuhusu umma wake kwa kuwa amri hii inawahu wote. Kwa maana unyoofu wake Mtume (s.a.w) umethibitishwa na aya ifuatayo:

عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

"*Hakika wewe ni mionganini mwa walio tumwa, (uko) juu ya Njia Iliyo Nyooka.*" (Yasin, 36:3-4)

Basi, hakuna njia nyingine yoyote ya kufika kwa Mwenyezi Mungu isipokuwa njia iliyonyooka, na hakuna amri nyingine yoyote ngumu zaidi kuliko kubaki kwenye njia iliyonyooka. Daraja ya juu kabisa katika *twariqa* ya Sufi ni kuhakikisha kwamba mtu ana-fuata njia iliyonyooka katika kila jambo. Ni kwa sababu ya ugumu

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

huu kwamba amri hii imewekwa katika sura inayosomwa mara kwa mara, *Surah Fatihah* katika mfumo wa maombi. Maombi yasemayo “Tuongoze njia iliyonyooka” (*Fatihah*, 1:06) yanayokaririwa na Waislamu mara kadhaa kila siku yanaonesha jinsi gani ilivyo ngumu kubaki kwenye njia iliyonyooka.

Njia iliyonyooka imeelezwa katika Qur'an Tukufu kama njia ya Mwenyezi Mungu, njia sahihi, kitabu cha Mwenyezi Mungu, imani na masuala yanayohusu imani, Uislamu na Shari'ah, njia ya Mtume Muhammad (s.a.w) na maswahaba wake, katika njia ya watu wema na mashahidi, njia ya furaha katika dunia hii na Akhera, njia ya peponi, nk.

Hivyo njia iliyonyooka ni njia ya watu wateule waliobarikiwa na Mwenyezi Mungu. Watu hawa, kwanza ni Mitume na Manabii, kisha wakweli, mashahidi na watu wema. Wale Wote wanaowafuata nao pia ni watu wa njia iliyonyooka. Njia iliyonyooka ni njia inayompeleka muumini kwa Mwenyezi Mungu. Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema: “Njia ya Mwenyezi Mungu ambaye ni vyake Yeye tu viliomo mbinguni na katika ardhi. Jueni kuwa mambo yote yanarudi kwa Mwenyezi Mungu.” (*Shura*, 42: 53)

Kuwa kwenye njia iliyonyooka inawezekana tu kwa kumuabudu na kumtumikia Mwenyezi Mungu:

“Hakika Mwenyezi Mungu ni Mola wangu Mlezi na ni Mola wenu Mlezi. Basi muabudni Yeye. Hii ndiyo Njia Iliyo Nyooka.” (*Al 'Imran*, 3:51)

“Na mwenye kushikamana na Mwenyezi Mungu basi huyo ameongozwa kwenye Njia Iliyo Nyooka.” (*Al' Imran*, 3:101).

Njia iliyonyooka imeelezwa katika Surah An'am kwa namna ifuatayo:

“Sema: Njooni nikusomeeni aliyokuharimishieni Mola wenu Mlezi. Nayu ni kuwa, msimshirikishe Yeye na chochote. Na

Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu

wazazi wenu wafanyieni wema. Wala msiwauwe watoto wenu kwa sababu ya umasikini. Sisi tunakuruzukuni nyinyi na wao. Wala msikaribie mambo machafu, yanayo onekana, na yanayofichikana. Wala msiuwe nafsi ambayo Mwenyezi Mungu ameharimisha kuiuwa, ila ikiwa kwa haki. Hayo amekuuusieni ili myatie akilini. Wala msiyakaribie mali ya yatima ila kwa njia ya wema kabisa, mpaka afikilie utu-uzima. Na timizeni vipimo na mizani kwa uadilifu. Sisi hatumkalifishi mtu ila kwa kadiri ya uwezo wake. Na mse-mapo semeni kwa uadilifu ingawa ni jamaa. Na ahadi ya Mwenyezi Mungu itekelezeni. Hayo amekuuusieni ili mpate kukumbuka. Na kwa hakika hii ndiyo Njia yangu Ilyonyooka. Basi ifuateni, wala msifuate njia nyingine, zikakutengen na Njia yake. Haya amekuuusieni ili mpate uchamungu.” (An'am, 6:151-153)

Mtu hawesi kupata njia iliyonyooka kikamilifu mpaka ampende Mwenyezi Mungu (mahabbatullah) zaidi ya chochote kile. Ili kufikia daraja hii, mtu anatakiwa kumjua Mwenyezi Mungu kama anavyostahili kujulikana. Hivyo tunaweza kusema kuwa njia iliyonyooka ni *Ma'rifatullah* (kumjua Mwenyezi Mungu). Kwa sababu mtu anayefikia elimu hii na akayapanga maisha yake kulingana na maarifa hayo, huepukana na maovu ya maumbile yake na huokoka dhidi ya hila za Shetani. Moyo wa mtu unapofikia hatua hii hupata thawabu na baraka za kiroho. Mtu huyo hulifungua dirisha kuelekea kwenye ulimwengu wa kiroho, na ulimwengu hugeuka kuwa katika kitabu kikubwa kilichojaa hekima.

Abu Sa'id al-Kharraz, mmoja wa watu wa *ma'rifah*, alimuona Shetani katika ndoto na akajaribu kumpiga kwa fimbo yake. Iblisi akasema, “Ewe Abu Sa'id! Mimi siogopi fimbo yako, kwani fimbo hii ni kitu chenyе kuonekana. Ninachoogopa ni mwanga wenye kung'aa wa jua la ufahamu wa kiroho unaochomoza kutoka katika mbinguni ya moyo wa 'arif (mjuzi) na kuvichoma na kuviharibu vyote vyenye kuwa *maa Siwa*.”

Kwenye twariqa ya Sufi, jitihada za murid (mwanafunzi) zisizokuwa na unyoofu (yaani kufuata njia iliyonyooka) huwa ni bure. Juhudi zake hazimpi faida hata kidogo. Hii ndiyo maana kwamba kusimama sawa sawa katika njia ya Mwenyezi Mungu huchukuliwa kama muujiza mkubwa. Kulingana na ufanuzi mwagine, “njia iliyonyooka” ina maana ya kudumisha uwastani na kiasi katika matendo yote bila kupitiliza (kama kutoa kupita kiwango au kutoa kidogo sana), na kudumu katika njia iliyonyooka, kutii amri za Mungu kama ziliviyotolewa.

Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) anawaamrisha waumini kutenda kwa kiasi. Ileweke kuwa Mtume (s.a.w) aliishi maisha yake yote kulingana na kanuni hii, na ndani ya mipaka ya binadamu ili kuwa mfano kwa wengine. maisha yake ni mfano bora wa kumuabudu Mwenyezi Mungu, kuhestimu haki za familia na mahusiano mengine yote ya kijamii. Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) ameyapa matendo yote haya nafasi yake inayostahili na kuwasilisha utaratibu wake kwa umma wake. Kujitenga na mafundisho ya Mtume (s.a.w) na kupuuza baadhi ya matendo huku ukifuata sana matendo mengine ni jambo lisilokubalika. Lazima tuyapange maisha yetu kulingana na kanuni inayotolewa na Mtume (s.a.w), sio kulingana na tamaaa zetu duni.

Sufi mkubwa 'Abd al-Khaliq Ghujduwani alielezea nukta hii kwa uwazi kabisa. Siku moja aliulizwa, “Je, tufanye kile inachokitaka nafsi zetu au tufanye isichokitaka?” Sheikh akajibu, “Ni vigumu sana kutofautisha kati ya vitu hivyo viwili. Nafs kawaida huwadanganya watu kama matakwa hayo yanatoka kwa Mwenyezi Mungu au au kwa shetani. Kwa sababu hiyo, inatosha kufuata maa-gizo ya Mwenyezi Mungu na kuacha makatazo yake. Hii ndiyo imani ya kweli.”

Mwenyezi Mungu anasema:

“Sema: Hii ndiyo Njia yangu - ninalingania kwa Mwenyezi

Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu

Mungu kwa kujua - mimi na wanao nifuata. Na ametakasika Mwenyezi Mungu! Wala mimi si katika washirikina!" (Yusuf, 12:108).

Katika zama mbalimbali za ujahiliya ambazo binadamu amepitia, wakati watu wakiwa watumwa wa nguvu za kimaada na tamaaa za nafsi, baadhi ya watu wema, kwa namna ya kipekee, walipewa jukumu la unabii. Watu hawa watukufu ambao walikuwa mfano wa kuigwa kwa jamii zao walipewa majukumu matatu: 1) Kusomaaya za Mwenyezi Mungu na kuzitangaza, 2) Kufundisha kitabu na hekima, 3) Kutakasa maumbile yao, yaani kuwapa watu mwongozo sahihi (istiqamah).

Kuanzia Adam (a.s.) nyororo hii takatifu ya unabii ilifikia ukomavu wake kamili kwa ujio wa Mtume Muhammad (s.a.w). Njia iliyonyooka au istiqamah ni mkusanyiko wa ‘amal salihah, yaani matendo mema.

Ili tendo fulani lihesabiwe kuwa ni ‘amal Saleh, basi kuna masharti mawili:

1. Ta'dhim li-amrillah au kwa kufuata amri za Mwenyezi Mungu kikamilifu na kwa unyenyekevu
2. Shafaqat li-Khalqillah au kuwapenda, kuonesha huruma na kuwa mkarimu kwa viumbe kwa ajili ya Muumba wao.

Kwa maneno mengine, unyofu ni kumpenda Mtume wa Mwenyezi Mungu na kupokea sehemu ya utu wake wa kuigwa na maadili yake mema, na kuishi kwa mujibu wa mwongozo wa kiroho wa Qur'an Tukufu na Sunnah, kukaa mbali na starehe za kidunia, na kwa kufikia siri za ibada, utumwa na maarifa. Ili mja aweze kuutambua ukweli na unyoofu ni muhimu kwake kuudhibiti ulimwengu wake wa ndani. Kutofanya amali fulani kwa ajili ya Mwenyezi Mungu humaanisha unafiki, ambao moja kwa moja huzishusha chini kabisa amali hizo na kukosa maana yoyote mbele ya Mwenyezi Mungu. Hii ndiyo sababu kwamba amali zinatakiwa

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

kufanywa na kutekelezwa kwa ajili ya Mwenyezi Mungu tu. Hata ‘Umar b. al-Khattab (r.a) alikuwa na wasiwasi juu ya kuu-tunza usafi wa moyo na unyofu katika maisha yake. Baada ya kuin-gia madarakani alisema:

“Enyi watu! Iwapo nitapotoka kutoka kwenye njia ya Mwe-nyezi Mungu au kuelekea kutenda makosa mtafanya nini? “ Bedui mmoja akasimama na kusema:

“Ewe Khalifa! Usiwe na wasiwasi, kama utaelekea kutenda ma-kosa tutakunyoosha kwa panga zetu” Khalifa ‘Umar, alifurahishwa na majibu hayo na kumshukuru Mwenyezi Mungu akisema:

“Sifa zote njema ni Zako ewe Mola wangu! Umenibariki umma utakaonirejesha kwenye njia iliyonyooka pale nitakapopotoka!”

Hudhayfa (r.a) ndiye pekee aliyepata bahati ya kuambiwa na Mtume (s.a.w) majina ya wale ambao walikuwa ni ishara ya unafiki katika nyoyo zao kwa ajili ya usalama wa umma wa Kiislamu. ‘Umar alisikia hayo, na siku moja alimuuliza Hudhayfa: “Ewe Hudhayfa! Kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, niambie, kuna dalili yoyote ya unafiki ndani yangu?”

Hudhayfa akajibu akisema:

“Ewe Khalifa! Naweza kukuthibitishia wewe tu kuwa huna dalili yoyote ya unafiki!”

Al-Hasan al-Basri alimwambia mwanafunzi wake, ambaye alikuwa mwalimu wa Hadith:

“Ewe Tawus! Kama wajiona fahari kufundisha Hadith, acha kufundisha hii nidhamu!”

Al-Ghazali, wakati akifundisha wanafunzi mia tatu, alikuwa na wasiwasi juu ya nafsi yake mwenyewe:

“Je, ninawafundisha wanafunzi hawa kwa kutaka radhi za

Kusimama imara katika njia ya Mwenyezi Mungu

Mwenyezi Mungu, au mimi niko katika hatari ya kufisidiwa na mapenzi ya umaarufu?”

Baada ya hapo al-Ghazali aliitoa mali yake, akaacha kufundisha na akaamua kuishi katika faragha. Hivyo, hali ya kiroho ya Mtume ilijitokeza kwake na kupata urahisi na ulaini wa moyo. Hatimaye, alibadilika moja kwa moja na kuwa Ghazali wa tofauti kabisa. Hapo akaanza tena kufundisha.

Sultani Yavuz Selim wakati akirudi katika kampeni yake Misri aligundua kwamba watu katika mji wa Istanbul walikuwa wanam-subiri kwa msisimko mkubwa. Kwa sababu ya hili, ingawa alikuwa karibu sana na mji, aliweka kambi ya jeshi lake chini ya mlima Camlica na hakuingia Istanbul. Alikuwa na wasiwasi kwamba atashindwa na nafsi yake, akamwambia mtumishi wake Hasan Can:

“Tusubiri mpaka giza liingie wakati kila mtu atakuwa amekwenda nyumbani, nasi ndo tuingie mjini Istanbul. Usiruhusu pongezi na makofi ya watu, na kiburi cha ushindi vituangushe!” Hatimaye akaingia mjini kwa siri, kuepuka makofi na sifa za watu. Mifano yote hii inatufundisha kwamba tunapaswa kusimama imara kwenye njia iliyonyooka katika hali yoyote ile, na kwamba tunapaswa kuzitakasa nyoyo zetu kutokana na kila aina ya uchafu. Moyo ni mahali ambapo ishara za Mwenyezi Mungu hupata kuonekana. Thamani ya ibada inategemea usafi wa moyo. Qur'an Tukufu inasema: “Siku ambayo kwamba mali hayato faa kitu wala wana. Isipo kuwa mwenye kumjia Mwenyezi Mungu na moyo safi.” (Shu'ara ' ; 26:88-89).

Kadhalika Mtume (s.a.w) anasema, “Hakika Mwenyezi Mungu haangalii sura zenu na mali zenu, bali anaangalia nyoyo zenu na matendo yenu” (Sahih Muslim).

Ninamuomba Mwenyezi Mungu atujaalie uwezo na utashi wa

 Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

kuwa na masimamo imara kwenye njia iliyonyooka.

Amin!

.

4. **Kuwa pamoja na wema na wakweli**

Hapo zamani kulikuwa na mtu mwenye kughafilika aliyekuwa akiwachukia mawalii wa Mwenyezi Mungu. Siku moja alipita karibu na makazi ya sheikh wa kiderweshi na kujiuliza kuwa kuli-kuwa na nini ndani. Aliingia ndani na kuwaona maderweshi wakiwa wamekusanyika, kusikiliza suhbah au mazungumzo. Mtu huyo mwenye kughafilika aliwatweza na akaenda zake.

Usiku huo aliona ndoto ya kutisha. Ilikuwa ni Siku ya Malipo ya Mwisho na mashetani walikuwa wakimpeleka motoni. Wakati huo Sheikh kutoka katika yale makazi alitokea na kuwaambia mashetani:

“Muachenii, jana alionekana katika mkusanyiko wetu.”

Wakajibu:

“Lakini yeye ni mtu mwenye kughafilika na anastahili moto!”
Hapo mtu yule akaamka usingizini. Jambo la kwanza alilolifanya asubuhi ilikuwa ni kwenda kwenye makazi yale na kujiunga na umkusanyiko ule wa busara.

Kwa mujibu wa Hadith moja iliyosimuliwa na Anas b. Malik (r.a), kuna makundi ya Malaika wanaozunguka ardhini kutafuta mikusanyiko dhikr. Wanapolipata huuzunguka mkusanyiko huo na kusema:

“Ewe Mola wetu! Waja wako hawa wanasoma kitabu chako, wanazitaja sifa za Mtume wako na kukuomba mahitaji yao ya dunia hii na ya Akhera.

◆◆◆ Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Mwenyezi Mungu Mtukufu husema:

“Shuhudieni kuwa nimewasamehe wote.”

Nao husema:

“Mola wetu! Fulani alikuwa katika mkutano huu kwa makosa.”

Mwenyezi Mungu Mtukufu hujibu:

“Wao (waja wema na wakweli) ni kundi amabalo watu walio pamoja nao hawataonekana kama waasi.”

Habari njema katika riwaya iliyotajwa hapo juu inawahamisha Waislamu kuwa pamoja na watu wema na wakweli. Katika twariqa ya Sufi, ni muhimu kuwa pamoja na watu wema na wakweli ili kufaidika na hali zao za kiroho na kuulinda moyo dhidi ya *maa Siwa*. Tofauti na viungo vingine vya mwili, moyo hufanya kazi bila hiari huelekea kwa urahisi kwenye mkondo wa kuyabadilisha mazingira yake.

Moyo huathirika kirahisi na rangi na tabia ya mazingira yake. Ushawishi wa mazingira unaweza kuwa ama chanya au hasi. Moyo usipopata malezi sahihi na kupata kiwango fulani cha kudhibiti, huwa katika hatari kubwa. Kudhibiti upendo na chuki kuna athari kubwa inayoamua hatima ya kushuka au kupanda kiroho.

Katika safari ya kuelekea kwenye ukamilifu wa kiroho, ni muhimu sana kupenda kile kinachostahili kupendwa na kuki-chukia kile kinachostahili kuchukiwa.

Umuhimu wa kuwa pamoja na waja wema na wakweli wa Mwenyezi Mungu na kuishi katika mzunguko wao wa ushawishi ni jambo linalohimizwa sana kwa maendeleo ya kiroho. Hata hivyo, kiwango cha faida kinategemea kiwango cha upendo wako kwa wale unaowapenda. Vinginevyo, kuwa tu pamoja nao huleta matokeo madogo licha ya kuwepo kwa baadhi ya faida.

Kuwa pamoja na wema na wakweli

Ni vyema ijulikane kuwa neno Sahabi (swahaba wa Mtume Muhammad, s.a.wi) na neno suhbah (kuwa pamoja) yanatokana na mzizi mmoja katika lugha ya Kiarabu. Kwa kweli, maswahaba ni wale waliofaidika zaidi kutokana na suhbah yao na Mtume kwa upendo wao mwangi na heshima yao kubwa waliyokuwa nao kwake. Ili kuelewa jinsi walivyopanda juu sana katika ulimwengu wa kiroho tunatakiwa kuangalia jinsi walivyomheshimu Mtume (s.a.w). Sahabi mmoja anaeleza: “Tulikuwa tukisikiliza mazungumzo ya Mtume (s.a.w) kwa umakini mkubwa kana kwamba kuna ndege juu ya vichwa vyetu tulio wahofia wasiruke.”

Mtume (s.a.w) alizinywesha nyoyo zenye kiu za maswahaba mvua za hekima na huruma. Kutokana na kuwa pamoja na Mtume, mbegu za hekima na elimu zilistawi kutoka kwenye udongo wa nyoyo zao. Mwango wa upendo na hali ya kiroho ya Mtume katika nyoyo zao ulizalisha shakhsia zao mpya za mfano. Watu wa zama za Jahiliyyah (zama za kabla ya Uislamu), waliokuwa wakiwazika mabinti zao wakiwa hai na kufanya kila aina nyingine za vitendo vya ukatili, walitoweka. Katika miili hiyo hiyo, kilio, upole, kuji-tolea na tabia muhimu ziliundika.

Waliyapeleka maisha ya kielelezo ya Mtume (s.a.w) kila mahali walipokwenda. Simulizi zitokanazo na masiha yao yaliyojaa mambo mema daima zitawaonesha binadamu njia iliyonyooka. Mwenyezi Mungu Mtukufu anawasifu maswahaba kwa maneno yafuatayo:

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعْدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفُرْزُ الْعَظِيمُ

“Na wale walio tangulia, wa kwanza, katika Wahajiri na Ansari, na walio wafuata kwa wema, Mwenyezi Mungu ameridhika nao, na wao wameridhika naye; na amewaan-dalia Bustani zipitazo mito kati yake, wadumu humo milele. Huko ndiko kufuzu kukubwa.” (Tawba, 9: 100)

khutba na *Suhba* (mazungumzo na mikutano) ya waumini wa huakisi uzuri wake kutokana na uzuri wa *suhba* za Mtume (s.a.w). Ni nuru ya Mtume (s.a.w) ndiyo yanayojitokeza katika maneno ya wasomi na mawali wa Mwenyezi Mungu. Waislamu wanapaswa kuwa na ufahamu wa umuhimu wa mikusanyiko hiyo, kwa sababu mikusanyiko hiyo ni kama bustani za pepo ambapo kuna macho, na nyoyo zinazolia kwa upendo wa Mwenyezi Mungu. Tunatakiwa kuhudhuria daira hizo na kujaribu kuwa pamoja na watu wema (*salih*) na waumini wa kweli (*sadiq*). Hii ndiyo njia pekee inay-oweza kuendeleza ustawi wetu wa kiroho na kuzipamba nyoyo zetu kwa sifa bora.

Muumini anayetaka kuyalinda maendeleo yake ya kiroho dhi di ya athari hasi basi anatakiwa kuepuka kuandamana na watenda dhambi na walioghalifika. Upopo unapovuma kwenye mzoga au jalala hutawanya harufu yake mbaya kila mahali unapovuma. Kuhusu jambo hili, Sheikh ‘Ubaydullah Ahrar anawaonya wafiasi wake, “Kuandamana na watenda dhambi huleta wasiwasi, ukiwa na ukosefu wa utulivu wa moyo.”

Siku moja Abu Yazid al-Bistami alihisi unyonge ndani ya moyo wake. Hakuweza kuyatuliza mawazo yake akawauliza wen-zake waliokuwa katika daira yake: “Je, kuna mtu ye yote katika mkusanyiko wetu ambaye ni mgeni (mtenda dhambi)?” Marafiki zake wakatazama mahali kote lakini hawakuweza kumpata mtu ye yote aliye kuwa mgeni kwao.

Abu Yazid akasisitiza: “Angalieni kwa makini! Angalieni sehemu zilipowekwa fimbo. Kuna dalili ya mtenda dhambi katika mkutano huu. Vinginevyo, nitakosa urahisi na furaha.”

Kuwa pamoja na wema na wakweli

Walitafuta tena na kuiona fimbo ya mtenda dhambi. Wakaitupa nje. Hapo Abu Yazid akapata amani katika akili yake na uwezo wake wa kiroho ukarejea.

Katika tukio lingine, ‘Ubaydullah Ahrar alimwambia mmoja wa wafuasi wake wa karibu: “Nahisi kuna kitu kibaya pamoja nawe.

Nadhani umevaa nguo ya mgeni.” Rafiki yake akasema kwa mshangao: “Bila shaka nimeivaa,” basi aliibadilisha nguo yake na kurudi.

Mfano wa tofauti na huu unaweza kupatikana katika kisa cha Nabii Yusufu na baba yake Yaqub (a.s). Mzee Yaaqub alimpenda mwanawе zaidi kuliko watoto wake wengine, kwa sababu aliziona sifa na tabia zake mwenyewe kwa Yusufu (a.s). Upendo wake kwa Yusufu ulikuwa mkubwa sana kiasi kwamba pindi kanzu ya Yusufu ilipotumwa kwake hakuna mtu mwingine aliyeweza kuhisi harufu yake isipokuwa yeye.

Ikiwa hali ya kiroho ya mawalii wa Mwenyezi Mungu inapenya hata kwenye maumbile ya vitu vy'a kimaada, ni kiasi gani ilivyo muhimu zaidi kuutunza moyo, ambao bila shaka ni nyeti zaidi kuliko vitu vy'a kimaada? Kiongozi mkubwa wa twariqa ya Sufi anasema:

Hata viumbe visivyokuwa na uhai huathirika na matendo na maadili ya watu. Kuswali katika eneo ambapo kila aina ya dhambi hutendwa ni tofauti sana na kuswali katika eneo ambapo matendo mema hufanywa. Kwa sababu hiyo, thawabu ya swala inayotekeliza katika Ka'ba ni kubwa kuliko swala inayotekeliza mahali popote pale.

Mfano mwingine unatoka katika maisha ya Mtume (s.a.w). Siku moja alipokuwa akipita katika bonde la Muhassir, ambayo ni sehemu ya kati ya Arafat na Muzdalifah, alianza kuongeza kasi ya kutembea. Maswahaba wakamuuliza, “ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu, kwa nini umeongeza kasi ghafla?” Yeye akamjibu: “Mwe-

nyezi Mungu Mtukufu alimuangamiza Abrahah jeuri na jeshi lake katika eneo hili.”

Wakati mwingine, Mtume (s.a.w) alikuwa anarudi kutoka katika safari ya kijeshi ya Tabuk. Maswahaba walikuwa wamechoka sana, hivyo walitaka kupumzika. Walisimama katika enao ambalo watu wa Thamud waliishi. Mtume (s.a.w) akasema, “ Hapa ni mahali ambapo Mwenyezi Mungu Mtukufu aliwaangamiza watu wa Thamud. Msichukue maji yoyote kutoka katika eneo hili ili kwamba maangamizi yao yasiwaathiri” Wakasema: “Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Tumeshakanda unga na maji yake, na pia tumeshavijaza viriba vyetu na maji yake.” Hapo, Mtume akawaam-uru kuwalisha ngamia unga huo na wayamwage maji yale.” (Bukhari, Anbiya ‘, 17)

Hadith hizi na mfano wake zinaonesha kwamba hata vitu visivyokuwa na uhai huathiriwa na matukio ya mema au mabaya yanayotokea karibu navyo.

Hali kadhalika, marafiki wa Mwenyezi Mungu huzieneza baraka zao za kiroho, upendo na furaha yao kwa watu walio katika mikusanyiko yao. Nuru katika nyoyo zao hujitokeza kwa wengine. Tusingahau kwamba kama ambavyo vitu vya kimaada vinavyoathiriana, vile vile hali na vitu vya kimaanawi na vya kiroho huathiriana. Kwa kiasi cha muathiriko na mageuzi yake, moyo hupata kujazwa hekima na ukweli, kama upepo wa asubuhi unavyobeba harufu nzuri ya waridi, miski na harufu nyingine popote unapovuma. Hivyo tunapaswa kufanya juhudhi kubwa ili tufaidike na ukamilifu wa kiroho na hali njema ya watu wema na wakweli. Kuhusu hayo Mwenyezi Mungu anaeleza katika Qur'an Tukufu:

Kuwa pamoja na wema na wakweli

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

“Enyi mlio amini! Mcheni Mwenyezi Mungu, na kuweni pamoja na wakweli.” (Tawba, 9:119)

Ili mtu aweze kuikamilisha imani yake, anahitaji kuwa na urafiki na wale ambao ni waaminifu kwa maneno na matendo yao na wakweli kwa Mwenyezi Mungu kwa utii, aminifu na upendo wao. Kama tutawapenda marafiki hao wa Mwenyezi Mungu tunaweza kufikia kwa urahisi zaidi daraja za kiroho walizofikia. Siku moja mtu alimuuliza Abu Yazid, “Nishauri jambo zuri lita-kalonikurubisha na kuniweka karibu na Mwenyezi Mungu.” Abu Yazid akamjibu, “Wapende marafiki wa Mwenyezi Mungu, nao watakupenda pia. Jaribu kutafuta nafasi katika nyoyo zao. Kwani Mwenyezi Mungu hutazama ndani ya miyo ya marafiki wake mara mia tatu na sitini kwa siku. Kama ataliona jina lako katika moja ya nyoyo zao, atakusamehe.”

Kwa sababu hiyo, katika mafunzo ya Sufi, rabitah (uhusiano) huimarisha kiunganishi cha kiroho kati ya mwanafunzi na mwalimu wa twariqah. Pindi mwanafunzi anapoimarisha kiungo hiki kwa wali wa Mwenyezi Mungu (ambaye amemkubalika kama kiigizo chake), daima upendo na utii wake kwa ushauri wake huuweka akilini. Kupitia *rabitah* mwanafunzi hupata mshikamano kamili na mwalimu wake na kupata kila aina ya baraka ya kiroho.

Rabitah, pamoja na ukubwa wa upendo, hujenga usikivu wa hali ya juu wa kiroho ndani ya moyo. Kupitia hisia hii mwanafunzi huanza kupiga hatua mbele katika njia ya “kufanana” (ayniyyah ‘) na mwalimu wake.

Kupitia upendo na muunganiko wa kiroho, mpendaji huzama ndani ya mpendwa wake. Jalal al-Din Rumi anaelezea hali hii katika namna ifuatayo:

Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Pindi mto unapokutana na bahari hugeuka kuwa bahari. Hauwi tena mto. Mkate tunaokula huyeyuka ndani ya matumbo yetu na kuwa sehemu ya mwili yetu. Vile vile, mpendaji huzama ndani ya mpendwa wake kwa kadiri ya upendo alionao kwake.

Rumi anaelezea hali hii ya kuzama akisema:

Upendo ulijaa ndani ya vena /mishipa na ngozi yangu mfano wa damu. Ilinichukua kutoka katika udhibiti wangu mwenyewe na kuujaza uwepo wangu kwa upendo. Rafiki yangu alivifunika viungo vyote vya mwili wangu. Kitu pekee nilichobaki nacho ni jina langu vilivyobaki ni Yeye...

Hii inajulikana katika tasawwuf kama *fana' fillah* na *baqa' bil-lah*, kuyeyuka ndani ya Mwenyezi Mungu na kuungana Naye milele, kwa pamoja. Hata hivyo, si kazi rahisi kuwa na uwezo wa kuwa na upendo wa Mwenyezi Mungu moja kwa moja, bila ya kupitia mazoezi ya lazima ya kiroho. Moyo unatakiwa kuwa tayari kubeba hali nzito kama hiyo.

Abu Bakr (r.a) alikuwa akimpenda Mtume (s.a.w) sana. Hata awapo mbele yake upendo na hamu yeke kubwa aliyokuwa nayo kwa ajili yake ilikuwa ikiongezekwa badala ya kupungua. Alipotoa mali yake yote, Mtume alimsifu. Abu Bakr akasema, “Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu, maisha yangu, utajiri wangu, kila kitu chanaga na kiwe fidia kwa ajili yako!” Rumi, akiakisi wazo hili hili, anasema, “Dhahabu nini, maisha nini, lulu na madini ni kitu gani kama havikutumika kwa ajili ya mpPENDWA?”

Imesimuliwa kwamba Abu Bakr alisema juu ya mimbari kwamba hata katika maeneo ya kutawadha na kufanya usafi alijisikia aibu mbele ya Mwenyezi Mungu. Ni kwa malipo ya upendo huu mkubwa kwamba Mtume (s.a.w) akiwa katika kitanda cha mauti yake alisema, “Milango yote ifungwe isipokuwa mlango wa Abu Bakr.”⁵

5. Some people at that time had private doors opening to the masjid and the Prophet wanted them to be closed, only excepting Abū Bakr's door so as to

Kuwa pamoja na wema na wakweli

Sheikh Sa'di Shirazi anaelezea hali ya taathira na ushawishi wa pande zote mbili kama ifuatavyo:

Mbwa wa watu wa pangoni alipata heshima kwa sababu ya kuwa pamoja nao. Ametajwa hata katika Qur'an Tukufu na kuwa sehemu ya historia. Lakini, mke wa Nabii Lut (a.s) alichagua kuwa na watu wenye dhambi na makafiri.

Katika kisa kifuatacho, Sheikh Sa'di anaelezea kwa namna ya istiari hatua ya mtu kupata "ufanano na umaja" hutokana na kuwa pamoja na watu wema na wakweli:

"Mtu mmoja alikwenda bafuni. Mmoja wa marafiki zake akampa udongo wenye harufu nzuri ili apate kujisafisha. Harufu nzuri ya udongo ilienea kila sehemu ya bafu. Mtu huyo akaauliza udongo:

-Nimeipenda harufu yako; niambie, wewe ni miski au ukaria? udongo ukajibu:

- Mimi sio miski wala ukaria, bali ni udongo wa kawaida. Lakini, nilikuwa chini ya mti wa waridi na kuoshwa kwa maji yake. Harufu yangu inatokana na mawaridi yale."

Kama mifano hii inavyoonesha wazi, tunatakiwa kujisalimisha kwa dhati kwa marafiki wa Mwenyezi Mungu. Kwa njia hii, tunaweza kuakisi nuru ya ki -Mungu ambayo hukaa katika nyoyo zao, kama vile mwezi unavyoakisi mwanga wa juu.

Ee Mola wangu! Tufufue pamoja na wale ambaeo ni wakweli Kwako katika ibada na imani zao. Tujaalie wema unaohusishwa na mikusanyiko ya Mtume na maswahaba.

Amiin!

honor him.

5.

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

Usafi wa moyo (ikhlas) ni kuulinda moyo wa mtu dhidi ya mawazo ya maslahi ya kidunia wakati wa kutekeleza wajibu wake kwa Mwenyezi Mungu Mtukufu. Matunda ya usafi wa moyo ni *ihsan* – kumuabudu Mwenyezi Mungu kana kwamba unamuona - na kuishi hali ya kuwa ukifahamu ya kwamba Mwenyezi Mungu wakati wote anayaona matendo yako. Imam Qushayri anasimulia yafuatayo:

‘Amr b. Layth alikuwa kamanda wa jeshi katika eneo la Khurasan. Baada ya kufariki dunia, mcha Mungu mmoja alimuona ndotonii. Alimuuliza kamanda huyo wa jeshi;

“Mwenyezi Mungu ameamiliana nawe vipi?”

“Mwenyezi Mungu amenisamehewa dhambi zangu zote.”

“Kwa nini Mwenyezi Mungu amesamehewa dhambi zako zote?”

‘Amr alijibu:

“Siku moja, nilipanda juu ya mlima mrefu nikaliangalia jeshi langu. Nguvu na idadi yao kubwa ilinipa furaha kubwa na kunirisha sana, nikajisemea: Natamaani kama ningeweza kushiriki katika vita na Mtume (s.a.w), pamoja na jeshi hili lenye mafunzo mazuri na kumsaidia Mtume (s.a.w) nyakati za shida. Ningeyatoa maisha yangu katika kuitekeleza heshima hii. Kwa sababu ya hisia hizi za kweli nilizokuwa nazo, Mwenyezi Mungu amenisamehe makosa yangu na na kunilipa thawabu kubwa.”

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

Tukio hili ni mfano mzuri wa jinsi hisia na matendo yenye ikhlasi na dhati yanavyolipa. Hata muumini huyo hakuitekeleza nia yake alilipwa kutokana na *ikhlasi* yake.

Kuhusu jambo hili, Mtume (s.a.w) anasema kuwa nia ya muuminina thamani zaidi kuliko kitendo yake. Thamani ya kitendo hutokana na nia njema iliyo nyuma yake. Kama hakuna nia njema nyuma ya tendo jema, tendo hilo haliwezi kuhesabiwa kama tendo jema. Mtume (s.a.w) anasema, matendo yatahesabiwa na kukumiwa kulingana na nia yake:

[Thawabu za] matendo hutegemea tu nia na kila mtu atapata ujira wake kulingana kile alichonua. Hivyo, kila anayehama kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na Mtume wake, basi uhaniaji wake ni kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na Mtume wake. Na yule alihama kwa ajili ya manufaa ya kidunia au kwa ajili ya mwanamke aliyetaka kumuoa, uhaniaji yake utakuwa kwa ajili ya kile alichohamia.

Kwa hiyo, daima tunatakiwa kuzidhibiti nia zetu pindi tunapo-fanya jambo fulani. Lengo letu linatakiwa liwe kwa ajili ya kumridhisha Mwenyezi Mungu kuitia matendo yetu. Sifa hii inajulikana kama ikhlas (usafi wa moyo) katika istilahi za Kiislamu. Matendo ni kama mwili na nia ni kama roho. Kama roho itakuwa na maradhi, basi pia mwili nao utakuwa hivyo hivyo. Swala na shughuli nyingine za kidini ambazo hazikuambatana na nia nzuri ya dhati hayamnufaishi hata kidogo yule anayeyatenda. Badala yake humchosha tu. Kwa upande mwingine, kama mtu analenga kumridhisha Mwenyezi Mungu, hata vitendo vya kawaida na visivyo na maana kubwa hupata kulipwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu.

Binadamu wanashirikiana tabia na viumbe wengine hai katika nyanja nyingi. Hata hivyo, mwanadamu anatofautiana na kwa ukweli kwamba nafanya mambo katika namna ambayo anaweza kujiokoa dhidi ya ubinasi wa nafsi yake na dhidi ya silika zake

duni za kihayawani. Anaweza kuyatawala matamaanio yake duni. Kwa njia hii anaweza kuonesha ubora aliopewa na Mwenyezi Mungu juu ya viumbe wengine. Mwanadamu anapofika hali hii, matendo yote ya kidunia kama vile kulala, kula na kunywa, kuwa katika mahusiano ya kindoa nakupata watoto, na matendo men-gine yote, huyafanya katika kumtii kikamilifu na kwa ajili ya mapenzi aliyonayo kwa Mwenyezi Mungu. Matendo hayo huhes-abawa kuwa matendo ya binadamu yanayostahili thawabu katika mahakama ya mwenyezi Mungu.

Hivyo, muumini anatakiwa kuusafisha moyo wake wote dhidi ya nia ya ubinafsi, na kuacha tu katika moyo wake nia ya kupata radhi za Mwenyezi Mungu. Kwa njia ya ikhlasi usafi, mtu anaweza kuja karibu zaidi na Mwenyezi Mungu.

Matunda ya ikhlasi katika kumuelekea Mwenyezi Mungu ni kufikia daraja ya *ihsan*. Maana ya Ihsan ni kumuabudu Mwenyezi Mungu kana kwamba unamuona, na kutenda ipasavyo, hisia ya uwepo Wake wakati wote. Mwenyezi Mungu huuliza yale matendo yote yenye ikhlasi:

“Hakika Sisi tumekuteremshia Kitabu hiki kwa Haki. Basi muabudu Mwenyezi Mungu ukimsafia nia Yeye tu. Je usafi wa nia si wa Mwenyezi Mungu tu?” (Zumar, 39:2-3).

“ Sema: Hakika mimi nimeamrishwa nimuabudu Mwenyezi Mungu kwa kumsafishia nia Yeye tu” (Zumar, 39:11).

Iblisi (Shetani) alipotupwa mbali na rehma ya Mwenyezi Mungu alisema:

“Mola wangu Mlezi! Ilivyo kuwa umenitia makosani, basi nahakikisha nitawazaini hapa duniani na nitawapoteza wote, Ila waja wako waliosafika.” (Hijr, 15:39-40).

Kama aya inavyobainisha, Shetani hawezi kuwawishi waumini wenye ikhlas kwa Mwenyezi Mungu katika ibada zao. Mbali na

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

hao, waamini wengine wote wamo katika hatari. Ukweli huu umeelezwa katika aya zifuatazo:

“Akasema: Hii Njia ya kujia kwangu Iliyo Nyooka. Hakika waja wangu, wewe hutakuwa na mamlaka juu yao, isipo kuwa wale wapotofu walio kufuata.” (Hijr, 15:41-42).

Katika sura ya al-Isra', ukweli huu umeelezwa tena:

“Hakika wewe huna mamlaka juu ya waja wangu. Na Mola wako Mlezi anatosha kuwa ni wa kutegemewa.” (Isra', 17:65)

Katika Hadithul quds, Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema:

“Ikhlasi ni katika siri zangu za ki-Mungu na nitaiweka juu ya waja ninaowapenda. Hakuna malaika anayeweza kuigundua na aiandike, wala shetani hawezi kugundua ili aichukue.” (Taj, I, 43)

Hadith Hii inaonesha kuwa muumini atajaaliwa ikhlas kama ana upendo katika moyo wake kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Maneno katika Hadith hiyo yasemayo “Waja ninaowapenda” yanronesha kwamba upendo ni sharti la ikhlasi. Waumini wanatakiwa kuuweka upendo wa Mwenye Mungu katika nafasi ya juu kabisa katika nyoyo zao. Hivyo upendo unapaswa pia kuwa wa kweli. Kama upendo hautokuwa na ikhlas utamharibu mpendaji kama ilivyo katika kisa kilichosimuliwa na Nakhshabi:

“Siku moja kijana alibisha mlango wa binti wa mfalme na kumwambia kwamba anampenda. Binti akamwambia achukue dirham (paundi) elfu moja na aenda mbali na asimsumbue tena. Kijana yule hakukata tamaa akaendelea kuja mlangoni kwa binti huyo. binti akatoa dirham elfu mbili. Mwisho yule kijana akakubali kupokea dirham elfu kumi ili aache kumpenda.

Hata hivyo, nia ya kweli ya binti wa mfalme ilikuwa ni kutaka kuupima ukweli wa upendo wa kijana yule. akamuuliza, upendo wako ni wa aina gani kiasi kwamba unapendelea fedha zaidi ya

upendo wangu? Unajua adhabu ya kupendelea kitu kingine zaidi yangu?" Kisha binti huyo aliwaamuru askari wake kumuua kijana huyu ambaye hakuwa mkweli katika upendo wake."

Mwanafunzi mmoja wa Nakhshabi alikuwa ni mtu mwenye undani wa kiroho, na aliposikia habari hii, akaanguka chini. Ali-pozinduka, aliwaambia marafiki zake: "Enyi rafiki zangu! Angali-eni adhabu ya upendo wa uongo katika dunia hii. Kisha fikirieni adhabu ya huko Akhera kwa wale ambao wanadai kumpenda Mwenyezi Mungu na wanapendelea zaidi mambo yasiyo na maana kuliko Yeye."

Kwa njia hiyo, alitupatia somo nzuri juu ya umuhimu wa ikh-las. Rumi anaelezea kwa muhtasari kisa hiki akisema: "thamani ya mtu huamuliwa kulingana na kile anachotafuta katika maisha."

Ikhlas ni hali muhimu zaidi katika aina zote za ibada. Qur'an Tukufu inasema kwamba wale tu ambao ni wakweli ndio watao-kolewa kutokana na hatma yao:

"Hakika nyinyi bila ya shaka mtaionja adhabu chungu. Wala hamlipwi ila hayo mliyo kuwa mkiyafanya. Isipo kuwa waja wa Mwenyezi Mungu walio khitariwa. Hao ndio watakao pata riziki maalumu, Matunda, nao watahishimiwa." (Saffat, 37: 38-42).

"Enyi mlion amini! Kilicho lazima juu yenu ni nafsi zenu. Hawakudhuruni walio potoka ikiwa nyinyi mmeongoka. Ni kwa Mwenyezi Mungu ndio marudio yenu nyote; basi atakwambieni yale mliyo kuwa mkiyatenda." (Ma'idah, 5:105).

Mawlana Rumi anawaambia wale wanaoswali bila ikhlas:

*Ingekuwa kwamba, katika kusujudu kwako katika swala,
unaelekeza uso wako (kwa kuzingatia kwa makini) na kufa-
hamu maana ya "Utukufu ni wa Mola wangu Mtukufu "
Ungesujudu kwa moyo wako, sio kwa kichwa chako tu.
(Mathnawi, II, 1801)*

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

Kama anavyosisitiza Rumi, jambo muhimu ni kwamba tunat-akiwa kusujudu mbele ya Mwenyezi Mungu kwa nyoyo zetu ikiwa imejaaj ikhlas. Swala haina thamani kama imedhibitiwa na maradhi ya kiroho kama vile unafiki. Mwenyezi Mungu Mtukufu analaani aina hiyo ya ibada:

“Basi, ole wao wanaoswali, ambao wanapuuza Swala zao.”
(Ma’un, 107:4-5)

Ikhlas ni kujilinda dhidi ya kumfanyia Mwenyezi Mungu washirika wakati wa kutekeleza matendo yetu - kuwa na ikhlas ya kweli katika ibada zetu na tusifanye kwa nia nyingine yoyote ya kidunia wakati wa kutenda jambo kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Hivyo tunaweza kuelezea matendo mema kwamba ni yale matendo ya dhati. Matendo ya dhati ni yale yaliyotakasika dhidi ya nia mbaya. Ni maziwa safi yanayotokana na damu na kinyesi.

“Na hakika katika nyama hoa nyinyi mna mazingatio. Tunakunywesheni katika vile viliomo matumboni mwao, vikatoka baina ya kinyesi na damu, maziwa safi mazuri kwa wanywao.” (Nahl, 16:66)

Katika kutafakari aya hii wachambuzi wa Quran Takatifu wanasema kuwa ikhlasi ina maana ya kuzitakasa dhamiri zisiwaze kitu kingine badala ya Mwenyezi Mungu, kama vile ambavyo maziwa ni safi na hayana damu na kinyesi.

Junayd Baghdadi anaielezea ikhlas kama ni kuyatakasa matendo kutokana na mchanganyiko wowote mchafu. Hata hivyo, mtu kudai kuwa na ikhlas huhesabiwa kuwa ni tabia mbaya katika dai-rah za ki-Sufi. Walii mmoja wa Mwenyezi Mungu aliwahi kusema: “Kudai kuwa na ikhlas ni unafiki.”

Nabii Musa (a.s) alipewa amri na Mwenyezi Mungu ya kuchagua waumini wema sabini katika kabilia lake. Alipowaliuliza watu wake, watu watatu walijitokeza wakidai kuwa ni watu wema na

wenye ikhlas. Kutokana na hali hiyo Mwenyezi Mungu akamfunulia yafuatayo: Ewe Musa! Wale watatu wako mbali mno na Mimi mionganini mwa viumbe Wangu kwa kuwa wamedai kuwa wema na wenye ikhlas.

Nabii Isa (a.s) siku moja aliulizwa kuhusu maana ya matendo ya ikhlas, naye akajibu, “Kufanya matendo kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na kutotarajia malipo yoyote ya kidunia.”

Je, nani adui mkubwa wa ikhlas? Ni unafiki, ujuvi na kujionesha – kufanya jambo ili kupata faida ya kidunia badala ya radhi ya Mwenyezi Mungu. Jambo linapofanyika kwa ajili ya malengo menge badala ya Mwenyezi Mungu, basi hiyo ni shirki iliyojificha ya kumfanyia washirika Mwenyezi Mungu. Hadith ifuatayo ni muhimu sana katika kuelezea madhara ya unafiki na kujionesha.

Amesimuliwa Sulayman b. Yasar kwamba: “Watu walikuwa wamemzungukwa Abu Hurayra. Natil, kutoka Siria, akamwambia, ‘Ewe Sheikh, tusimulie Hadith ulioisikia kutoka kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu’ Yeye akajibu, ‘Ndiyo. Nilimsikia Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) akisema: ‘Mtu wa mwanzo kuhesabiwa Siku ya Kiyama ni yule aliyekufa shahidi. Ataletwa mbele ya Kiti cha hukumu na Mwenyezi Mungu atamfanya azipambanue baraka zake (yaani baraka alizomjaalia) naye atazihesabu tena (na kukubali kuwa alizifurahia baraka hizo katika maisha yake). (Kisha) Mwenyezi Mungu atasema: Ulifanya kitu gani (ukapata baraka hizi)?’

Atasema, ‘Nilipambana vita kwa ajili Yako mpaka nikafa shahidi.’

Mwenyezi Mungu atasema, ‘Umesema uongo. Ulipigana vita ili uitwe mpiganaji hodari, na uliitwa hivyo’. Kisha amri itatolewa dhidi yake na atakokotwa kwa uso wake na kutupwa katika moto wa Jahannam.

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

Kisha ataletwa mbele mtu ambaye alipewa elimu na kuifundisha (kwa wengine) na alisoma Qur'an Tukufu. Ataletwa, na Mwenyezi Mungu atamfanya azipambanue baraka zake na kuzihesabu tena ambapo atakubali kuwa alifurahia baraka hizo katika maisha yake. Kisha Mwenyezi Mungu atamuuliza, 'Ulfanya nini (mpaka ukapata baraka hizi)?' Yeye atasema, 'Nilitafuta elimu, nikaieneza na nikasoma Qur'an Tukufu kutafuta radhi zako.' Mwenyezi Mungu atasema, 'Umesema uongo . Ulitafuta elimu ili upate kuitwa mwachuoni, na ulisoma Qur'an Tukufu ili watu wapate kusema, "Yeye ni Qari (msomaji mzuri)" na hayo yalisemwa'. Kisha amri itatolewa juu yake na kuvutwa kwa uso wake na kutupwa motoni.

Kisha mtu ambaye Mwenyezi Mungu alimpa utajiri mwinci na ambaye alimpa kila aina ya mali. Ataletwa na Mwenyezi Mungu atamuonesha baraka zake naye atakubali kuwa alifurahia baraka hizo katika maisha yake.

Mwenyezi Mungu atamuuliza: 'Umefanya nini (mpaka ukapata baraka hizi)?'

Atasema: 'Nilitumia fedha katika kila njia uliyotaka zitumike. Mwenyezi Mungu atasema: 'umesema uongo. Ulfanya (hivyo) ili watu wapate kusema juu yako: "Ni rafiki mkarimu" na hivyo ndivyo ilivyosemwa'. Kisha Mwenyezi Mungu atatoa amri na atakokotwa kwa uso wake na kwenda kutupwa katika moto wa Jahan-nam" (muslim)

Katika Uislamu, matendo fulani ni muhimu sana na ni yenye kusifiwa sana. Kupigana kwa ajili ya dini ya Mwenyezi Mungu, kujifunza nidhamu za Kiislamu na kuzifundisha, na kuwasaidia maskini ni baadhi ya matendo hayo. Hata hivyo, Hadith hii inatufundisha wazi kuwa bila ikhlas na usafi wa moyo, hakuna matendo yanayokubalika mbele ya Mwenyezi Mungu hata kama kwa nje yata-onekana kuwa matendo yenye thamani sana na yenye kupendeza.

Imani sio maneno tu, bali yanatakiwa kuonyeshwa kwa maten-

do muumini. Muumini wa kweli huyatii maamrisho ya Mwenyezi Mungu kwa moyo wake wote na kujizua na mambo ya haramu bila ya kulalamika. Humtanguliza Mwenyezi Mungu juu ya kila kitu. Wale wanaopendelea faida za kidunia zaidi kuliko Mwenyezi Mungu hao ni wanafiki. Wanautumia Uislamu kama ngao kwa ajili ya uovu wao na kuwadanganya Waumini. Watu hao wameifanya nafsi yao kuwa Mola wao mkuu. Mwenyezi Mungu anasema juu ya watu kama hao:

Je! Umemwona aliye fanya matamaanio yake kuwa ndiye mungu wake, na Mwenyezi Mungu akamwacha apotee pamoja na kuwa ana ujuzi, na akapiga muhuri juu ya masikio yake, na moyo wake, na akambandika vitanga machoni mwake? Basi nani atamwongoa huyo baada ya Mwenyezi Mungu? Hamkumbuki? (Jathiyah, 45:23)

Aya hii inatufundisha kwamba mja anapaswa kuyaondoa matamaanio yake duni wakati wa kumtumikia Mwenyezi Mungu.

Kwa mawalii na marafiki wa Mwenyezi Mungu, ikhlasi ina maana ya ndani mno. Ina maana ya kumtanguliza Mwenyezi Mungu juu ya kila kitu kingine. Abu Yazid al-Bistami siku moja aliposikiliza aya ya Qur'an Tukufu isemayo: "Wapo mionganini mwenu wanaotaka dunia, na wapo mionganini mwenu wanaotaka Akhera." (Al 'Imran, 3:152). Alianza kulia na kusema: "Maneno haya ni maneno ya lawama kutoka kwa Mwenyezi Mungu kuja kwetu. Anasema kwamba baadhi wamechagua ulimwengu mwiningine na baadhi wamechagua ulimwengu huu dunia wapo wapi 'walionichagua tu Mimi tu na radhi zangu?'

Kiasi kidogo cha ibada inayofanywa kwa moyo wa dhati ni bora kuliko kiasi kubwa kisichofanywa kwa moyo safi na nia njema. Mtume (s.a.w) anasema: "Fanya amali zenu kwa moyo wa dhati. (Mkifanya hivyo) hata idadi ndogo ya amali inatosha." Pia alisema: "Mwenyezi Mungu haiangalii miili yenu na mali yenu. Bali

Ikhlas (Usafi wa moyo) katika kumueleka Mwenyezi Mungu

huziangalia nyoyo zenu (ili kuona ikhlas yenu) na amali zenu." Katika aya ifuatayo ya Qur'an Tukufu Mwenyezi Mungu anasema kuwa alimuumba mwanadamu ili kupima ubora wa matendo yake:

"Ambaye ameumba mauti na uhai ili kukujaribuni ni nani mionganoni mwenu mwenye vitendo vizuri zaidi. Na Yeye ni Mwenye nguvu na Mwenye msamaha." (Mulk, 67:2)

Bila shaka sifa muhimu zaidi ya amali njema ni ubora wa ikhlas ambayo amali hiyo imetendeka. Mwenyezi Mungu ana njia mbalimbali za kupima moyo wa mtu. Wakati mwingine waumini hupata mateso kutokana na imani na maadili yao. Kama hawakuitelekeza imani yao na wakaandelea kushikama na ukweli kwa imani yao, basi huwa wamethhibitisha ikhlas na uaminifu wao kwa Mwenyezi Mungu.

"Alif Lam Mim Je! Wanadhani watu wataachwa kwa kuwa wanasema: Tumeamini. Nao wasijaribiwe? Hakika tuliwajariibu walio kuwa kabla yao, na kwa yakini Mwenyezi Mungu atawatambulisha walio wa kweli na atawatambulisha walio waongo." (Ankabut , 29:1-3)

Hata hivyo, tusielewa vibaya asili ya ikhlas, hasa katika kuacha kutenda matendo mema kutokana na hofu ya kujioneshaa. Wakati mwingine Shetani humshawishi mtu asifanye jambo jema kwa kuwa hana ikhlas, na kwa njia hiyo humuweka mtu mbali na matendo mema. Wakati mwingine tunaweza kupata hisia ya riya na ukosefu wa ikhlas katika matendo yetu. Hata hivyo, badala ya kuacha kufanya matendo haya mazuri, tunatakiwa tujitahidi kuzirekebisha nia na dhamiri zetu. Njia ya ikhlas sio njia rahisi. Kuna matatizo mengi. Inahitaji kupambana na kupigana dhidi ya nafsi na tamaaa zake duni. Tunaweza kupanda juu kwenye kilele cha ikhlas hatua kwa hatua. Lililo muhimu ni sisi kutumia nguvu zetu na kuomba msaada wa Mungu katika kufikia daraja hii. Ili kufikia lengo hili, nukta zifuatazo zinatakiwa kufuatwa:

- 1) Kwa kumkumbuka Mwenyezi Mungu na kuyataja majina

yake tunatakiwa tujaribu kuhisi uwepo wa Mwenyezi Mungu wakati wote. Tunapofanya amali fulani, tunatakiwa kujua kwamba Mwenyezi Mungu anatuangalia.

2) Tunatakiwa kuendeleza mawasiliano ya kiroho na Mtume na watu wengine wema waliofuata njia ya Mtume (s.a.w). Kupitia uhusiano huu wa kiroho tunapaswa kufanya juhudhi ya kupata niskrati yao ya kiroho, ambayo ni ‘fayd’ katika istilahi ya Usufi.

3) Tunatakiwa kuhudhuria *suhbah* za Kiislamu (khutba na mazungumzo juu ya Uislamu). Katika mikusanyiko hii tutafurahia utamu wa kindugu katika Uislamu. Pia lazima tujifunze jinsi kuji-tolea kwa ajili ya ndugu zetu.

4) Tunapaswa kuwahudumia binadamu wote na kuwapenda watu wote kwa ajili ya Mwenyezi Mungu.

5) Tunatakiwa kula kile tu kinachopatikana kwa njia za halali (vilivyoruhusiwa Kiislamu). Pindi chakula kinapotokana na njia za haramu, moyo hushindwa kupata njia yoyote ielekeayo katika kutumikia Mwenyezi Mungu kwa dhati.

Jambo muhimu ni kwamba kwa kupitia matendo haya tunatakiwa kuutambua uzuri wa Uislamu katika nyoyo zetu na kupata ukweli halisi wa ikhlas katika matendo yetu. Ni vigumu sana siku hizi kupata watu wenye ikhlas ya kweli. Watu wanakwenda mbio kutafuta mafanikio ya kidunia na wanawachukulia binadamu kama vitu tu vinavyotumika kufikia malengo hayo. Tunamuomba Mwenyezi Mungu utusaidie sisi wote kupita katika njia ya kuifikia ikhlas katika kumuelekea Yeye, Mwenye nguvu.

6.

Khofu na Matumaini

Unatuhiliki kwa waliyo yafanya wajinga katika sisi?"
(A'raf, 7:155)

Maisha ya mtu huelekea katika mwendo wa kati ya hofu na matumaini. Ni muhimu kwa muumini kudumisha uwiano (balance) kati ya hofu na matumaini katika maisha yake yote. Kwa maana pindi hofu inapokithiri hutokeea hali ya kukata tamaaa, na hali ya kinyume inapokithiri hali ya kujiamini na uhakika huzidi kiwango. Kwa sababu hii, kuwa na uhakika na msamaha wa Mwenyezi Mungu au kutokuwa na matumaini hata kidogo ya msamaha Wake ni haramu katika Uislamu. Muumini kamili ni yule mwenye uwiano kati ya misimamo hii miwili, kama ilivyoelezwa katika Qur'an Tukufu:

Mbavu zao zinaachana na vitanda kwa kumwomba Mola wao Mlezi kwa khofu na kutumaini, na hutoa kutokana na tulivyo waruzuku. (Sajda, 32:16)

Kukata tamaaa kabisa au kutokuwa na matumaini katika huruma ya Mwenyezi Mungu ni sawa na kuikana rehema Yake, na jambo hilo mwishowe ni kuikana ukarimu na ukuu wa Mwenyezi Mungu. Hata hivyo, mtazamo tofauti – kujiamini moja kwa moja katika ukarimu wa Mwenyezi Mungu – huzaa hali ya kuikana sifa ya Mwenyezi Mungu ya al-Qahhar (Mtenza nguvu), na kupuuza malipo Yake.

Kwa kifupi, mtu lazima aweke uwiano bila kumogopa Mwenyezi Mungu kwa kiwango cha kukata tamaaa, lakini pia bila kuwa

na matumaini kwa kiwango cha kupuuza wajibu wa mtu. Matukio ya ajabu, kama tetemeko la ardhi la hivi karibuni nchini Uturuki (tetemeko la ardhi la mwaka 1999 lililouwa maelfu ya watu), wakati fulani yanaweza kuifanya hali ya kudumisha uwiano huu kuwa ngumu sana.

Muumini anapaswa kuwa katika hali ya kujua kwamba kila anapoambiwa kuwa, “Ni mtu mmoja ndiye atakayekuwa na uwezo wa kuingia peponi!” kwamba mtu huyo anatakiwa kujiuliza “Je, ni mimi?” au wakati anapoambiwa “kuna mtu mmoja tu atakayeingia motoni!” atatakiwa kustaajabu “Je, mtu huyo ni mimi?”

Mwenyezi Mungu Mtukufu anawaonya watu na kuwafundisha kwa majanga kutoka mbinguni au ya ardhini ili kuwastawisha waweze kumfahamu Mwenyezi Mungu katika nyoyo zao, na kuwalinda wasizifuate tamaaa zao wenyewe. Ni upumbavu mkubwa kuamini kwamba haya majanga hutokea kwa bahati mbaya au bila mpangilio. Vifo na majeraha ya maelfu ya watu, umaskini na ukosefu wa makazi unaosababishwa na haya majanga sio kwamba hayana maana wala msingi wowote. Kama ingekuwa hivyo, isingewezekana kuelewa nukta za kimantiki ya uhai, kifo na mpanago wa Mungu, na kuvieleza kwa dhati. Majanga haya ni ishara ya ukuu wa Mwenyezi Mungu, na uwezo wa Muumba. Rumi anasema juu ya suala hili:

Duniani tunayoishi ndani yake ina kikomo na sio ya kudu-mu. Kitu muhimu ni ulimwengu wa milele usio na kikomo . Fikiria kwa undani kwamba hutoweza kuuziba moyo wako na ulimwengu wa milele kwa kutumia sanamu zenye rangi, na maumbo yenye kuangamia na mitindo yenye kumumunyika ya dunia hii! Ingawa dunia hii inaonekana muhimu sana na kubwa kwa macho yako, fahamu kuwa hakuna hata molekuli moja inayoweza kulinganishwa na nguvu ya Mwenyezi Mungu. Angalia nje na tazama pembezoni mwako jinsi tetemeko la ardhi, kimbunga, au mafuriko yanavyoian-gamiza dunia! (Mathnawi, Juz. I, 425)

Tunaendelea kushuhudia jinsi matetemeko ya ardhi na mafuriko yanavyoua maelfu ya watu duniani kote kila siku. Hili ni kundi kubwa la ambavyo Mtume wetu (s.a.w) alivitaja kama ishara ya siku za mwisho! Katika matukio haya yote kuna mazingatio na mafunzo yasiyohesabika kwa ajili yetu. Kwa hiyo, janga hili (tetemeko la ardhi lililotokea nchini Uturuki mwaka 1999 na kuuwa maelfu ya watu) linatakiwa kuchambuliwa kwa mtazamo wa kimaanawi badala ya kuhusishwa na sababu za nje. Hatutakiwi kuangukia kwenye upotofu wakati kuyaangalia maafa haya katika mtazamo wa falsafa za kimaada badala ya vigezo vya Kiislamu. Tujaribu kusoma mapenzi ya Mwenyezi Mungu yaliyo nyuma ya maafa haya yote.

Ulimwengu – kuanzia kwenye chembechembe ndogo mpaka kwenye ulimwengu mpana na wa milele – umepangiliwa kwa kina kulingana na utaratibu wa Mwenyezi Mungu. Kuanzia kwenye mwendo wa juu na vitu vingine vilivyo angani mpaka kwenye vipande vidogo vidogo vya atomu na mionzi isiyonekana, kila kitu hutembea katika mkondo ulio nje ya mtazamo na mawazo yetu. Kila kitu kipo ndani ya mpangilio huu wa Mwenyezi Mungu. Hata mtu asiyekuwa muumini hawezikufikiria kwamba kasi ya mwendo wa juu huongezeka au kupungua, au kwamba siku moja ya duniani inadumu kwa zaidi au chini ya saa ishirini na nne. Nyoyo zao hukiri na kukubali kwa siri nguvu ya mwisho ya mapenzi ya Mwenyezi Mungu. Hata hivyo, kwa sababu ya kuzipigia magoti tamaaa zao, huzitafsiri kanuni za msingi za utaratibu wa Mwenyezi Mungu kama “kanuni za maumbile,” na kuzifanya kuwa ndiyo chanzo cha nguvu kazi inayosababisha matukio yote hayo. Lakini sheria na kanuni hizi ni kanuni na matendo ya Mwenyezi Mungu ('adatullah) yanayoutawala ulimwengu.

Ulimwengu huu ni ulimwengu wa sababu. Mwenyezi Mungu, kama Msababishaji mkuu wa sababu zote (musabbib al-asbab), amekiambatanisha kila kitu kwenye sababu fulani. Kama mapenzi

ya Mwenyezi Mungu yakijionesha bila sababu, hakuna anayeweza kuvumilia uzito wa kiroho wa hali hiyo, pia, kutakuwa hakuna uhalali wa kupima matendo ya mwanadamu kama kanuni ya usababishaji haitokuwepo. Hivyo watu wenye elimu ya ki -Mungu hummuangalia Muumba wa sababu na wala hawaishii kuangalia sababu yenewe. Wale wasiokuwa na taarifa ya uwepo wa Mungu hutangatanga kuangalia sababu za kawaida, wakitegemea ya maelezo ya kimaada tu, kama vile kulaumu mpangilio mbaya wa miamba kuwa ndiyo iliyosababisha matetemeko ya ardhi.

Ili kuwaonya makafiri na waovu, Mwenyezi Mungu huyageuza matukio ya “asili” kuwa adhabu ya kimaada na ya kimaanawi. Huzigeuza tabia chanya za mambo ya asili kama moto, maji na upepo kuwa nguvu kubwa yenye kuangamiza. Kutoona mapenzi ya Mwenyezi Mungu katika misingi wa matukio yanayotokea katika maumbile ni aina ya upofu wa kiroho. Rumi anaonya akisema:

Usisahau kwamba ulimwengu huu ni kama kipande cha jani mbele ya nguvu ya Mungu. Mapenzi ya Mungu wakati mwengine huliinua jani hilo na wakati mwengine kulishusha, ama aliache likiwa imara na lenye nguvu au alivunje, alilete kulia au kushoto. Wakati mwengine hufanywa kuwa waridi na wakati mwengine hufanywa kuwa kichaka.

Mwenyezi Mungu alitaka dunia hii kuwa uwanja wa majaribio. Huonesha ukuu (Jalal) wake sambamba na uzuri (jamal) wake kama mambo mawili yanayoendana. Huruma na uzuri wa Mwenyezi Mungu huletwala kwa swala ya kweli, zaka, na matendo mema. Lakini ghadhabu ya Mwenyezi Mungu huletwala kwa njia ya matendo haramu na dhulma. Mbali na sababu hizo, hata hivyo, pia hutokeea ili kuipima subira ya watu na utii wao kwa mpenzi ya Mwenyezi Mungu. Hivyo, Mwenyezi Mungu huwajaribu waja wake kwa njia mbalimbali. Hili limeelezwa ndani ya Qur'an Tukufu:

“ Hapana shaka tutakujaribuni kwa chembe ya khofu, na njaa,

na upungufu wa mali na watu na matunda. Na wabashirie wanao subiri “ (Baqara, 2 : 155).

Hata mitume na manabii, licha ya kutokuwa na hatia, walikabiliwa na mitihani na majaribu makubwa. Mtihani aliopewa Nabii Ayubu (a.s) ni wenye kuvutia sana. Mwenyezi Mungu alianza kumaribu Nabii huyu kwa kumnyang'anya mali yake. Kondoo wake waliteketezwa katika mafuriko na mazao yake yakaharibiwa na upepo mkali. Kisha watoto wake wote walikufa katika tetemeko la ardhi. Baada ya majaribu yote hayo, Mwenyezi Mungu alimtumia Ayub (a.s) ugonjwa wa kutisha. Nabii huyo aliendelea kuwa thabit na kuendelea kwa utilivu kabisa katika kumuamini na kumtegemea kamili Mwenyezi Mungu. Hakulalamika juu ya ugonjwa wake, bali alijisalimisha kwa Mwenyezi Mungu.

Kutokana na uvumilivu na utii wake mkubwa, Mwenyezi Mungu Mtukufu alimuondolea magonjwa yake na taabu zake zote, akamrejeshea familia yake na akampa maisha bora zaidi kuliko yale aliyokuwa nayo hapo awali.

Mfano huu unaonesha kwamba katika baadhi ya majanga watoto wasio na hatia wanaweza kufa, watu wenye ikhlas na ucha Mungu wanaweza kufa; lakini kuititia janga hili dhambi zao zaweza kusamehewa. Mtume Muhammad (s.a.w) anasema katika suala hilo: “Mwenyezi Mungu anapomkadiria darja mja mbele yake, na mtu huyo akawa hawezi kufikia daraja hili kwa njia ya matendo yake mwenyewe, Mwenyezi Mungu hutuma baadhi ya majaribio na mateso. Kisha humpa uvumilivu mja huyo ili kwamba aweze kufikia darja hiyo!” “Kwa upande wa Mwenyezi Mungu, mja huyo ana darja amabayo hawezi kuifikia kwa njia ya ibada peke yake. Mpaka afikie darja hii, Mwenyezi Mungu humtumia mambo ambayo mja huyo hayataki (majanga au matatizo).” (Musnad Abu Ya'la, Sahih Ibn Hibban)

Nabii Musa (a.s.) alikutana na mtu wakati akielekea Mlima

Sinai. Mtu huyo akamwambia Musa (a.s):

“Ewe Kalimullah (anayezungmza na Mwenyezi Mungu)! nina ombi moja: Tafadhalni niombee ufikapo juu ya Mlima Sinai!” Musa (a.s.) akamuuliza:

“Nini ombi lako? Niambie ili nipate kumuomba Mwenyezi Mungu.”

“Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Hii ni siri baina ya Mwenyezi Mungu na mimi.”

Baada ya Musa (a.s. kufika mlima Sinai, alizungumza na Mwenyezi Mungu na kumuomba amtekelezee mtu yule haja yake. Mwenyezi Mungu akamwambia kwamba maombi yake yalikuwa tayari yamejibowi. Wakati akirudi, Nabii Musa (a.s.) alisimama mahali alipokutana na mtu yule ili kumpa habari njema, lakini akakuta kuwa alikuwa ameuawa na wanyama pori. alichanganyikiwa na kile kilichotokea, akasema:

“Mola wangu! Kuna siri gani hapa? Ulikubali ombi lake kwa namna gani?”

Mwenyezi Mungu akamwambia:

“Ewe Musa! Mja huyu aliniomba darja ya kiroho ambayo hakuweza kuifikia kwa juhudhi na matendo yake mwenyewe. Hivyo mimi nilimpa hii taabu. Kwa hiyo, nimemuinua kwenye darja ali-onyiomba.”

Siku moja Mtume (s.a.w) alisema: “Mwenyezi Mungu anapompa taabu mja Wake, aidha humpa ili apate kumsamehe dhambi yake au ili kumuinua kwenye draja ya juu.” (Musnad Ahmad)

Basi ishara ya mamlaka makubwa ya Mwenyezi Mungu hayat-akiwi kusababisha hisia ya kukata tamaa; wala wema wa Mwenyezi Mungu haiutakiwi kusababisha halia ya mtu kujiamini na kutege-meia wema wake.

Kanuni za maumbile za ki- Mungu (Sunnatullah) na matukio kama vile matetemeko ya ardhi, moto, vita, mapigano, ukame, na, kwa upande mwingine, rehema na baraka za Mwenyezi Mungu hutokea kulingana na hali za kiroho za waja. Kama waja wengi wapo kwenye njia iliyonyooka, mvua huja kama rehma na baraka, na kuuatiwa na furaha. Lakini, kama watu wengi wametekwa na matamaanio yao ya kidunia, basi na mafuriko, ukame au matetemeko huwa hayaepukiki. Matukio haya ya kusikitisha hutokea kwa sababu ya dhambi au uasi unaofanywa na watu. Kwa maneno mengine, majanga ya asili hutokea tu baada ya matetemeko ya kiroho kutokea kutokana na kufisidika kwa nyoyo. Mwenyezi Mungu anasema katika Qur'an Tukufu:

“ Hakika Mwenyezi Mungu habadili yaliyoko kwa watu mpaka wabadili wao yaliyomo nafsini mwao.” (Ra'd, 13:11)

Hakika Mwenyezi Mungu si muonevu. Ni ukweli kwamba haya majanga hutokea kwa sababu ya uasi na dhulma za watu wenyewe. Wale wanaopinga amri na sheria tukufu za mwenyezi Mungu hujaribu kuamsha adhabu ya Mwenyezi Mungu. Mwenyezi Mungu anasema katika Qur'an Tukufui:

“... halidondoki jani ila analijua. Wala punje katika giza la ardhi, wala kinyevu, wala kikavu ila kimo katika Kitabu kinacho bainisha.” (An'am, 6:59)

Haiwezekani kukubali kwamba nchi nzima imetikisika yenye-we wakati hata jani moja halidondoki bila Mwenyezi Mungu kujua.

Haiwezi kukanushika kuwa maafa hutokea kutokana na baadhi ya sababu za kimaada kama vile misingi isiyokuwa imara katika majengo, uendeshaji duni wa uokoaji na kadhalika. Hali kadhalika, haiwezi kukataliwa hali za kiroho za watu na matendo yao - mazuri au mabaya – yana mchango katika kuchochaea au kuzuia matetemeko ya ardhi. Ni kosa kubwa kutazama upande

mmoja tu wa sarafu. Bahati mbaya, inakatisha tamaaa sana kuona baadhi ya watu walioghafilika wakiongeza kasi katika kumuasi Mwenyezi Mungu badala ya kujutia makosa yao pindi yanapotokea maafa. Rumi anasema kuhusu watu wa aina hii:

Nawaonea huruma wale ambao badala ya kunufaika na maonyo ya Mungu kama dawa ya matatizo yao hufanya kuwa sumu kwao wenyewe! Ni kwa sababu hii kwamba ghadhabu ya Mwenyezi Mungu huongeza giza katika macho yao. Hawawezi kuuona moto unaowaangamiza! Ole wao!

Naam, ni jambo la lazima kuchukua kila hatua katika kujian-daa dhidi ya majanga yatakayotokea baadaye. Kisha, baada ya kuchukua hatua muhimu watu wanapaswa kujisalimisha wenyewe kwa Mwenyezi Mungu. Siku moja ‘Umar (r.a) alikuwa akipita haraka jirani na ukuta mbovu uliokuwa unakaribia kuanguka. Marafiki zake wakasema, “Ewe Kamanda wa Waislamu! Wewe unajaribu kuepuka kile ambacho Mwenyezi Mungu amekiandika?” ‘Umar akajibu,”Ninajilinda kutoka qadari moja ya Mwenyezi Mungu kwenda qadari nyingine ya Mwenyezi Mungu.”

Wanamaada huvuka mipaka ya uwezo wa kuchukua hatua hizo za kimaada na kufikiria kuwa “Kama majengo yangekuwa imara, tetemeko hili lisingeuwa watu wengi.” Lakini wakati mambo yanapotegemea mapenzi ya Mungu, sababu halisi huzishinda kila aina ya tahadhari na mapenzi ya Mungu hujidhihirisha kwa hali yoyote ile. Kwa mfano, tetemeko la ardhi likatokea kwa nguvu ya 11.4 ya kipimo cha Richter badala ya 7.4, au kukawa na sababu nyingine yenze nguvu. Tetemeko la ardhi katika eneo la Kobe ni mfano mzuri wa hili. Huko, nyumba zilijengwa kwa uimara mkubwa dhidi ya matetemeko ya ardhi. Hata hivyo, kwa bahati mbaya, tetemeko la ardhi lilipopiga, mabomba ya gesi yalilipuka na ghafla moto ukawaka; hatimaye, watu elfu sita walikufa katika huo. Tetemeko la sekunde 20 lilitosha kuharibu mali ya watu wote, mali ambayo ilikuwa imewachukuwa miaka mingi kuikusanya.

Kwa kuwa sisi ni waja wa Mwenyezi Mungu, tunawajibika kuchukua hatua muhimu za kuijandaan dhidi ya majanga ya baadaye. Lakini ni lazima ijulikane kwamba hatua hizo sio dhamana dhidi ya majaaliwa yetu. Hatua hutoa tu matokeo mazuri pale zinapoendana na qadari ya mwenyezi Mungu. Tabia inayokwenda kinyume na ukweli huu ni sawa na tabia iliyoonyeshwa na kabila la Thamud kuhusu watu wa ‘Ad.

Kabila la Thamud, bila wasiwasi wowote, waliyahusisha maangamizi ya watu wa ‘Ad na vyanzo vingine zaidi ya ghadhabu ya Mwenyezi Mungu, ambayo ni kutokana na uasi wao dhidi ya Mwenyezi Mungu. Wakasema: “Watu wa kabila la ‘Ad waliangamizwa kwa sababu hawakujenga majengo imara, badala yake wakajenga nyumba zao juu ya ardhi laini. Sisi tumejenga nyumba zetu juu ya miamba, na hivyo hatutokabiliwa na maafa yoyote ya asili.”

Hakika wao walikuwa wamejengwa nyumba imara sana kwenye maeneo ya juu na kuishadidisha kwa miamba.

Hata hivyo, watu hao wa Thamud waliangamizwa kwa sababu walikuwa wamepotea. Ukelele mkali kutoka chini ya ardhi uliwaangamiza. Mwenyezi Mungu analielezea hili katikaaya ifuatayo:

“Na ukelele uliwaangamiza wale walio dhulumu, wakapambazukiwa nao ni maiti majumbani mwao. Kama kwamba hawaku-wako huko. Hebu zingatieni! Hakika kina Thamud walimkufuru Mola wao Mlezi. Hebu zingatieni! Thamud wamepotelea mbali!”
(Hud, 11:67-68)

Ni dhahiri kwamba ujenzi wa majengo imara yenewe tu si ulinzi wa kutosha dhidi ya majanga ya asili. Tabia yoyote inayovutia hasira ya Mwenyezi Mungu kama vile fitna, uasi, kufuru, na dhambi, husababisha adhabu ya Mwenyezi Mungu. Pindi utaratibu wa kimaadili katika bara na baharini unapokiukwa, majanga huanza kutokea moja baada ya jingine. Ukweli huu umeelezwa katika Qur'an Tukufu:

“Ufisadi umedhihiri bara na baharini kwa iliyoyafanya mikono ya watu, ili Mwenyezi Mungu awaonyeshe baadhi ya waliyo yatenda. Huenda wakarejea kwa kutubu.” (Rum, 30:41)

Adhabu katika aya hii imeelezwa kuwa ni sehemu ndogo tu. Inasema kuwa adhabu kuu itakuwa siku ya Kiyama. Pia inasema kuwa adhabu hii ni onyo. Hivyo basi, mja anapaswa kujilinda kwa Mwenyezi Mungu zaidi kuliko hapo kabla na kuomba msamaha kutoka kwake. Kwa maana Mwenyezi Mungu anasema:

“Na Mwenyezi Mungu hakuwa wa kuwaadhibu nawe umo pamoja nao, wala Mwenyezi Mungu si wa kuwaadhibu na hali ya kuwa wanaomba msamaha.” (Anfal, 08:33).

Mbali na kuomba msamaha na kuswali rakaa mbili, tunapaswa kutafuta kimbilio katika rehema na huruma ya Mwenyezi Mungu kama asemavyo Mwenyezi Mungu:

“Enyi mlion amini! Takeni msaada kwa subira na Sala. Hakika Mwenyezi Mungu yu pamoja na wanao subiri.” (Baqara, 2:153).

Siku moja Mtume (s.a.w) alisema: “yeyote anayemsaidia na kumfariji mwathirika wa janga, Mwenyezi Mungu atamlipa mara mbili” (Ramuz al-Ahadith).

Tunatakiwa kukumbuka kwamba tunaweza kuwa katika hali hiyo badala ya wao, na wanaweza kuwa katika hali yetu. Hivyo basi, tunapaswa kuwasaidia kama njia ya kuonesha shukrani kwa Mwenyezi Mungu. Tunatakiwa kwenda kuwasaidia maskini, majeruhi, na wakiwa wanaoishi katika eneo la maafa, na kuponya huzuni na maumivu haraka iwezekanavyo.

Aidha tunapaswa kutumia fursa hii kuongeza matendo yetu mema kama asemavyo Rumi:

“Katika hali hiyo msihi Mwenyezi Mungu! Mlilie Mwenyezi Mungu na uzitaje sifa zake, na kuongeza matendo yako mema!”

Katika hali fulani, tunaishi maisha ambayo tumepewa kama zawadi. Katika tukio la maafa ya kutisha yanayouwa na kujeruhwa na maelfu ya watu, tunapata bahati y kurejea katika dunia hii kwa mara nyingine tena na kupewa muda wa ziada kuongeza matendo yetu mema. Kama hali ni hiyo, hatutokuwa tena na udhuru halali na kusema, "Mola wetu! Turejeshe ulimwenguni ili tuweze kuji-toleaa maisha yetu ya kukuabudu." Kwa hiyo tukio hilo la kutisha linapaswa kutuamsha. Tunapotumia fursa hii, tunatakiwa kuy-apanga vizuri maisha yetu mara kwa mara tukitafakari kifo kaitika roho ya msemo usema "Kufa kabla kifo hakijakujia." Tunapaswa kuzipa nyoyo zetu mafunzo ya uvumilivu, subira, kuwajibika, uthabiti na kuswali katika hali ya utulivu na kujisalimisha kwa Mwenyezi Mungu.

Aya ifuatayo ya Qur'an Tukufu, inajayozungumzia wakati Nabii Musa (a.s.) alipojilinda kwa Mwenyezi Mungu pindi mlima Sinai ulipotikiswa na tetemeko la ardhi, ina somo muhimu kwa ajili yetu:

Na Musa akawateuwa watu sabiini katika kaumu yake kwa miadi yetu. Na ulipo fika mtetemeko mkubwa alisema: Ewe Mola wangu Mlezi! Ungeli taka ungeli wahiliki wao na mimi zamani! Unatuhiliki kwa waliyo yafanya wajinga katika sisi? Haya si chochote ila ni mtihani wako, umpoteze umtakaye na umhidi umtakaye. Wewe ndiye Rafiki Mlinzi wetu. Basi tughufirie na uturehemu. Na Wewe ndiye mbora wa kughufiria. (Araf, 7:155)

Hivyo basi, tumeona kuwa hata manabii hawakuachwa kupe-wa kujaribiwa; nyoyo zao zilitahiniwa kwa majanga ya kutisha ili zipate kumtii, kumthamini, na kumpenda Mwenyezi Mungu. Mwishowe, daima walidumisha hali ya khofu na matumaini, na wakawa viongozi wa wateule ambao waliodhinishwa na Mwenyezi Mungu. Sisi wote tunatakiwa kuishi kwa mujibu wa taratibu za Mwenyezi Mungu, kudumisha uwiano wa khofu na matumaini katika hali zote za usalama na ugumu.

●●●●● Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Ee Mola wetu! Ulinde ummah wa Kiislamu dhidi ya misiba na mateso, na dhidi ya ghadhabu Yako! Tufanye kuwa miongoni mwa wenyе bahati waliopata neema Zaako kwa kuonesha uvumilivu katika hali ya khofu (ya ghadhabu yako) na matumaini (katika huruma yako), na katika usalama na shida! Zijaalie nyoyo zetu utulivu na umakini! Zibadilishe siku hizi nyeusi za mateso na shida kuwa asubuhi zenyе baraka na furaha!

Amin!

Kughafilika

Msafiri mmoja ambaye alikuwa anasafiri katika jangwa kubwa ghafla alikutana na mnyama pori na kuanza kukimbia. Lakini kadiri alivyokimbia zaidi, aliona kwamba mnyama huyo angeweza kumkamata, hivyo akaruka ndani ya kisima bila kutafakari. Alipotumbukia katika kina cha kisima alishikilia tawi lililokuwa likining'inia kwenye ukuta wa kisima. Alilishikilia tawi kwa nguvu zake zote ili kuokoa uhai wake anaoupenda sana. Chini ya kisima kulikuwa na nyoka waliokaa tayari kumtafunaa. Kisha akaona panya wawili - mmoja mweusi na mwingine mweupe – wakiitafuna mizizi ya tawi. Alianza kuogopa mno kiasi cha kukaribia kudondoka. Baada ya muda akaona tena asali katika ukuta na kujisemea, "Hebu nionje hii asali, huwenda nisipate nafasi nyingine ya kupata chakula hicho kitamu."

Mtu aliyejekuwa hatarini alivutwa mno na asali, akasahau hali yake yenye kuhuzunisha. Akawa kama mbuni aliyeweka kichwa chake kwenye mchanga, akidhani kuwa amejificha. Macho yake yalipofuliwa na ladha ya kupita ya asali. Badala ya kujaribu kutoka nje ya kisima, akafurahia kula asali wakati panya wakitafuna mizizi ya tawi. Msafiri huyo maskini akaanguka na kuvamiwa.

Katika kisa hiki kisima kinawakilisha majanga na maisha ya kidunia, majoka yanawakilisha tabia mbaya, asali tamaaa za kidunia, panya mweupe na mweusi wanawakilisha usiku na mchana, na msafiri anatuwakilisha sisi - mtu wa kawaida mwenye kughafilika. Tawi inawakilisha umri wa maisha ya mtu: pindi umri huo unapoliswa na panya wa muda, maisha hufikia mwisho. Kisa chote ni

mfano wa hali ya mwanadamu ambaye alitumwa katika dunia hii kwa kazi maalumu lakini akayasahau majukumu yake kwa sababu ya tamaaa za kidunia zenyen kuhadaa.

Wokovu wa mtu unapatikana katika kujitakasa na sifa mbaya na kuutumia muda katika njia bora. Ndiyo maana mwanadamu ameumbwa na kupewa muda - ili aweze kujitambua.

Kila kiumbe juu ya uso wa ardhi anaweza tu kupata furaha kwa kuishi kwa mujibu wa asili na maumbile yake ya kweli. Binadamu, ambao ni viumbe bora kuliko viumbe wengine wote katika dunia hii, hufanikiwa tu kwa kuielewa sababu ya uwepo wao na kupanga maisha yao kwa mujibu wa mapenzi ya Mwenyezi Mungu. Uhai unaotumika kinyume na makusudi ya Mwenyezi Mungu, kwa sababu ya ujinga wa mtu kutojitambua na kuitambua asili yake, ni uhai wenye taabu. Mtu anayeishi kwa njia hiyo anaitwa mwenye kughafilika (*ghafil*). Ni udanganyifu kwa binadamu kutoijuwa ya asili yake ya kweli, nafasi yake, na hekima na madhumuni ya uhai na kifo chake. Ni vigumu kumfikiria mtu mwenye akili asiyetaka kuelewa hekima na siri za kweli za kuwasili kwa mwanadamu katika dunia hii kutoka katika ulimwengu wa ghaibu, na kisha kuondoka baada ya kutahiniwa.

Uelewa wa maana halisi ya ubinadamu, uhai, na kifo hufikiwa tu kwa kuepukana na mghafala. Kwa upande mwengine, jambo hili linawezekana tu kwa akili salama na moyo wenye ustawi wa kiroho. Silika za asili za binadamu kama vile uzembe, tamaaa, kiburi, wivu, ubadhirifu, na hasira vyote ni ishara haribifu za hali ya kughafilia. Ni madanganyo makubwa kutumbukia katika sifa hizo na kuzama katika dimbwi lake. Ni kwa sababu ya madanganyo haya na mwelekeo wa binadamu unaomvuta kwenye nafsi kwamba dhambi humziba mtu asiifahamu wa *haqiqah* (uhalisia). Dhambi zinaweza kuiharibu heshima ya mwanadamu, zikaififiza roho na kusababisha mtu huyo kumpuuza Muumba. Qur'an Tukufu inawaelezea

Kughafilika

watu hao kama ifuatavyo: “ole wao wenye nyoyo ngumu zisizom-kumbuka Mwenyezi Mungu!” (Zumar, 39:22).

Maadili yatapodhoofika katika moyo wa mtu, hali ya ndani ya kiroho na ufahamu wa kweli navyo pia hudhoofika mapema. Mtu huyo hawezi tena kuipata *istiqamah* (unyoofu). Yule anayezama katika dhambi anakuwa kipofu wa makosa yake mwenyewe. Watu wenye kughafilika ambao wapo chini ya ushawishi wa nafsi hawat-ambui uharibifu waliyojisababishia, kwa maana wanakuwa vipofu na viziwi wa ukweli. Mtu ambaye ana jeraha katika kidole chake anaweza kula kwa kidole hiki bila kuhisi karaha yoyote, lakini wale walio pamoja naye katika meza hiyo hiyo hawawezi kula kwa sababu kuona kinyaa cha jeraha lake. Katika njia hiyo hiyo, watu wenye kughafilika hawahisi uharibifu wanaousababisha kwa watu wengine. Wamefungwa katika mghafala wao kama askari katika deraya. Wao ni vipofu na viziwi wa ukweli na wa mambo yote ya Kimungu. Mwenyezi Mungu anawaelezea watu hawa kama “Viziwi, mabubu na vipofu ...” (Baqara, 2:18)

Rumi anasimulia kisa chenye kuchekesha cha ziara kiziwi mmoja mwenye kughafilika aliyoifanya kwa jirani yake aliyekuwa mgonjwa. Kiziwi hakumtembelea jirani yake mgonjwa kwa nia nzuri, alimtembelea tu ili aonekane na watu. Vile vile mgonjwa pia alikuwa mtu mwenye kughafilika, ambaye katika makosa ya kwanza ya mgeni wake alianza kumshutumu bila kutoa faida ya shaka kwa mgeni. Kisa hiki ni kama ifuatavyo:

Rafiki mmoja mwenye busara alimwambia rafiki yake kiziwi: “Jirani yako ni mgonjwa. Je, huna taarifa?”

Baada ya kusikia hili, mtu huyo mwenye kughafilika alianza kufanya mahesabu jinsi ya kumtembelea jirani yake:

“Nikimtembelea jirani yangu, nitawezaje kumuelewa mgonjwa na uziwi wa masikio yangu?”

Kisha akasema:

“Mtu anapokuwa mgonjwa sauti yake hupungua. Hivyo sitokuwa na uwezo wa kuelewa maneno yake yoyote.”

Hata hivyo aliamua kumtembelea jirani yake, huku akiwaza: “Sina njia ila kumtembelea kwa sababu ni jirani yangu. Vinginevyo kila mtu atanilaumu kwa kutomtembelea jirani yangu na hii itani-vunjia heshima sana.”

Kisha akafanya mpango:

“Nitakapomtembelea nitajaribu kuelewa anachosema kwa kuangalia harakati za midomo yake. Sitomuonesha jirani yangu kwamba siwezi kumsikia. Kwa vyovyyote hatoweza kugundua uziwi wangu kwa sababu ya maumivu yake mwenyewe.”

Kwanza nitasema:

“U hali gani jirani yangu mpandwa?”

Yeye pengine atajibu:

“Sijambo.”

kisha nitasema:

“Alhamdulillah!”

Hapo nitamuuliza:

“Leo umekula nini?”

Pengine atasema:

“Nilikunywa mchuzi na sharubati.”

Nitasema:

“Natumaini uliifurahia!”

Nitamuuliza:

Kughafilika

“Kwa hiyo ni nanı daktari anayekuja kukufanya uchunguzi?”

Atasema:

“fulani na fulani ...”

Nitamwambia maneno mazuri ili kuongeza ari yake:

“Wewe ni mtu mwenye bahati sana. Ulifanya vizuri kumuita. Akifika, kila kitu kitakuwa sawa.”

Kiziwi huyo maskini akaenda kumtembelea jirani yake baada ya kupanga mazungumzo, maswali, na majibu yote akilini mwake.

Kwanza alimuuliza kama alivyopanga:

“U hali gani jirani yangu mpendwa?”

Jirani yake akamjibu akiugulia maumivu makali:

“Hali yangu ni mbaya sana. Ninahisi kana kwamba ninakufa.”

Lakini kwa kuwa kiziwi hakusikia jibu akasema mara moja:

“Alhamdulillah!”

Mgonjwa huyo aliumizwa na maneno haya na kukirihika sana. Alishindwa kuuelewa mtazamo wa jirani yake. Akawaza:

“Jirani yangu anataka nife!”

Kiziwi aliuliza swalı lake la pili bila wasiwasi wowote:

“umekula nini?”

Jirani aliyekuwa ameudhika alijibu kwa hasira:

“Sumu!”

Kiziwi akasema:

“Ni matumaini yangu kuwa uliifurahia!”

Mgonjwa akawa na hasira – hakuwa mtu mwenye subira. Kisha kiziwi akasema:

“Ni madaktari gani wanaokuja kukuchunguza?” Hasira ya mgonjwa ilifikia kilele chake. Akang’aka akisema:

“Ulitarajia nani atakayeku? Bila shaka Malaika wa mauti!”

Lakini kiziwi hakuweza kusikia kile alichoambiwa na jirani yake huyo na hakuweza kuuelewa mtazamo wake. Badala yake, alijibu:

“Wewe ni mtu mwenye bahati sana. Daktari huyu hutoa tiba nzuri kokote aendako. Unapaswa kufurahia sana ujio wake! “

Kisha aliondoka, akiwa ameridhishwa sana na kazi aliyoifanya. Wakati akitoka ndani aliwaza mwenyewe:

Nina bahati mno kwa kumtembelea jirani yangu! NimeLinda sifa na umashuhuri wangu na kumfurahisha mwenye bahati mbaya.”

Hata hivyo ziara hii ya mtu mjinga ilikuwa mbaya, ingawa yeeye alidhani kwamba ilikuwa na faida. Mgonjwa yule sasa alitamka maneno makali kuhusu jirani yake:

“Sasa nimejua kuwa yule anayeitwa jirani yetu ni adui yetu mkubwa! Aibu iliyoje kwa kutoweza kulijua hii mapema!” Alimlaani jirani yake baada ya kuondoka, akisema:

“Kutembelea wagonjwa hufanyika kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na ili kuwfariji. Hata hivyo, mtu huyo hakuja kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, bali kwa ajili ya watu. Wala hakuja kuuliza kuhusu afya yangu bali alikuja kwa uadui, na kunikosea, na kulipiza kisasi kwa mgonjwa! Alitaka kuufurahisha moyo wake mbaya kwa kumuona adui yake akiwa katika hali ya unyonge na udhaifu! Hata hivyo, sijawahi kumfanyia ubaya wowote katika kipindi chochote ambacho tumekuwa majirani”

Rumi anafafanua kisa hiki:

“Kiziwi anamuumiza mwenzake kwa nia ya kumfurahisha. Anauweka moyo wa jirani yake kwenye moto kwa maneno yake ya uwongo. Kwa kumtembela rafiki yake mgonjwa kwa namna ya unafiki, anakuwa ametenda dhambi.”

“Kwa sababu ya maneno yake yaliyojeneka kwenye msingi wa kukisia, ujirani na urafiki wao uliangamizwa kabisa.”

“Kwa upande mwingine, mgonjwa alishindwa na hasira yake na hakuweza kuonesha uvumilivu. Kwa kufanya hivyo, hakupata thawabu yoyote kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Hakujaribu kujifunza nia ya jirani yake kiziwi. Kinyume chake, hakuonesha utashi mwema kwake!”

Watu wengi hujikuta katika hali kama hizo. Wanafanya ibada na hawaishi kwa ajili ya Mwenyezi Mungu tu, bali kwa maslahi yao wenye. Hujaribu kupata pepo kwa ibada iliyochanganya na *nafs*.⁶

“Ibada yao huficha dhambi na kumfanyia Mwenyezi Mungu washirika. Kufanya ibada kwa ajili ya mwingine ni dhambi kubwa. Swala inayoswaliwa kwa riya, ingawa itachukuliwa kwa nje kuwa ni safi, huuchafua moyo kwa kumfanyia Mwenyezi Mungu washirika. Kama ambavyo maji hupoteza ladha yake tamu kwa kuangukiwa na tone moja la uchafu, hali ni hiyo hiyo kwa ibada inayofanywa na moyo wenye maradhi na wenye kughafilika.” (Imenukuliwa kutoka Mathnawi, VI, 3360-95)

Tafsiri ya kiziwi ya tabia ya jirani yake mgonjwa na maneno yake yanayoenda na ufahamu wenye mghafala vinatukumbusha ukiziwi wa maadili ya watu wa leo. Tabia ya viziwi wa leo wanaogombania kufungwa kwa shule za kidini na za Qur'an haielezeki kwa namna yoyote nytingine.⁶

6. Mwandishi anatukumbusha hatua ya kuzifunga rasmi shule za kidini za elimu ya juu na masaibu yaliyosababishwa na sheria mpya dhidi ya mafunzo ya Qur'an nchini Uturuki katika miaka ya hivi karibuni.

Tabia ya watendaji wenyewe kughafilika, amabo ni viziwi wasiosikia upinzani wa umma dhidi ya sheria hii mpya, ni mfano bora wa watu walioghafilika. Wale wanaofaidika na fursa za ulimwengu huu bila kujua kwa hakika wanajaribu kufurahia neema za mpito. Wanayachukulia maisha yao hapa duniani kuwa ni pepo. Lakini kwa hakika wale wanaopora neema hizi za kimungu watakumbana na hukumu kali huko akhera.

Rumi anauelezea ukiziwi, ambao ni silika ya maumbile ya mwanaadamu kuvutwa na mambo ya dunia, katika namna ifuatayo:

“Unapokunywa na kula chakula kitamu cha ulimwengu huu, unakunywa na kula kana kwamba uko ndotoni. Unapoamka unahisi njaa na kiu kwa mara nyingine! Chakula ulichokula ndotoni kinakuwa hakijakufaa chochote. Dunia ni kama ndoto tu. Dunia na neema zake ni kama mfano wa mtu anayeomba kitu ndotoni na akapewa. Anapoamka hakuti alama yoyote ya neema alizopewa ndotoni! Dunia hii imeumbwa kwa furaha za mpito zinazotolewa ndotoni.”

Mwenyezi Mungu anasema ndani ya Qur'an Tukufu:

“Je! Umemwona aliye fanya matamaanio yake kuwa ndiye mungu wake?” (Jathiya, 45:23)

“Masikio” katika kisa cha hapo juu yanaweza kudhani kuwa yanelewa maneno na herufi. Tena “macho” yanaweza kudhani kuwa yanaona kitu. Lakini vipi kuhusu masikio ya ndani yanayotakiwa kusikia siri na sauti zilizofichika? Na vipi kuhusu macho ya ndani yanayotakiwa kutazama siri za kimungu? Ukiziwi wa moyo na upofu wa macho humfanya mtu aliyeghafilika kuwa na hasara hapa duniani na akhera.

Siku moja Mtukufu Mtume (s.a.w) alimwambia Malaika Jibril (a.s.):

“Je waweza kunionesha mtu ambaye katika ulimwengu huu anamuabudu mwenyezi Mungu zaidi ya watu wote?”

Jibril (a.s) akamuonesha mtu ambaye miguu na mikono yake vilikuwa vimeharibiwa na ukoma, na macho yake yamepotea. Mtu huyo alikuwa akisema:

“Ewe Mwenyezi Mungu! Wewe ndiwe uliyenipa ulichonipa kupidia mikono na miguu hii. Na Wewe ndiwe uliyeniokoa kuto-kana na uliyoniokoa. Ewe Mola wangu! Umeacha katika kina cha moyo wangu takwa moja tu: Kukufikia.”

Moyo unapodunda kwa ajili ya Mwenyezi Mungu pekee, dhamira na tabia huwa tofauti na zilivyokuwa. Kwa hiyo, ili kue-puka mghafala, ni lazima tuzitakase nyoyo na kuzisafisha nafsi zetu, kuondosha nyoyoni mwetu kila kitu isipokuwa utajo wa Mwenyezi Mungu, na kuzishuhudia ishara za hekima na neema zinazopatikana katika ulimwengu.

Watu wanapofanya kinyume, hiyo ina maana kuwa watash-indwa kujiokoa kuto-kana na mghafala, na watajipeleka kwenye maisha ya kuhasirika katika hii ndunia na kesho akhera. Tunat-akiwa kumjua Muumba wetu na kujua sababu za kuwepo kwetu kadiri tunavyoweza, na tunapaswa kuzileta nafsi zetu kwenye Qur'an na Sunnah kwa moyo uliojaa tafakuri na hekima.

Binadamu wanatakiwa kuishi karibu na Muumba wao. Wanatakiwa kumuabudu Mwenyezi Mungu, aliwapa neema Zake katika maisha yao, akawasamehe dhambi zao, na kuzijua siri zao zote. Ibada imweka katika kipindi maalumu, lakini imani na utumishi ni vitu vya maisha.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu atujumuise katika marafiki Zake walio katika njia iliyonyooka na wenye moyo uliojaa ufahamu wa ukweli!

Amin!

8.

Kukipamba kifo

“**K**ukipamba kifo” ni hali inayoashiria kiwango cha ukomavu ambapo mtu anaweza kupunguza vipengele hasi na visivyovutia vya nafsi. Ni hali inayoweza kumuinua mtu wa kawaida kumpeleka kwenye daraja ya binadamu kamili kulingana na kanuni ya “Kufa kabla kifo hakijakujia.”

Kwa ukomavu huo mja huja karibu na Muumba na tamaaa zote za kimwili hukosa njia. Mja anaweza kupata furaha katika ibada, wema katika kuamiliiana na watu, na kheri katika tabia. Roho huanza kupata raha ya kuwa karibu na Mwenyezi Mungu. Ndiyo maana Rumi anakizungumzia kipindi ambacho alipokuwa hajawa katika hali ya ukaribu na Mwenyezi Mungu: “nilikuwa mchanga”, kuhusu kipindi alipopata furaha kutoka kwa Mwenyezi Mungu: “Nilikomaa,” na kuhusu kipindi ambacho siri za ulimwengu zilifunguka mbele yake kama kitabu: “Niliunguzwa.” Maelezo haya ni ishara ya juhudhi katika njia ielekeayo kwa Mwenyezi Mungu. Ingawa njia zinazoelekea kwa Mwenyezi Mungu ni “nyingi kama idadi ya pumzi za viumbwe wote”, njia inayofaa zaidi ni *faqr-u fana’*. *Faqr-u fana’* ina maana ya kuiondosha nafsi na *maa siwa* – “chochote isipokuwa Mwenyezi Mungu” – ndani ya moyo na roho, kama matokeo ya upendo wa Mwenyezi Mungu. Jambo hilo huleta matokeo ya kukipamba kifo, ambacho hubadilika na kuwa muungano wa milele na Mwenyezi Mungu kama ishara ya msemo uliotajwa hapo juu, na kuzama (*fana’*) ndani ya Mwenyezi Mungu.

Upatikanaji wa zawadi ya ishara hii huwezekana tu pale mtu anapochunga masharti yafuatayo, ambayo yanafaa kwa kila mtu:

a) **Tawbah (toba)**

Dhambi huhamashishwa na ujinga, hamu ya ngono, kiburi, hasira, chuki, raghba potofu, wivu na ubadhirifu. Mielekeo hii ni vikwazo vinavyompeleka mwanadamu mbali na Muumba wake. Kama mtu akielewakikweli kweli nafsi yake, anaweza kusumbuliwa na uzito wa maovu yake. Hisia za ndani za wema huamka ndani ya moyo wake, na moyo wake hupata amani ya Mwenyezi Mungu na kumwaga machozi ya majuto na huzuni kubwa. Hii huzuni na majuto ni *Tawbah* (toba), ambayo ina maana halisi ya kurejea kwa Mwenyezi Mungu kwa hiari kabla ya kurejea kwa lazima kwa njia ya kifo. Kwa maneno mengine, *Tawbah* ina maana ya kuondoa vikwazo kati ya mwanadamu na Mwenyezi Mungu kwa njia ya hisia za majuto.

Tawbah ni hatua ya kwanza ambayo ni ya muhimu kwa ajili ya kurudi kwa Mwenyezi Mungu, kwa kuwa dhambi ni vikwazo ambavyo upunguza na unyeti wa moyo na kuushusha chini. Hali hii ni kama taswira yenyenye wingu katika kioo kichafu. Ili kuona sura katika kioo hiki kichafu vizuri ni lazima ukifute kwa nguo safi. Hali kadhalika, ili kurejea kwa Mwenyezi Mungu ni lazima kuusafisha moyo kwa *Tawbah* dhidi ya dhambi zote, ambazo ni ukungu juu ya moyo. Ndiyo maana katika matawi yote ya *tasawwuf* kitu cha kwanza kufanya ni kumuomba Mwenyezi Mungu msamaha (*istighfar*). Hii ni kama neno “*la*” katika tamko la sahadaya Umoja wa Mwenyezi Mungu (*Kalimat al-tawhid*), *la ilaha illa Allah*, yenyenye maana ya “Hakuna mungu ila Mwenyezi Mungu.” Kwa maneno mengine, kwanza ni lazima kuondosha vitu vyote vibaya na kuan-daa msingi unaofaa kwa lengo la kweli.

Hivyo, kuomba msamaha kwa Mwenyezi Mungu ni kama sharti la swala kweli. Rumi anasema, “Muombe msamaha Mwenyezi Mungu kwa moyo uliojaa majuto na macho yenyenye kulia kwa sababu maua hustawi katika udongo wenye unyevu nyevu.”

b) *Zuhd (Kuipa nyongo dunia)*

Zuhd ina maana ya kuukomboa moyo kutoka kwenye mtego wa anasa za kidunia, anasa za mali na cheo. Kwa hakika, kifo huifuta vyote hvi ndani ya dakika moja. Msinngi wa *zuhd* ni kuwa na uwezo wa kuyaacha maisha na mali kwa hiari kabla ya ujio wa kifo kisichokuwa na hiari. Ufahamu wa binadamu, kati ya hakika mbili nzito za kuzaliwa na kufa, hauwezi kuepuka ulimwengu wa (mpito) vivuli kwenda kwenye ulimwengu wa ukweli mpaka itakapofikia hali ya ufahamu halisi wa dunia na Akhera, na kuibadilisha tabia ya mtu ipasavyo. Mtu mmoja mwenye hekima alielezea dunia hii, ambayo ni ishara ya hekima ya ki-Mungu, kwamba ni *sayr-i bidayi* kwa wale wenye busara au “*kujifunza somo*” kutoka katika siri kuu za Mwenyezi Mungu, na kama “chakula na raha” kwa wapumbavu. Mtu asipoyawekea kikomo matamaanio ya kidunia katika moyo wake, matokeo yake kuchanganyikiwa, jambo litakalomsababishia maangamizi.

c) *Tawakkul (kumtegemea Mwenyezi Mungu)*

Tawakkul ina maana kuwa mja anakimbilia kwa Mola wake na kujisalimisha kwake kabla ya ujio wa kifo. Kumtegemea na kujisalimisha kwa Mwenyezi Mungu haina maana ya kuacha sababu zote kando, bali ina ya mja kutambua kuwa kama sababu hazitoendana na utashi wa Mwenyezi Mungu, kila jitihada zitakuwa batili. Kifo ni msingi wa kuufahamu uhusiano wa chanzo na majaaliwa. Mwenyezi Mungu anasema: “anaye mtegemea Mwenyezi Mungu Yeye humtosha.” (Talaq, 65:3)

Kwa maneno mengine, kwa yule ambaye moyo wake umejaa upendo kwa Mwenyezi Mungu, *tawakkul* ina maana ya kumuamini na kujikabidhi kwa Mwenyezi Mungu pekee. Mwenyezi Mungu alimuuliza Nabii Musa (a.s) kuhusu fimbo iliyokuwa mkononi mwake na kumwambia: “*Itupe!*” kwa sababu imemzuia kumtegemea kikamilifu Mwenyezi Mungu kwa kumpa hali ya kujiamini.

Mwenyezi Mungu anasema teana: “mtegemeeni Mwenyezi Mungu ikiwa nyinyi ni Waumini.” (Ma’idah, 5: 23)

Tawakkul haina maana ya kuacha tahadhari na juhud, kin-yume chake, ni kujisalimisha kwenye nguvu za Mwenyezi Mungu tu baada ya mja kuchukua hatua hizo.

Kutokana na *tawakkul* ya Nabii Ibrahimu (a.s) na kujisalimisha kwake kwa Mwenyezi Mungu moto haukumchoma. Alipoonesha *tawakkul* yake ya kweli, Mwenyezi Mungu aliuamuru moto “kuwa baridi na salama kwake!” Kwani, kama tulivyosema, *tawakkul* ina maana ya kuchagua kukabidhi kila kitu kwa Mwenyezi Mungu kwa hiari kabla ya ujio wa kifo. Rumi, akihoji *tawakkul* na utiifu wetu wa kawaida anasema: “Jichunguze uone kama una sifa ya Ibrahimu (a.s.) au la. Moto unajua na hautowachoma wale wanaojisalimisha kikamilifu kwa Mwenyezi Mungu kama alivyo-fanya Ibrahimu (a.s.)”

d) *Qana’ah* (kutosheka)

Qana’ah ina maana ya kutotamaani zaidi ya kile kilicho lazima. Binadamu atatosheka kabisa baada ya kufa. Tiba pekee ya wivu na tamaaa potofu – tabia hatari zaidi - ni kuwa na roho ya kutosheka, kwa sababu hazina ya Mwenyezi Mungu inaupa moyo hali ya kuridhika isiyokoma. Mtukufu Mtume (s.a.w) amenukuliwa akisema: “Kutosheaka ni hazina isiyochakaa.” (Bayhaqi, al-Zuhd al-Kabir)

Hivyo basi, kipimo halisi cha utajiri ni kuotosheka na kuridhika na mgawo huo wa kimungu. *Qana’ah* maana yake si kuwa na wivu wa walio nacho. Furaha ya kuwa tajiri wa moyo inaweza kupimwa kwa kutosheka pekee.

Ni kanuni ya imani kwamba riziki hukadirwa na Mwenyezi Mungu. Mja anapolizingatia hili, ni dhahiri kwamba tamaaa potofu na uchu si tu kwamba huonekana mbaya bali pia huwa kutoku-

wa na maana yoyote. Hata hivyo, baadhi ya watu bado wanashindwa kuacha tamaaa zao potofu ili wawe na utajiri, ingawa wanashuhudia kwamba wale wanaozalisha faida na wale wanaotumia kwa kawaida ni watu tofauti. Watu kama hao wanakabiliwa na umimi usiotibika. Kwao mali humaanisha uwezo kwao na kwa wengine. Macho na tahadhari kutoka kwa wenye vivu ni mara chache sana kuwapa furaha kubwa.

Kutosheka ndio dawa pekee ya ki-Mungu inazoweza kutibu magonjwa hayo yote. Ni kwa nduvu ya kutosheka tu ndipo inapowezekana kuwa huru kutokana na majanga ambayo mtu anaweza kuyakabili kutokana na kuwa na mali nydingi. Kutosheka hakuhusu mali pekee, bali pia kujiona kunakotokana na nguvu ya mali.

Kwa kifupi, ni muhimu kwa mtu aelewé kwamba mali ni ya Mwenyezi Mungu, na mtu huyo ni kama mtunza fedha tu. Khalifa 'Ali (r.a) anasema kuhusu wale wasiokumbuka kifo: "Watu wengi hujaribu kulimbikiza mali ili kuwafanya warithi wao kupigana."

f) 'Uzlah (kujitenga au utawa):

'Uzlah ni sharti katika mafunzo ya Usufi ili kufikia daraja ya juu. Hata hivyo, utawa haina maana ya kufuta mahusiano yote ya kijamii. Kwa watu wa kawaida, utawa unaweza kufikiwa kwa kutambua utawa wa ndani kati ya makundi ya watu. *Uzlah* inajumuisha kuutenga moyo na mambo ya kidunia na kuuelekeza umakini kwa Mwenyezi Mungu.

Hata hivyo, baadhi ya watu wa Mungu huifanya *uzlah* kwa namna ya kujitenga moja moja; lakini haidhoofishi maisha ya kijamii kutokana na idadi ndogo ya watu hawa. Kujitenga kwa namna hiyo hufanyika katika hali maalum. Kwa ujumla, '*uzlah* katika mafunzo ya dini haina maana ya kujiondoa kutoka katika maisha ya umma. Kinyume chake, ina maana kujitenga akiwa

Kukipamba kifo

katika umma; kwa maneno mengine, kuwa peke yake pamoja na Mwenyezi Mungu hata anapokuwa katika umati wa watu. Ni kuwa pamoja na Mwenyezi Mungu katika ishara za ki- Mungu, kabla ya kuingia ndani ya kaburi, kwa kuacha mahusiano yote ya kidunia. Kwa kifupi, ni kuwa pamoja na Mwenyezi Mungu kwa hiari, amba- po kifo ni *uzlah* isiyokuwa ya hiari?

f) *Dhikr* (kumtaja Mwenyezi Mungu):

Ishara za heri za ki-Mungu (*fayd*) zipo kwenye msingi wa *mahabbah* (upendo wa Mwenyezi Mungu). *Mahabbah* inaweza kupatikana kutokana na kiasi cha *dhikr* kilichopo ndani ya moyo na akili. Upendo unaweza tu kukita mzizi katika moyo na katika akili kwa kumkumbuka mpendwa; kadiri tunavyomkumbuka Mwenyezi Mungu, ndivyo tunavyozidi kumpenda.

Kama chanzo cha heri ya ki- Mungu, *Lafdhul Jalal* (“Allah”) ni jina muhimu zaidi mionganoni mwa majina ya Mwenyezi Mungu. Kutokana na nguvu ya jina hili, mja (*salik*) anashauriwa adumu katika kuitaja na kuirudiarudia *Lafdhul Jalal* baada ya kufanya *istighfar* (toba). Kumkumbuka Mwenyezi Mungu huimarisha hatua ya kuelekea kwenye upendo wa Mwenyezi Mungu (*mahabbatullah*) kwa uwiano wa wingi na ubora wake. Kwa maneno mengine, kadiri *dhikr* inavyofanywa zaidi na inavyozidi kuwa na *ikhlas* ndani yake, ndivyo ishara kuu zinavyozidi kufikiwa.

Mizizi ya kumkumbuka Mwenyezi Mungu inapojikita katika moyo, ishara za utumishi wa muumini husogea karibu na uka- milifu. Qur'an Tukufu inasema:

“Katika kumkumbuka Mwenyezi Mungu nyoyo hutua.” (Ra'd, 13:28)

Lafdhul Jalal isipokaa moyoni, mwanadamu hubaki akiwa amekwama katika mtego wa utajiri wa mali na tamaaa za mwili. Aya nyingine ya Qur'an Tukufu inasema:

“Je! Umemwona aliye yafanya matamaanio yake kuwa ndio mungu wake? Basi je, wewe utakuwa ni wakili wake?” (Furqan, 25:43)

Maadili, matendo mema na tabia za kiroho hukaa katika nyoto zilizoja hali ya kiroho. Mwanadamu huweza kupata ubora wa kuwa kiumbe mzuri kuliko viumbe wengine wote. Kwa upande mwingine, *kufir* (ukafiri), *shirk* (ushirikina), matendo mabaya, mateso na wasiwasi hukaa katika nyoyo zilizoja uovu. Kisha mambo hayo huanza kuutawala na kuudhibiti moyo: hugeuka kuwa kipofu dhidi ya lengo la uumbaji. Wakati mwingine yule mwenye moyo huo huwa na dalili kwa makundi mengine ya viumbe!

Mshairi Nizami anauelezea mwisho wa wale wanaodhibitiwa na *nafs* yao:

“Raha za dunia ni kama kujikuna sehemu inayokuwasha. Mara ya kwanza, ukijikuna unajisikia vizuri, lakini mwisho huanza kuli-umiza eneo linalowasha.” Katika kuonesha umuhimu wa maisha ya kiroho al- Junayd al-Baghdadi anaielezea ishara ya “kukipamba kifo” na kanuni ya “Kufa kabla kifo hakijakuja” kuwa ni “Mwenyezi Mungu kuichukua nafsi yako na kukufufua pamoja Naye.”

g) *Tawajjuh* (mwelekeo)

Tawajjuh ni kupuuza wito wowote wenye kuvutia ila wito wa Mwenyezi Mungu. Kifo ni uthibitisho wa hali hii. Katika hali halisi mcha Mungu hawezi kuwa na tamaaa, rafiki na lengo badala ya Mwenyezi Mungu. Hata kwa muda mtu hawezi kushindwa kutambua au ghafilika (*ghafil*) kuhusu kuwepo kwa Mwenyezi Mungu. Kifo kinapokuja, yule anayeghafilika juu ya uwepo Wake (Mwenyezi Mungu) atawekwa mbali na kila kitu alichokuwa akikielekea badala ya Mwenyezi Mungu kwa lazima. Furaha ya kweli ni kujisa-

Kukipamba kifo

limisha na kurudi kwa Mwenyezi Mungu na radhi Zake ukiwa bado uko hai.

h) *Sabr* (subira)

Sabr ni kujisalimisha kwa Mwenyezi Mungu kwa kufanya juhudu huku kukiwa na matukio magumu na machungu, bila ya kubadilisha uwiano kati ya sifa ya ndani na ya nje. Kaburi itakuwa sehemu ya kufanya subira kwa lazima dhidi ya matamaanio yote ya kidunia. Tunakumbana na matukio yanayohitaji subira, ni muhimu kutumia baadhi ya sifa za kiamadili kama vile msamaha, wema, unyenyekevu, usafi wa moyo, kuridhika, huruma, rehema, upendo na uvumilivu. Ni muhimu sana tuwe na subira na kila kitu kinachomuweka mbali mwanadamu na Mwenyezi Mungu. Qur'an Tukufu inatuamrisha:

“Na vumilia mpaka Mwenyezi Mungu ahukumu, na Yeye ndi ye mbora wa mahakimu.” (Yunus, 10:109)

Uvumilivu ni silaha kubwa dhidi ya matatizo. Kifo ni mwisho wa matamanio ya kihayawani, na kaburi ni sehemu ya lazima ya kufanya subira mpaka siku ya ufufuo.

i) *Muraqaba* (kujichunga)

Muraqaba ina maana ya mtu kuziweka kando nguvu na mam-laka yake. Kifo ni uthibitisho kamili wa hali hii. Kwa ufupi zaidi, *muraqaba* ni kujiweka mali na dhambi kwa mtu kuhisi kwamba Mwenyezi Mungu anamuona wakati wote. Hakuna kisichoonekana na Mwenyezi Mungu.

Hakuna kitu kinachoweza kukwepa mauti na ufufuo. Kuwepo na kutokuwepo, kifo na uhai, kudumu na kutodumu daima vina uhusiano. Kila sekunde, maelfu ya seli hufa katika mwili wa binad-

amu na maelfu kutengenezwa upya. Kila sekunde, maelfu ya watoto huzaliwa, na maelfu ya watu kufa. Kila sekunde, wakati watu wengi wenye kughafilika wakiwa wamezama ndani ya anasa za kidunia, watu wema wako katika hali ya maombi, kutafuta kimbilio kwa Mwenyezi Mungu. Kaburi – kituo cha mwisho cha dunia - linamsubiri kila mtu. Ulimwenguni kote kuna mpangilio, mammaka na utaratibu wa Mungu. Ili kuongeza sifa ya utumishi, ni muhimu kufahamu kuwa Mwenyezi Mungu anakuona kabla huja-fa. Kwa kuwaza na kutafakari, mwanadamu anaweza kujielekeza Mwenyezi Mungu, kama inavyoelezwa katika msemo huu wa busara: “Atakayejitambua atamtambua Mwenyezi Mungu.”

j) *Rida (kuridhia)*

Ridai ina maana ya kuishi kwa radhi za Mwenyezi Mungu kwa kuacha radhi binafsi. Kifo ndicho kinachothibitisha hali hii. *Rida* ni kukomaza ufahamu kupitia mchakato wa kuutakasa moyo na nafsi. Mtu hujelekeza kwa Mwenyezi Mungu kwa kuukimbia utum-wa wa vitu vya mpito na vyenye hadaa. Kwa furaha kubwa ya kiroho, mtu huutambua uzuri wa maneno yaliyoelezwa hapa chini:

*Chochote kitokacho Kwako ni kizuri kwangu
Ikiwa ni waridi lenye kupendeza au mwiba
Ikiwa ni vazi la heshima au sanda
Neema Yako na ghadhabu Yako; yote ni mazuri.*

k) - *Tafakkur-i mawt (kutafakari kifo):*

Dunia ni shule ya imani katika ukweli kwamba kifo ni sheria ya lazima ya mpito. Rumi anasema: “Kufa ili ufulufuliwe.” Kuuhuisha moyo inawezekana tu kama mtu ataachana na matamaanio yake. Mtume (s.a.w) anasema: “Mkumbuke Mwangamizi ya anasa mara kwa mara - kifo.” (Nasa’i, Tirmidhi, Ibn Majah)

Taffakur-i mawt ni kukumbuka kifo kwa hiari kabla hakijaku-

jia bila kupenda. Hivyo, ni kuwa tayari kuwa mbele ya Mwenyezi Mungu kwa kuacha uovu. Hii ni tafakuri iliyojengeka kwenye msingi wa imani.

Tamaaa za kidunia, matumaini na faraja ya mpito ni kama majani ya mtiyanayodondokea juu ya makaburi. Kila jiwe la kaburi ni mshauri mkali anayezungumza kwa ukimya wenye ufashaa kuhusu kifo. Sababu ya kujenga makaburi katika miji, karibu na barabara, na katika maeneo ya misikiti, kwa namna moja, ni kuwawezesha watu kukitafakari kifo.

Maneno hayawezi kuuelezea kikamilifu uzito wa kutisha wa kifo. Nguvu zote za mtu hufikia kikomo pindi kifo kinapomjia. Kifo kinapokuja, jibu pekee linalokuja kutoka duniani ni machozi na huzuni zisizokuwa na msaada.

Mja akiacha tamaaa za kidunia kwa hiari, bila shaka Mwenyezi Mungu humtengeneza upya kwa wema na Neema zake. Kwa hakika, Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema:

“Je, aliye kuwa maiti kisha tukamhuisha, na tukamjaalia nuru inakwenda naye mbele za watu, mfano wake ni kama aliyoko gizani akawa hata hawezi kutoka humo? Kama hivyo makafiri wamepam-biwa waliyo kuwa wakiyafanya.” (An'am, 6:122)

Mja wa kweli huungana na wale ambao nyoyo zao zimeumbwa upya, kwani huachana na raha za kidunia za ulimwengu huu. Mtume (s.a.w) anasema: “Jihadharini na utambuzi (*firasah*) wa muumini, kwani ye ye huona kwa Nur (nuru) ya Mwenyezi Mungu” (Tirmidhi)

Maeleo yote yaliyotajwa hapo juu ni ni hali ambazo zinat-akiwa kuwekwa katika maisha ya kiroho ya mja ili kutekeleza wosia usemao: “Kufa kabla kifo hakijakujia.” Waumini wanaojaribu kufuata maamrisho haya huendelea mbele mpaka kwenye kiasi cha uziito wa juhudni zao na msimamo wao kwenye njia hii. Juhudi yao ya dhati huzaa furaha kwa msaada wa Mwenyezi Mungu.

Dunia ni sarabi danganyifu na Akhera ni uzima wa milele. Kifo ni Siku ya hukmu binafsi ya mtu. Hebu tuamke kabla ya kuhesabiwa ili tusije tukawa wenyе majuto. Ni ukweli usiokwepe-kea kwamba kila kiumbe cha mpito kitakutana na Malaika wa mauti katika mahali na wakati usiojulikana. Hakuna mahali tunapoweza kukikimbia kifo. Mwanadamu anapaswa tu kuikubali rehma na huruma ya Mwenyezi Mungu kama kimbilio pekee kwa kunufaika na maana ya aya isemayo: “Basi kimbilieni kwa Mwenyezi Mungu [dhidi ya uongo na uovu wote]” (Dhariyat, 51:50).

Kama mtu akiishia kwa amri ya kili ya kibinadamu kama kitu pekee anachokiamini katika hii dunia, kaburi kwake ni mfereji wenyе giza. Hofu ya kifo humfanya ahisi maumivu ambayo hawezи kuyalinganisha na chochote kile. Lakini kama atatumia kanuni zilizotajwa hapo juu, akaenda nje ya nafsi yake ya kidunia na kuelekea kwenye upande wa kimalaika ulio ndani mwake, basi kifo kitaonekana kama hali ya kuungana na Mwenyezi Mungu. Hivyo, kifo, ambacho husababisha hofu kwa watu wengi, hugeuka na kumfanya mtu kuwa tayari kuungana na “rafiki wa juu kabisa” (*al-Rafiq al-a'la*). Aina hii ya kifo ni kama “*shab-I 'Arus i*,” usiku wa harusi kama unavyoelezewa na Rumi, mmoja wa Sufi wakubwa. Kifo hubadilika kutoka kwenye uhalisia wenyе kutisha na kuwa kitu kizuri kinachopendeza. Njia pekee ya “kukipamba kifo” ni kufuata masharti tuliyoyaelezee. Njia bora ya imeelezwa katika aya ifuatayo: “Na muabudu Mola wako Mlezi mpaka ikufikie Yakini.” (Hijr, 15: 99). Yaani, kumtumikia mpaka pumzi ya mwisho. Furaha iliyoje kwa wale wanaoweza kurudi kwa Mola wao kabla kifo haki-jawajia!

Ewe Mola wetu, tuoneshe ulimwengu halisi kwa kufuata msingi wa “Kufa kabla ya kifo”, na tuishi katika ulimwengu kwa utambuzi.

Amin!

9.

Rizq (Riziki)

Abu Hazim anasema: “Dunia yote niliona katika mambo mawili: kwanza ni riziki yangu na ya pili ni riziki ya mtu mwengine. Riziki yangu itanikuta hata kama nikichukuliwa na upepo na kupelekwa mbali. Na kama nikijaribu kuchukua riziki ya mtu mwengine, sitoweza kuikamata hata kama nikiifukuzia kwa upepo.”

Kutokuwa na kitu, umaskini, na kutoweza riziki yoyote ni baa-dhi ya hofu zinazoilemea akili ya mwanadamu, na mara nyingi huwasababishia wasiwasi mkubwa. Riziki (*rizq*) ni kituo kikuu cha mpango wa hali ya mtu. Huanzia kwenye hatua ya mwanadamu kutengenezeka katika tumbo la mama, na kuendelea mpaka anapok-ufa kutokana na majaliwa yake. Wakati wa kifo, kwa maana yake, ni kituo ambacho harakati zetu za kutafuta riziki hufikia kikomo.

Riziki ya viumbe vyote imeshapangwa na kukadiriwa; haipungui wala kuongezeka zaidi ya ilivyopangwa. Kushikamana na nyenzo za kutafuta riziki (*tawassul bil asbab*) huzaa matunda pale tu sababu zinakuwa zimeshapangwa na Mwenyezi Mungu. Aya ifuatayo inalielezea jambo hili kwa uwazi kabisa:

وَمَا مِنْ دَائِيْةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَفْرَهَا

وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلُّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

“NA HAKUNA mnyama yoyote katika ardhi ila riziki yake iko kwa Mwenyezi Mungu.” (Hud, 11:06)

Allah hukipa kila kiumbe fungu la riziki. Kwa sababu hiyo

mawalii na marafiki wa Mwenyezi Mungu husikia maneno ya shukrani kwa baraka za Mwenyezi Mungu hata katika nyimbo za kurumbizi walio juu ya miti ya mawaridi. Aya ifuatayo inaelezea jinsi Mwenyezi Mungu anavyowapa riziki hata waliojeruhiwa na walemovu na wale wasioweza kupata riziki zao vizuri:

وَكَائِنٌ مِّنْ دَائِيٍّ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

*“Na wanyama wangapi hawawezi kujilikia riziki zao!
Mwenyezi Mungu anawaruzuku hao na nyinyi pia. Na Yeye
ndiye Mwenye kusikia Mwenye kujua.” (Ankabut, 29:60).*

Pia ni muhimu kufahamu kuwa kuna aina mbalimbali za ugawaji wa riziki katika dunia. Utufti huu hutengeneza nidhamu na maelewano katika jamii badala ya kusababisha mgawanyiko na migogoro. Qur'an Tukufu inaonesha kwamba mali zote za kidunia ni milki ya Mwenyezi Mungu na kwamba hugawanywa kulingana na ujuzi wa Mwenyezi Mungu unaouita kudura (*qada'* na *qadar*). Waumini wanatakiwa kuamini kwamba tofauti yoyote katika ugawaji wa riziki ni kwa faida yao. Kama utaratibu wa maisha ya watu ungeachwa mikononi mwa binadamu fhaifu, ambao mtazamo ni uliozungukwa na tamaaa, raghba na na mapungufu yao, ingetengeneza machafuko katika ulimwengu. Mwenyezi Mungu anasema katika Qur'an Tukufu:

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسْمَنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَغْفَنَا
بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لَيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ
مُّمَّا يَجْمَعُونَ

*“Kwani wao ndio wanao gawa rehema za Mola wako Mlezi?
Sisi tumewagawanya baina yao maisha yao katika uhai wa
duniani, na tukawanyanya baadhi yao juu ya wengine kwa*

daraja nyingi; kwa hivyo baadhi yao wanawafanya wen-ginewe wawatumikie. Na rehemza za Mwenyezi Mungu ni bora kuliko hayo wanayo yakusanya.” (Zukhruf, 43:32)

Ugawaji wa riziki baina ya viumbe katika ulimwengu huu ni moja ya ishara za mamlaka kamili ya na nguvu za Mwenyezi Mungu. Wakati wowote wa siku, chakula cha usiku huandaliwa vizuri kwa viumbe wanaoruka angani, wanaotembea ardhini, au wanaoogelea baharini. Aidha, kwa ujumla, kiumbe mmoja hawezi kutumia chakula alichoumbiwa kiumbe mwengine. Kwa maneno mengine, chakula cha viumbe wote kimegawanywa kulingana na mazingira na mahitaji yao tofauti. Mgawanyo huu wa riziki – ambayo ni nyingi mno kama idadi ya viumbe katika ulimwengu, kila kimoja kikipata riziki yake! – ni ishara kubwa ya hekima uwezo na mamlaka. Vile vile, katika aya nyingine Qur'an Tukufu inasema:

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَسْتُطِعُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Kwani wao hawajui kwamba Mwenyezi Mungu humkun-julia riziki amtakaye na akamkadiria? Hakika katika haya bila ya shaka zipo Ishara kwa watu wanao amini.” (Zumar, 39:52)

Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) anasema kuhusu suala hili: “Yeyote kati yenu atazamaye hali ya yule aliye juu yake, basi na atazame hali ya yule aliye chini yake. Hii itamfanya asidharau neema za Mwenyezi Mungu.” (Bukhari, Muslim, Tirmidhi)

Kwa hiyo basi, raha na furaha ya maisha yetu vinategemea imani yetu kwamba kile tunachopewa ni bora kwetu. Kuna matukio mengi ambayo kwa mara ya kwanza yanaweza kuonekana kama balaa, lakini matokeo yake yakawa na mazuri kabisa, kama umas-

kini unavyoweza kumuingiza mtu peponi. Vivyo hivyo, kuna matukio mengi ambayo mwanzo yanaweza kuonekana kuwa ni mazuri, lakini matokeo yake yakawa yene kusikitisha na kuhuzunisha, kama vile mali ambayo haikutumika katika kheri na badala yake ikatumika kwa matamaanio duni. Mwenyezi Mungu anasema:

كُلُّوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغُوا فِيهِ فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيٌّ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِيٌّ فَقَدْ هُوَ أَنْجَامِيٌّ

“Kuleni katika vitu vizuri hivyo tulivyo kuruzukuni, wala msiruke mipaka katika hayo, isije ikakushukieni ghadhabu yangu. Na inaye mshukia ghadhabu yangu basi huyo ameangamia.” (Ta-Ha, 20:81)

Katika mwanga wa ukweli huu wote, muumini kukubali mgawanyo wa riziki unaotolewa na Mwenyezi Mungu ni njia ya furaha yake. Kwa kuwa riziki iligawanywa na Muumba kabla ya kuumbwa kwa wanadamu, mja anatakiwa kujisalimisha kikamilifu kwa Mwenyezi Mungu ili apate kufurahia riziki aliyokadiriwa na kuihisi ile hali ya yeye kuamini qaadari. Imeelezwa katika hadithul qudsi:

Mwenyezi Mungu Mtukufu aliwaamuru malaika waliopewa kazi ya kugawa riziki kuwa: “Mkimuona mja Wangu ambaye amemakinika kikamilifu au ana wasiwasi na akhera yake, basi mtu huyo mpeni dhamana ya neema za mbinguni na ardhini! Mkimkuta mja Wangu akiitafuta riziki yake kwa haki (bila kuiacha njia iliyonyooka) basi amilianeni naye vizuri na mumrahishishie mapito yake!” (Nawadir al- Usul)

Hadith hii inaonesha wazi kuwa pindi mja anapoyaelekeza matawa na dhamira zake kwa Mwenyezi Mungu pekee, akatii amri Zake, akamuabudu Yeye tu na kwa ajili Yake tu, na kawa muumini wa dhati, huhakikishiwa baraka za mbinguni na ardhini. Mwenyezi

Mungu Mtukufu hutengeneza, kwa namna ya ukarimu, njia na sababu zitakazowafanya wapate riziki zao. Jambo hili limeelezwa katika aya ifuatayo:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مَخْرَجًا وَيُرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

“Na anaye mcha Mwenyezi Mungu humtengezea njia ya kutokea. Na humruzuku kwa jiha asiyo tazamia.” (Talaq, 65:2 3)

Zaidi ya hayo, Mtume (s.a.w) anasema: “Ukimuamini kwa dhati Mwenyezi Mungu, atakujaalia riziki katika namna ile ile anayowaruzuku ndege. Wanatoka asubuhi matumbo yao yakiwa matupu na kurudi jioni yakiwa yamejaa.” (Tirmidhi, Ibn Majah)

Makundi ya viumbe (species) kama vile mchwa wanaohifadhi chakula katika kipindi cha majira ya joto kwa ajili ya kipindi cha majira ya baridi, ni wachache sana. Ni ukweli unaojulikana kuwa wanyama wengine, ingawa hawafanyi maandalizi ya chakula kwa jili ya kipindi cha majira ya baridi kama wafanyakyo mchwa, wanaweza kustahmili mazingira magumu ya masika na kufika kipindi cha majira ya kuchipua wakiwa safi na salama. Inawezekanaje Muumbu aisahau riziki ya viumbe wake katika utaratibu huu wa kimungu uliowekwa kwa Uungu na Mamlaka yake?! Lakini, uvivu, ubakhili, husda, kutotaka kuwa na watoto, n.k ni tabia mbaya na isiyopendeza tunayoionesha kuhusu riziki zetu katika dunia hii. Kama ilivyoelezwa hapo juu, Uislamu unafundisha kwamba kila fungu la riziki ya mtu imeshakadirwa, haipungui wala kuongezeka katika kipindi chochote kile. Mwenyezi Mungu, aliyeumba kila kitu kilichopo, amekipa kila kiumbe muda wa kuishi na kukiwekea kiwango cha riziki kinachotosheleza kipindi hicho. Maisha ya mwanadamu, kila pumzi inayovutwa na kila tonge linalotumiwa, vimewekwa moja kwa moja ndani ya kiunzi cha qadari na kuwekwa ndani ya kizazi cha Adamu (a.s). Lakini waumini wameamri-

wa kufanya kazi ili kupata riziki. Hivyo, kutii amri ya Mwenyezi Mungu na kufanya kazi ili kupata riziki ni miongoni mwa wajibu tuliopewa kuzitekeleza. Kwa maneno mengine, upewaji wa riziki tuliyokadirwa kunategemea ufanyaji kazi. “Chuku hatua zinazobidi, ili usiilaumu qadari kwa makosa”, inasema mithali maarifu ya kituruki. Mwenyezi Mungu ametupatia vipawa mbalimbali kama vile utshi, ujasiriamali, uwajibikaji na utambuzi. Kuzipuuza kanuni hizi ni kwenda kinyume dhidi ya Mwenyezi Mungu.

Kuyalinda maumbile yetu dhidi ya hatari ni silika iliyowekwa ndani ya maumbile yetu, kama vile tunapoumwa na kwenda kumuona daktari na kutumia dawa, au kukimbia hatari ya moto au tetemeko la ardhi. Kufanya jitihada ya kutafuta riziki ni amri ya Mwenyezi Mungu ili kutulinda dhidi ya hatari mbalimbali. Haipin-gani na imani katika *qadari*. Kama ingekuwa hivyo, kusingekuwa na sababu ya kuwataka waja kuzitafuta riziki zao. Kukiuka kanuni ya sababu za riziki ni kumuasi Mwenyezi Mungu na ni dhambi kubwa. Qur'an Tukufu inasema:

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

“Mtu hatopata ila kile alichokihangaikia.” (Najm, 53:39)

Mtume (s.a.w) anasema: “Mtu kuchukua kamba na kwenda msituni kukusanya kuni ni bora kuliko kuomba kutoka kwa watu, iwe wamempa au hawampi anachotaka.” (Bukhari)

Kwa mujibu wa masimulizi ya Ibn al-Firasi, siku moja baba yake alimuuliza Mtume (s.a.w) “Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Je, niwaombe watu kile ninachohitaji?” Mtume (s.a.w) akasema: “Usimuombe mtu ye yeyote! Lakini ikibidi, waombe watu wema “(Nasa'i, Abu Dawud, Ibn Majah)

Mbali na yale tuliyoyataja, Mwenyezi Mungu Mtukufu amewafanya viumbe wake kuwa njia za wao kwa wao kupata riziki.

Kuwaangalia watu maskini, kujali mahitaji yao na kuwapa sehemu ya kile ambacho Mwenyezi Mungu ametuajaalia ni ubora na wema mkubwa. Imesimuliwa kuwa Malaika Jibril (a.s.) alisema: "Kama ningekuwa katika jamii ya duniani ningependelea vitu vitatu: kuwaongoza wale walipoptea njia, kuwapenda wale wanaofanya ibada katika umaskini, na kuwasaidia maskini wanaowatunza watoto wengi."

Chakula cha halali

Jambo lingine muhimu hapa ni chakula *Halaal* (halali) kilichopatikana kwa njia halali – moja ya sababu kubwa zinazompeleka mtu kwenye ukamilifu.

Siku moja Sahl b. Tustari alimuuzia mtu mmoja kondoo. Baada ya muda mtu huyo akamrejesha kondoo kwa Tustari na kusema: "Nataka umrudishe huyu kondoo, kwa sababu hali majani."

Tustari akajibu: "Umejuaje?"

"Nilimpeleka kondeni kumlisha. Hakula hata kidogo."

Tustari akajibu: " Rafiki yangu! Lazima utakuwa umefanya jambo baya. Wanyama wetu hawana tabia ya kula kitu cha mtu mwengine. Nenda umlishe katika malisho unayoyamiliki."

Mtu huyo akafanya kama alivyoambiwa na kondoo akaanza kula.

Umakini wa Waislamu katika kutafuta chakula cha halali uli-waathiri hata wanyama wao.

Kutafuta riziki ya halali ni nuru ya maisha, furaha ya moyo na msingi wa ibada. Ni mionganoni mwa nyenzo kuu za kupata moyo salama. Riziki ya haramu ni sumu inayoyaangamiza maisha ya mtu, moto na msongo dhidi ya moyo. Aibu katika dunia hii na

katika Akhera, fedheha na msiba yote ni matokeo yenyekutisha ya kupata riziki kwa njia haramu.

Mali na chakula cha halali ni njia ya kupata radhi za Mwenyezi Mungu ilihali kipato na chakula cha haramu ni chanzo cha majuto makubwa na huzuni kwa wale wanaokitumia. Mali na watoto vinapouteka moyo wa mtu, badala ya kutumika kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, matokeo yake pekee huzuni na kukata tamaaa. Rumi analifafanua jambo hili kwa mfano ufuatao: “Maji yakiwa katika meli huizamisha. Lakini, maji yakiwa chini ya meli huinyanyua. Kwa kuwa Suleiman (a.s) aliyatupa mapenzi ya mali za dunia nje ya moyo wake, alisema ‘Mimi ni maskini, na fakhari kwa maskini kuwa pamoja na maskini!’ na kufikia daraja ya juu.”

Mwenyezi Mungu anasema ndani ya Qur'an Tukufu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتْمُمُ الْفُقَرَاءِ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“Enyi watu! Nyinyi ndio wenye haja kwa Mwenyezi Mungu,
na Mwenyezi Mungu ndiye Mwenye kujitosha, Msifiwa.”
(Fatir, 35:15).

Ndiyo maana Mtume (s.a.w) alisema kuhusu mali inayomilikwa kwa ajili tu ya dini na Mwenyezi Mungu: “Uzuri ulioje wa mali inayotumiwa kwa wema!”

‘Umar b. Khattab (r.a) aliomba dua ifuatayo: “Ewe Mwenyezi Mungu! Wape mali nyingi watu wetu wakarimu! Ili kwamba waweze kuwasaidia wale wenye haja mionganini mwetu.”

Kwa upande mwingine, Zaka na *Sadaqah* havitakiwi vitokane na kipato cha haramu kwa sababu sio mali halali. Kipato cha haramu ni fedheha na aibu katika dunia hii na kesho akhera. Tonge la halali huamsha hekima, elimu na *ma'rifah* au maarifa katika mwili, na kuibua upendo wa Mwenyezi Mungu katika moyo.

Kama ambavyo haiwezekani kuvuna shayiri katika shamba lilipopandwa ngano tu, haiwezekani kufikia ukamilifu wa kiroho kwa mwili uliorutubishwa na chakula haramu. Kama mwili hauku-rutubishwa na chakula cha halali, kinachompatia mwanadamu nguvu ya kumtambua Mwenyezi Mungu, ukamilifu wa kiroho katika moyo na unyenyekevu katika ibada haviwezi kupatikana.

Tafakari hadithul qudsi ifuatayo: “Ninaona haya kuwaita kwenye hisabu wale waliojizua na chakula cha haramu.”

Hivyo ni muhimu kutafuta riziki kwa njia za halali katika dunia hii. Chakula cha halali ndicho pekee chenyе nguvu inayowafanya watu waendelee kuwa kwenye njia iliyonyooka, kikawapatia hekima ya kimungu, na kuwaongoza kutoka kwenye jela ya ulimwengu kwenda kwenye nuru ya Mwenyezi Mungu.

Pia ieleweke kuwa kuna eneo la kijivu baina ya halali na haramu. Mtu anatakiwa kuitazama iliyo ya wazi kama anavyoitazama ile ya haramu. Mambo yenye shaka ni kama konde maalum la Mwenyezi Mungu, na atakayekwenda katika konde hilo ataangamia. Mtume (s.a.w) anasema: “Halali na haramu viko wazi, lakini baina yake kuna mambo yenye shaka (yasiyo na uhakika) ambayo watu wengi hawayajui. Mwenye kujioskaoa kutokana na mambo yenye kutia shaka ataiokoa dini na heshima yake. Na mweenye kuijingiza katika mambo haya yenye shaka ataangukia katika haramu. Ni kama mchunga kondoo anayechunga kondoo karibu na shamba la mtu na wakati wowote wanaweza kuingia katika shamba hilo. Tahadhari! Kila mfalme ana konde lake na konde binafsi la Mwenyezi Mungu ardhini ni yale aliyoyaharamisha.

Rumi anatuvuta kwenye ukweli kwamba chakula cha halali huwajaza watu hali ya kiroho (*ruhaniyyah*) na nuru ya kimungu (*nuraniyyah*):

◆◆◆ Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Hakuna chakula bora kwa mwanadamu kama nuru ya kimungu. Roho haiwezi kurutubishwa na kitu kingine.

Kidogo kidogo jizuie na vyakula na vinywaji vya ulimwengu huu! Hivyo sio virutubisho halisi vya mwanadamu.

Jaribu kupata ufanisi katika kutumia virutubisho vya mbin-guni! Jiandae kwa tongue la nuru ya kimungu!

Isikilize amri ya Qur'an Tukufu: "Tafuteni fadhila za Mwe-nyezi Mungu!" (Jum'a, 62:10)!

Jihadahari mwili usije kuacha mwelekeo na kujisalimisha, badala yake utakuwa na uasi dhidi ya ukweli utakapohisi njaa. kujaribu kuunyenyekeza hali ya kuwa umejaa ni kama kujaribu kuyazua chuma baridi.

Nafsi inashabihiana na Fir'aun, aliyemuomba Mussa (a.s.) katika miaka ya njaa.

Ukikaa mbali na makombo haya, utapata riziki tukufu na yenye neema.

Hata kama ukila tani za chakula hicho cha kiroho utaende-lea kuwa kama ngozi laini.

Hata kama ukila chakula kingi cha kiroho kama bahari, utaendelea kueleka kama meli.

Hamu ya tumbo humpeleka mtu kwenye ghala la kukusanya nyasi, lakini hamu ya moyo humpeleka kwenye mawanda ya mrehani mitamu.

Mnyama aliyanawirishwa kwa majani na shayiri mwishowe huchinjwa; wale wanaorutubishwa na nuru ya haqq (ukwe-li) hugeuka kuwa Qur'an hai.

Achana na tumbo lako na utembee kuelekea kwenye moyo ili amani ya Mwenyezi Mungu ikujie!

Tambua kwamba njaa ni msingi wa tiba zote. Iangalie njaa kwa uthabiti -usiidharau!

Matumizi yetu katika ulimwengu huu ni kwa ajili ya kuendeshea maisha yetu na ya familia zetu. Hata hivyo tunatakiwa kuachana na ubadhirusi katika matumizi yetu. Mali na fursa mba-limbali katika ulimwengu huu zina kikomo. Ni amana tuliyokabidhiwa na Mwenyezi Mungu, na tutaulizwa kuhusu amana hizo huko akhera.

Hata hivyo ni lazima waachane na ubadhirusi. Mali na nafasi katika dunia hii ni mdogo. Wao ni amana kwetu na Mwenyezi Mungu, na sisi kuwa na maswali kuhusu nao katika Akhera. Kuzitumia hovyo na bila kutafakari kama zifanyavyo jamii za kibepari leo hii, kunahatarisha maisha ya vizazi vya baadaye. Katika wanyama wote, binadamu pekee ndio hawatosheki kirahisi. Mnyama pori hulishambulia kundi la kondoo ili tu atulize njaa aliyo nayo kwa wakati huo. Haendelei kuuwa baada ya hapo akiwaza kuwa "nitamla kesho!". Atajifanya kuwa rafiki wa kondoo wengine katika kundi. Kinyume chake, binadamu wana tamaa isiyokuwa na kikomo. Sharti la kwanza la kumuokoa mtu dhidi ya tamaa zake zisizokuwa na kikomo ni kuzilinda dhidi ya ubadhirusi kwa kuijenga kwa imani imara kwamba riziki haiongezeki wala kupungua. Qur'an Tukufu inasema:

وَإِنْ مَنْ شَيْءٌ إِلَّا عِنْدَنَا خَرَائِثُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدْرٍ مَعْلُومٍ

"Na hakuna chochote ila vyanzo vyake vinatokana na Sisi; wala hatuviteremshi ila kwa kipimo maalumu." (Hijr, 15:21)

Katika aya hii, imeelezwa kuwa mgawanyo wa riziki hufanyika kwa mapenzi ya Mwenyezi Mungu, na kwamba tamaa na ulafi vimewekwa mbali na mtu mwenye akili. Aya hiyo pia inaeleza kuwa riziki hutolewa na Mwenyezi Mungu. Kama tukiongezea matakwa yetu mapya na matarajio yetu ya ziada moja baada ya nyingine, mnyororo huu wa matakwa huitwa kama matwaka ya kidunia (*tul-I amal*). Hayo yataendelea tu mpaka tutakapoingia

◆◆◆ Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

kaburini. Matokeo yake ni huzuni na majuto makubwa. Matakwa ya kidunia yanaundwa na tamaa za muda zisizokuwa na kikomo kama vile kivuli kinachotoweka baada ya juu kuzama.

Dhambi huufifiza moyo na kuufanya usiweze kuusikia ukweli: huuziba moyo dhidi ya ukweli wa kimungu. Katika suala hili, mojawapo ya maradhi ya moyo ni utumiaji wa vyakula haramu. Imesimuliwa kuwa swala ya mtu aliyekula chakula cha haramu hazitojibiwa kwa muda wa siku arobaini. Sababu ni kwamba virutubisho hukamilisha mzunguko katika mwili kwa muda wa siku arobaini. Habari iliyotajwa inaonesha athari mbaya za chakula cha haramu kwenye ustawi wa kiroho wa moyo.

Hivyo basi, virutubisho vilivyopatikana kwa njia ya haramu ni sumu ya kiroho kwenye mwili. Haiwezekani kuhisiladha tamu ya ibada katika hali hiyo.

Tunatakiwa kuwa na waangalifu tunapotumia mtaji wa maisha yetu. Tunapaswa kupendelea uwekezaji salama wa idadi yenye kikomo ya pumzi zetu kwenye mambo mema ya ulimwengu huu. Tunatakiwa kuwa kama wasafiri wa wema na ukweli, ambao huachana na mambo ya muda na kushikamana na yenye kudumu, wakapendelea kushika njia iliyonyooka kuliko njia inayompeleka mtu kwenye maangamizi.

Ewe Mwenyezi Mungu! Tujaalie riziki safi na ya halali na utufanye kuwa wenye mafanikio kuititia matendo yetu mema!

Amin!

Nuru na giza

Mwenyezi Mungu Mtukufu alimuumbia mwanadamu uahamu na akili ili apate kuvielewa vitu kwa kutumia vinyume. Tunaweza kuelewa jambo zuri kwa kulinasibisha na jambo bayo, uzururi wa muonekano kwa ubaya wa muonekano, haki kwa batili, na nuru kwa giza. Hivyo, uahamu wa mwanadamu hufanya kazi kwa kuainisha vitu na dhana kwa msingi wa vinyume. Tunaweza kuufahamu uzuri na thamani ya kumuamini Mwenyezi Mungu kuitia ubaya wa ukafiri.

Qur'an Tukufu inamuongoza mwanadamu kwenye nuru ya imani na kumtoa kwenye giza la ukafiri. Mwenyezi Mungu hujidhihirisha mwenyewe katika namna mbili: ya kwanza ni kujidhihirisha kwake katika ulimwengu na nyingine ni kujidhihirisha katika Qur'an Tukufu.

Njii hizi mbili za kujidhihirisha zinakamilishana. Ulimwengu tunaoishi ndani yake ni kama Qur'an isiyotamka, na Qur'an Tukufu ni ulimwengu unaotamka. Ulimwengu umejaa siri za ukuu wa Mwenyezi Mungu na ishara za matendo yake. Binadamu ndio msingi wa ishara hizi mbili. Hivyo basi, Mwenyezi Mungu anaelezea daraja hii ya juu katika hadithul qudsi ifuatayo:

Ewe mja wangu! Nimekuumba kwa ajili Yangu. Na nimeuumba ulimwengu wote kwa ajili yako. Haki Yangu juu yako ni kuwa nilichokiumba kwa ajili yako kisikushughulishe na kukufanya usinisikilize. Kwa maana wewe umeumbwa kwa ajili Yangu (sio kwa ajili ya shughuli za kidunia).

Kutokana na hili, Masufi humuelezea mwanadamu kama ulimwengu mdogo na msingi wa ulimwengu. Mwanadamu, kuto-kana na sili yake, ana silika ya kuelekea kwenye mema na maovu. Ndani mwake kuna nuru na giza. Ni jukumu lake kuhalikisha kuwa nuru ya imani haifuniki na giza la ukafiri. Qur'an Tukufu inawaamuru waumini kufanya juhudili ili nuru ishinde giza, sio tu kwa ngazi ya mtu binafsi bali pia katika ngazi ya kijamii, ili kwamba jamii ipate kuokolewa na maangamizi. Qur'an Tukufu inasema:

“Je! Hawatembe katika ardhi ili wapate kuwa na nyoyo (na akili) zao za kuzingatia, au masikio ya kusikilia? Kwani hakika si macho yanayo pofuka, lakini zinazo pofuka ni nyoyo ziliomo vifuani.” (Hajj, 22: 46)

Qur'an inaendelea kwa kuziambia nyoyo zilizoghalifika: “Je! Hawaizingatii hii Qur'ani? Au kwenye nyoyo (zao) zipo kufuli?” (Muhammad, 47: 24)

Wale wanaoweza kusoma na kuzielewa kurasa za Qur'an na maajabu ya ulimwengu wanaweza kuona ishara za Mwenyezi Mungu katika ulimwengu wa ndani na wanje kulingana na usafi wa nyoyo zao.

Kwa bahati mbaya, wakati mwagine binadamu huziba masikio na kuufunika ukweli wa kimungu kwa ujinga na kupenda maslahi binafsi. Binadamu huyaabudu maslahi ya kidunia kama vile pesa na vyeo vya kidunia. Kwa hiyo, huiacha nuru ya muongozo wa kimungu na kulielekea giza la nafsi. Katika Qur'an Tukufu, Mwenyezi Mungu anasema kuwa: “Mwenyezi Mungu ni Nuru ya Mbingu na Ardhi.” (Nuur, 24: 35) Kwa hali hiyo, wale wanaoikataa njia ya Mwenyezi Mungu wanaachwa bila nuru na hawaoni kwa sababu ya kukataa kwao nuru ya Qur'an Tukufu.

Tunaweza kusema kwa ujumla kuwa Mwenyezi Mungu anataka tuishi maisha ambayo ndani yake tutafuata nuru ya kimungu

katika mambo yetu yote ya kila siku, yakiwa ya kijamii au binafsi, ya kibishara au ya kihisani, ya kimwili au ya kiroho. Tukishika madaraka na kuwa watawala, au tukishika wadhifa serikalini, daima tunatakiwa kuenenda kwa mujibu wa nuru ya kimungu itakayotupeleka kwa Mwenyezi Mungu. Maovu ya mwanadamu kama vile ujinga, uzembe, uonevu na ukafiri, yote husababisha moyo kuwa gizani. Sehemu ya giza hili huyaathiri maisha binafsi ya mtu na sehemu nyingine kuyaathiri maisha ya kijamii. Qur'an pia inatunesha kinyume cha sifa hizi, kama vile kutafuta elimu, kufanya kazi kwa bidii, kutenda haki na kuamini akhera kwamba ni nuru ya mwanga wa kimungu. Mitume waliwaonesha wanadamu tabia halisi ya giza na misingi sahihi ya tabia kwamba ni nuru ya kimungu ambayo mwishowe itatuongoza kwenye radhi za Mwenyezi Mungu.

Mwenyezi Mungu kamwe hakumuacha mwanadamu bila nuru yenye kumuongoza. Nuru kubwa aliyomjaaliwa mwanadamu ni nuru ya Qur'an na nuru ya Mtume wetu (s.a.w). Historia inatoa ushuhuda kwamba giza la jahiliyyah (kipindi cha kabla ya Uislamu) kilifutwa kwa nuru ya Mtume (s.a.w). Hivyo basi, ili tusirudi kwenye giza la ujahilia, lazima tuifuate nuru ya Qur'an na Mtume (s.a.w). Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema ndani ya Qur'an Tukufu:

"Basi muaminini Mwenyezi Mungu na Mtume wake, na Nuru tulio iteremsha. Na Mwenyezi Mungu anazo khabari za mnayo yatenda." (Taghaabun, 64: 8)

Wale wanaoishi bila kufuata nuru ya Qur'an ni wale wanaoishi gizani. Tunapaswa kujilinda sisi wenyewe na familia zetu kutokana na giza hili. Hatua ya kwanza ni kuwafundisha watoto wetu jinsi ya kuishi kwa mujibu wa misingi ya Qur'an. Aidha, lazima tuwfundishe nguzo za Uislamu na misingi ya imani. Tunapaswa kuwafundisha tabia zote njema za Uislamu. Mchakato wa malezi hau-

wezi kukamilika kwa mafanikio ndani ya familia pekee, tunatakiwa pia kuomba msaada wa watu wenyewe utaalamu. Watu hao wanaweza kuwa maimamu (wa misikiti) au shule na walimu wa Kiislamu.

Hatua za malezi ni muhimu sana katika kuandaa ukamilifu wa wanadamu. Ni kama kupanda mbegu zenyewe uhai kwenye ardhi yenyewe rutuba; bila shaka zitazaa matunda ya imani yaliyojumuisha mtindo wa maisha kwa mujibu wa Qur'an Tukufu. Kuhusu ukweli huu, Mtukufu Mtume (s.a.w) anaeleza kuwa tunatakiwa kuwahimiza watoto waetu kutekeleza swala za kila siku wanapofikia umri wa miaka saba ili wapate kuzoe kumuabudu Mwenyezi Mungu. Hadith hii inaonesha kuwa malezi ya kidini yanatakiwa kuanza katika umri wa mapema. Usia na mafunzo ya dhati anayopewa mtoto ni kama kuchora kwenye kipande cha jiwe. Upendo wa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake vikipandikizwa ndani ya nyoyo hizi changa, atahari yake yenyewe manufaa huendelea katika kipindi chote cha maisha yao.

Rafiki mmoja wa Mwenyezi Mungu, Abu Bakr Warraq, alimpaleka mwanaye katika shule inayofundisha Qur'an. Siku moja mwanae huyo alirudi uso wake ukiwa umabadilika rangi. Abu Bakr akamuuliza mwanae kulikuwa na tatizo gani. Akajibu: "Ewe baba yangu! Leo shulenii tumejifunza aya ifuatayo: "Basi nyinyi mkikufuru, mtawezaje kujikinga na Siku ambayo itawafanya watoto wadogo waote mvi?" (Muzammil, 73: 17) Nilipoitafakari maana na onyo la aya hii nilijawa na woga na kutetemeka kwa khofu." Baada ya muda mfupi mtoto wake huyo alifariki dunia. Abu Bakr mara kwa mara alikuwa akilizuri kaburi lake na kuomboleza akisema, "Kwa muda mrefu nimekuwa nikiyasoma maneno hayo ya Mwenyezi Mungu lakini, oh! Bahati mbaya iliyoje kwa mimi kutoweza kuuelewa msingi wa aya hii kama alivyofanya mwanangu."

Kwa kweli Qur'an ni bahari kubwa inayozikusanya nyoyo changa za wale wnaoisoma. Kuisoma Qur'an Tukufu – ufunuo wa

mwisho wa Mwenyezi Mungu – ni njia bora ya kumuabudu Mwenyezi Mungu. Ni muhimu sana kusoma Qur'an katika swala kiasi kwamba kama mtu hatosoma sehemu yake ndani ya swala basi swala yake itakuwa batili. Mambo mengine ya msingi katika swala, kama vile kisimamo na kusujudu, yanaweza kuachwa katika nyakati ngumu, lakini kisomo cha Qur'an ndani ya swala hakiwezi kuachwa. Hata hivyo, usomaji wa Qur'an haupaswi kuchukuliwa kwa wepesi pindi Muislamu anapoisoma. Anatakiwa kuisikilizaaya ifuatayo: "Au izidishe - na soma Qur'ani kwa utaratibu na utungo." (Muzammil, 73: 4)

Qur'an vilevile inatuusia kuyasikiliza maneno ya Mwenyezi Mungu katika namna ya umakini: "Na isomwapo Qur'ani isikilizeni na mnyamaze ili mpate kurehemewa." (Araf, 7: 204)

Kukaa kimya wakati Qur'an inaposomwa humuwezesha mtu kuielewa, na kuielewa humpeleka kwenye maarifa ya uhakika; matokeo yake ni kupata rehma za Mwenyezi Mungu. Mtume (s.a.w) vile vile alikuwa mfano mwema wa jambo hili. Alikuwa akimtaka Abdullah b. Mas'ud asome Qur'an naye akimsikiliza kwa heshima kubwa na adabu ya kiroho kiasi kwamba alikuwa akibubujikwa na machozi.

Kadhalika, ni furaha kubwa kwa wazazi kuwasikiliza watoto wao wakiisoma Qur'an kwa sauti na matamshi mazuri. Kusoma maneno ya Mwenyezi Mungu huwafanya wawe Waislamu wema wanapokuwa wakubwa. Mapenzi na heshima ya mtu kwa wazazi wake ni silika yenye nguvu ya kimaumbile, lakini silika yenye nguvu zaidi ni mapenzi ya mtu kwa watoto wake. Nguvu ya hisia hii inaweza kushinda hisia zote. Hivyo, Qur'an inatuonya kutopuza wajibu wetu wa ulez i kwa watoto wetu. Wazazi wakiwalea watoto wao kwa mujibu wa misingi ya Kiislamu, huwa baraka kutoka kwa Mwenyezi Mungu; vinginevyo watoto hao huwa ni mtihani (*fitnah*) kwao. Mtukufu Mtume (s.a.w) anawapa habari

njema wazazi wanaotekeleza wajibu wao kwa watoto wao kwa kuwafundisha Qur'an:

"Wazazi wa wale wanaosoma Qur'an watapambwa kwa mataji ya nuru na kuvikwa mavazi ya nuru." (Abu Dawud, Ahmad, Al- Hakim)

Wakati fulani kila mwanandoa hutamani kuwa na mtoto; ni msukumo wenye nguvu unaoyasukuma maumbile ya mtu kufanya hivyo. Lakini, kama wangejua kazi na jukumu kubwa la kuwalea watoto kwa mujibu wa Kiislamu, wangefikiria mara mbili na kuwa na hisia nzito ya jukumu hilo. Kuwalea watoto katika utaratibu wa Kiislamu ni utekelezaji wa amri ya Mwenyezi Mungu, kwa sababu aliwaumba wanadamu ili wamuabudu. Kama atajitahidi kwa uwezo wake wote, basi hata tabu za kidunia atakazokabiliana nazo, kama vile kufanya kazi na kutafuta rziki ya familia yake – huhesabiwa kama ni ibada au msamaha wa dhambi zake. Watoto ni ngao ya wazazi dhidi ya moto wa jahannamu; wanaweza kuwaokoa na moto. Watoto wetu ni uwekezaji wetu wenye thamani na baraka kuu ya Mwenyezi mungu juu yetu. Hivyo basi, lazima tuwalinde kutokana na kila aina ya hatari, hasa hatari za kiroho.

Hata wanyama huwalinda watoto wao kutokana na kila aina ya hatari kwa ujasiri na ushujaa mkubwa. Mama wa kuku, mnyama asiyejiamini kabisa, huwa na ujasiri wa ajabu pale vifaranga vyake vinapotishiwa.

Lakini waweza kujiuliza, tutawezaje kuwalinda watoto wetu dhidi ya madahara na kuumia? Je, kwa mfano, ni kwa kuwapa aina bora ya chakula, au tuwashibishe kwa kila aina ya chakula chenye virutubisho? Mpangilio wa halisi wa chakula chenye afya wanachohitaji watoto wetu ni chakula cha kiroho. Ndani yake kimebeba upendo wa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake (s.a.w) katika nyoyo zao. Kwa namna hii watatekeleza wajibu wowote wa kidni kwa utashi na kwa furaha. Vinginevyo, wataswali bila mpangilio, kwa

Nuru na giza

nadra na bila kuridhika. Inasikitisha kwamba baadhi ya Waislamu hawawafundishi watoto wao dini na Qur'an Tukufu, wanawazuia wasipate nuru ya Qur'an. Hili ni giza la kutisha linalounyemelea mustakbali wao.

Vilevile tunapaswa kuwa waangalifu wakati wa kuchagua wenza kwa ajili ya watoto wetu. Kitu cha kwanza tunachotakiwa kuangalia kwa bibi harusi au bwana harusi ni malezi yake ya Kiislamu na kama anautekeleza Uislamu kwa vitendo. Familia zisizo-jengwa kwenye msingi wa Kiislamu husambaratika mapema au katika muda wa baadaye.

Kwa mukhtasari, tunatakiwa kuwalinda watoto wetu dhidi ya maovu ya jamii yetu ya sasa kama vile kucheleta kurudi nyumbani, kupoteza muda na pesa, filamu zinazokiuka maadili, n.k. Badala yake tuwajaze katika nyoyo zao upendo wa Mwenyezi Mungu, mitume Wake na marafiki wakweli wa Mwenyezi Mungu. Kwa njia hizi ndipo nyoyo safi zipoweza kupiga hatua mbele katika njia ya kiroho kwa kufurahia usomaji wa maneno ya Qur'an na kusimamisha swala kwa dhati.

Watayafuata maamrisho yote ya dini yao kwa uangalifu mkubwa. Bila upendo, swala na ibada si chochote.

Aidha, matatizo ya jamii yanaweza tu kutatuliwa kwa mfumo wa kimaadili wa Uislamu. Maovu na uhalifu kama vile wizi, ubakaji na maradhi mengine yote ya kijamii yanaweza kuondoka kira-hisi kama tutaufuta Uislamu. Uhalifu wote huu hufanywa na wale wasioweza kuzidhibiti tamaa zao duni, na maadili ya Kiislamu yamejengeka kwenye msingi wa kudhibiti matendo na fikara za mtu. Tatizo lingine kubwa -ubin afsi na dhana ya maada – linaweza pia kushughulikiwa na Uislamu, kwa sababu Uislamu daima unaamrishwa kushirikiana na kuwaangalia wengine. Dhana ya maada huweza tu kustawi pale dini inapokosekana; hivyo basi, dhana ya maada sio falsafa ya maisha bali ni kiashirio cha kuporomoka kwa mwanadamu.

Kuna makafiri wengi katika jamii ya sasa ambao wanatumia vibaya akili zao, au wasiojua kikomo cha milango yao ya fahamu na ni wapi inapotakiwa kusimama. Kwa kuwa hawawezi kuuelewa ukweli wa kidini wanaojaribu kuukanusha. Qur'an pia inazijibu akili za makafiri hao kuhusu hatua yao ya kukanusha imani na mamlaka ya Mwenyezi Mungu: "Kwani mwanaadamu haoni ya kwamba Sisi tumemuumba ye ye kutokana na tone la manii? Kisha sasa ye ye ndio amekuwa ndiye mgomvi wa dhaahiri!" (Yasin, 36: 77)

Makafiri hawa hawaukubali ukweli wa Uislamu kwa sababu nyoyo zao ni mfu. Muumini anapowaita kwenye Uislamu husema, "Tunaishia katika zama za sayansi na akili, na unachotuambia ni visa vya zama za zamani, si lolote bali ni ushirikina." Qur'an ina-elezea madai ya aina hiyo: "Walipo wajia Mitume wao kwa dalili zilizo wazi walijitapa kwa ilimu waliyo kuwa nayo. Basi yakawanguka waliyo kuwa wakiyafanya maskhara." (Mu'min, 40: 83)

Mali muhimu zaidi tunayoweza kuwarithisha watoto wetu ni kuwalea katika namna ambayo wataweza kupigania wokovu dhidi ya shetani. Tunapaswa kuwapeleka kwenye shule za Kiislamu. Kwa bahati mbaya, shule nyingi za Kiislamu ulimwenguni kote zinakaribia kufungwa kwa sababu ya kukosa wanafunzi. Wazazi wengi huweka pesa mbele wakati wa kuwachagulia shule watoto wao, na matokeo yake ni wachache sana wanaojiunga na shule za Kiislamu. Hata hivyo, ni kwa watoto wetu kupata malezo sahihi ya Kiislamu ndipo tutakapoweza kutatua maradhi ya kijamii kama vile, uovu, talaka, viwango vya uhalifu n.k. Qur'an Tukufu ndio dawa pekee kwa ajili yetu, kwa maana Mwenyezi Mungu anasema: "Na tunate-remsha katika Qur'ani yaliyo ni matibabu na rehema kwa Waumi-ni. Wala hayawazidishii madhaalimu ila khasara." (Isra, 17: 82)

Katika aya nyingine Mwenyezi Mungu anasema: "Na Mwenyezi Mungu ndiye Mwenye khazina za mbingu na ardhi, lakini wanaafiki hawafahamu." (Munafiqun, 63: 7)

Hivyo, hatupaswi kutoa kipaumbele kwa masuala ya kidunia, badala yake tunatakiwa kutoa kipaumbele kwa akhera ya watoto wetu. Ni udhaifu kwa ummah wa Kiislamu kwamba wengi wao hawafuati njia sahihi katika malezi ya watoto wao kwa sababu ya kutekwa nyara na maslahi ya kidunia. Historia inatoa ushuhuda kuwa wale waliofuata njia ya mitume wa Mwenyezi Mungu na njia ya wakweli (*sadiq*) na watu wema (*salih*), wamepata mafanikio makubwa duniani pamoja na kupata radhi za Mwenyezi Mungu.

Mtume (s.a.w) pia anatwambia kuwa Mwenyezi Mungu atayinua baadhi ya mataifa kwa sababu ya kuifuata Qur'an, na kuy-aangamiza baadhi ya mataifa kwa sababu ya kuikataa Qur'an. (Muslim, Ibn Majah)

Ulimwengu unaweza kulinganishwa na meza kubwa ya chakula iliyosheheni kila aina ya vyakula vizuri, ambayo ni ishara ya sifa mbili za Mwenyezi Mungu: *Rahman* na *Rahim* (Mwingi wa rehma na Mwenye kurehemu). Tumeletwa katika huu ulimwengu na na tunashiriki na kufaidika na sahani zenye kupendeza za karamu hii kutokana na neema za Mwenyezi Mungu. Hata hivyo, hatutakiwi kuupuuza ukweli wa msingi kwamba siku moja tutaiacha karamu hii na kuulizwa yale tuliyoyafanya kwenye karamu hiyo. Hii ina maana kwamba tunatakiwa kushikamana na kanuni za matendo na adabu zilizowekwa na mwenyeji wetu – Mwenyezi Mungu. Hivyo, tunapaswa kufuata adabu sahihi za chakula na tuskipore chakula hicho au kuzidisha kiwango katika ulaji. Kutokana na rehma za Mwenyezi Mungu kila mtu anapewa sehemu maalum ya kula katika meza hii, iwe ni kafiri au mnafiki au muumini mzuri. Lakini, siku moja, sisi sote tutaulizwa mbele ya Mwenyezi Mungu juu ya matendo yetu. Tatalipwa mema au kuadhibiwa kutokana na matendo yetu. Tunapaswa kuyahesabu matendo yetu kabla hayajahesabiwa baada ya kwenda katika ulimwengu mwingine.

Siku ya Kiyama sio siku ya kawaida, bali kama Qur'an isema-

vyo: "Hakika sisi tunaiogopa kwa Mola wetu Mlezi hiyo siku yenye shida na taabu." (Insan, 76: 10) na "Siku hiyo mtu atasema: Yako wapi makimbilio?" (Qiyamah, 75: 10)

Mwenyezi Mungu kwa rehma zake juu ya mwanadamu, anatonya kuhusu hatari na maafa ya siku hiyo ili tupate kuijandaa:

"Enyi mlion amini! Jilindeni nafsi zenu na ahali zenu na Moto ambao kuni zake ni watu na mawe. Wanausimamia Malai-ka wakali, wenye nguvu, hawamuasi Mwenyezi Mungu kwa anayo waamrisha, na wanatenda wanayo amrishwa." (Tahrim, 66:6)

Maneno bora zaidi ni maneno ya Mwenyezi Mungu, na muonogozo bora ni muongozo wa Mtume Muhammad (s.a.w). Mali bora ambayo mtu hurithi kutoka kwa wazazi wake ni elimu ya Qur'an na kufundisha amri zake.

Tunamuomba Mwwnyezi Mungu atujaalie nyoyo zinazomkhofu Allah na kumuabudu kana kwamba zinamuona.

Vile vile tunamuomba Allah atupe nguvu ya kufuata njia ya Qur'an na Mtume (s.a.w) ambayo ni mwanzo wa safari ambayo mwisho wake ni pepo na radhi za Mwenyezi Mungu.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu aturahisishie kupata maadili bora ya Mtume wetu Muhammad (s.a.w) katika moyo wa undugu wa Kiislamu.

Amin!

Wema (*Ihsan*)⁷ na kuwa macho (*Muraqabah*)

Tasawwuf, au utawa wa Kiislamu, ina maana ya mtu kutambua kuwa yupo mbele ya Mwenyezi Mungu nyakati zote. Ni wale waja wa Mwenyezi Mungu wenge msingi huu wa utambuzi ndio wanaoweza kuchunga wajibu zao kwa Muumba na kwa viumbe Wake. Kila roho inaishi katika kivuli cha ukweli kwamba Mwenyezi Mungu yu karibu kama alivyosema ndani ya Qur'an Tukufu: "Na Sisi tuko karibu naye kuliko mshipa wa shingoni mwake." (Qaf, 50: 16)

Hali hii ya utambuzi inaitwa *ihsan*. Mja anatakiwa kuwa katika hali ya umakini ili kuulinda utambuzi huu. Yule aliye katika daraja hii kamwe hasahau kwamba Mwenyezi Mungu anamuona na kwamba matendo yake yote au fikra zake zote zinajulikana mbele ya Mwenyezi Mungu. Kuwa katika hali hii ni kama kuwa na ngao madhubuti dhidi ya dhambi; mtu hawesi kufanya dhambi wakati moyo wake ukiomba: "Ewe Mola wangu!"

Mwanadamu kwa kawaida atajiweka mbali na dhambi katika maisha ya kila siku iwapo atajua kuwa kuna watu wanamtazama, hata kama hawana uwezo wa kumuadhibu. Je mtu wa namna hiyo, mwenye kuitunza hisia hii ya *ihsan* na kumtambua Muumba wake, anaweza kutenda kinyume na mapenzi ya Mwenyezi Mungu? Hapana! Hapa kuna mfano bora kuhusu suala hili uliotokea katika zama za maswahaba wa Mtume:

-
7. *Ihsān* imeelzwa na Mtukufu Mtume (s.a.w) kuwa ni "kumuabudu Mwenyezi Mungu kana kwamba unamuona, kwa maana kama humuoni, basi Yeye anakuona." Hivyo dhana hii imechukuliwa kutokana na hadith hiyo ya Mtukufu Mtume (s.a.w).

Usiku mmoja, Khalifa ‘Umar kama kawaida yake alikuwa aki-zunguka katika mitaa ya mji wa Makkah. Ghafla alisimama baada ya kusikia majadiliano baina ya binti na mama yake. Mama alikuwa akimwambia mwanaye:

“Ewe binti yangu! Changanya maji katika maziwa tutakayouza kesho.”

Binti huyo akamjibu mama yake:

“Ewe mama! Je Khalifa si amepiga marufuku kuchanganya maji katika maziwa?”

Mama yake akampigia kelele:

“Ewe mwanangu! Khalifa atawezaje kuona kama tunachanganya maji kwenye maziwa?”

Lakini binti huyo, ambaye alikuwa akimuogopa Mwenyezi Mungu hakukubaliana na mama yake, akasema:

“Ewe mama yangu! Tuchukulie kwamba Khalifa hatuoni. Lakini vipi kuhusu Mwenyezi Mungu? Unadhani hatuoni? Ni rahisi kuwficha watu uovu lakini haiwezekani kumficha Mwenyezi Mungu, Muumba na Mwenye kuwaruzuku viumbwe wote.”

‘Umar alivutiwa sana na maneno ya binti huyu mwema, ali-yezuka akimkhofu Allah kwa moyo wa dhati. Aliguswa sana na binti huyu kiasi kwamba alimuozesha kwa mwanae, ambaye naye alikuwa mwema. ‘Umar b. ‘Abdul – ‘Aziz, ambaye anachukuliwa kuwa Khalifa wa tano katika historia ya Kiislamu, alitokana na wazazi hawa wema.

Nukta ya muhimu hapa ni kwamba mja anatakiwa kuwa na uelewa, atambue kuwa Mwenyezi Mungu yupo kila mahali. Qur'an Tukufu inasema: “Naye yu pamoja nanyi popote mlipo. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye kuyaona mnayo yatenda.” (Hadid, 57: 4)

Wema (Ihsan) na kuwa macho (Muraqabah)

Daima Mwenyezi Mungu yu pamoja na kila kiumbe wakati wote, anayajua matendo ya viumbe Wake. Anawashuhudia. Kudhani kuwa Yeye hana khabari na yanayotendwa na viumbe Wake ni kumpa Mwenyezi Mungu udhaifu, ambaye hadirikiwi na udhaifu wa aina yoyote.

Kama mwanadamu akiujua ukweli huu kama anavyotakiwa kufanya, ataweza kusafiri kiurahisi katika njia ya kiroho. Ataacha kushughulishwa na maisha haya ya mpito na kushughulishwa tu na maisha ya kiroho. Hisia ya kuwa pamoja na Mwenyezi Mungu humfanya mwanadamu wakati wote aendelea kuwa katika utambuzi unaoweza kumtakasa kiurahisi kutokana na uchafu wa kidunia.

Rafiki mmoja wa Mwenyezi Mungu anasema: "Hakuna msafiri anayelala katika kituo cha treni kwani huwa na hofu ya kukosa treni.dunia hii ni kama kituo cha treni iendayo ulimengu ujao. Mtu anatakiwa kuwa macho ili aiwahi treni."

Hisia ya kuwa pamoja na Mwenyezi Mungu humjaza mtu hofu itokanayo na kuwa karibu Naye. Vile vile humpa faraja muumini ya kuhisi ukaribu wake. Aya ifuatayo ya Qur'an Tukufu inaelezea ukaribu huu:

"Kwani huoni kwamba Mwenyezi Mungu anajua vilivyomo katika mbingu na vilivyomo katika ardhi? Hauwi mnong'ono wa watu watatu ila Yeye huwa ni wane wao, wala wa watanila ila Yeye huwa ni wa sita wao. Wala wa wachache kuliko hao, wala walio wengi zaidi, ila Yeye yu pamoja nao popote pale walipo. Kisha Siku ya Kiyama atawaambia waliyo yatenda. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mjuzi wa kila kitu." (Mujadilah, 58: 7)

Kwa mara nyingine tena, 'Umar (r.a) wakati wa ukhalifa wake, alimtuma Mu'adh kwenda kwa Kabilia la Banu Kilab. Lengo la safari hii ilikuwa ni kutoa malipo ya muhimu, kupeleka bidhaa, na kugawa zaka iliyokuwa imekusanywa kutoka kwa matajiri ili aigawiwe kwa watu maskini.

Mu'adh alikuwa kitekeleza kila kazi kwa uangalifu na kurudi akiwa na visa vizuri akielezea namna alivyoweza kuzivuta nyoyo za watu. Aliporudi, alikuwa na kipande kimoja cha nguo kilichoositiri shingo yake dhidi ya jua na vumbi.

Siku moja mke wake akamwuliza:

“Watu kama wewe wanaofanya kazi kama hiyo wanatakiwa kulipwa na kuileta zawadi familia yake. Zawadi ulizotuleta ziko wapi?”

Mu'adh akamjibu: “Nilisuhubiana na mkaguzi wakati wote ili kuhesabu kile ninachochukua na kile ninachotoa.”

Mkewe akakasirika na kusema:

“Mtume (s.a.w) alikuamini, na Abu Bakr pia alifanya hivyo. Sasa ni kipindi cha ‘Umar, na anakutuma pamoja na mkaguzi. Je ina maana hakuamini?”

Mtu wa kwanza kusikia maneno hayo alikuwa mke wa ‘Umar, kisha ‘Umar mwenyewe. ‘Umar akamuita Mu'adh ili kumuuliza:

“Kitu gani hiki? Kwa nini unasema kuwa nimemtuma mkaguzi pamoja nawe? Hudhani kuwa sikuamini?”

Jibu la Mu'adh lilikuwa la mfano:

“Ewe kamanda wa Waumini! Hiki kilikuwa kisa tu kwa ajili ya mke wangu. Kwa hakika, wewe sio mkaguzi niliyekuwa nikimzungumzia. Ni Mwenyezi Mungu. Hivyo, nisingependa kuchukua malipo yoyote kwa kazi niliyoifanya...”

‘Umar alielewa kilichosemwa na Mu'adh, akaona kuwa hakuwa na haja ya mali. Alimpatia zawadi kutoka katika mali zake mwenyewe na kusema:

“Peleka hii na umtulize mkeo kwa zawadi hii!”

Wema (Ihsan) na kuwa macho (Muraqabah)

Somo tunalopata katika kisa hiki ni kwamba tunatakiwa kui-shi katika hali ya utambuzi. Tunapaswa kutambua kuwa wakati wote Mola wetu anatutazama.

Ni kawaida kwa mtu anayefanya kazi katika taasisi ya hisani kulipwa kwa kazi anayofanya. Lakini, msimamo na mtazamo wa Mu'adh ni wenye ubora mkubwa. Wale wanaofanya kazi katika taasisi za hisani wanaweza kufanya kazi ya ziada nje ya masaa ya kawaida, kama alivyofanya Mu'adh. Watu hao wanatakiwa kuwa makini kila wakati katika kuzichunguza nafsi zao; wanatakiwa kukumbuka onyo lifuatalo kutoka kwa 'Umar (r.a): "Jihesabu kabla hujahesabiwa mbele ya mahakama ya Mwenyezi Mungu."

Maneno yafuatayo ya Mtume (s.a.w) yanatukumbusha umuhimu wa kumkumbuka Mwenyezi Mungu na muda wote kuwa katika hali ya kujichunga: "Usipoteze muda wako kwa mazungumzo yasiyokuwa na faida, ukamsahau Mwenyezi Mungu; kwa sababu mazungumzo hayo yanayomsahau Mwenyezi Mungu huufisha moyo. Mtu huyo huwa mbali na Mwenyezi Mungu." (Tirmidhi).

Kwa hiyo basi, tunapaswa kuwa macho kila wakati, iwe usiku wa manane au tunapoamka kwa ajili ya swala ya alfajiri au wakati wa mchana. Muda unatakiwa uwe mfano kwetu wa kuwa macho wakati wote.

Mtu anayeutumia vizuri muda wa usiku na mchana ili kupata radhi za Mola wake anaaminika kuwa katika daraja ya kuridhiwa na Mwenyezi Mungu (*murdat al- Rab*). Anayefikia daraja hii hufuta tabia zote mbaya katika moyo wake. Ni kana kwamba mwanga wa jua umeelekeza mionzi yake kwenye tabia hizo na kuzichoma; kisha huja tabia nzuri na kukaa mahali pa zile mbaya. Jambo hili hutokea kwa kiasi ambacho mja anaweza kuonesha upendo, uzuri, rehma, wema na msamaha kwa viumbe wote. Watu hao huzisimammia nafsi zao kwa namna iliyo bora. Huchunga sababu ya kuwepo kwao katika ulimwengu huu kwa kila pumzi wanayovuta,

na huchukua tahadhari wasije wakaangukia katika mitego ya shetani; daima nyoyo zao zipo pamoja na Mola wao. Qur'an Tukufu inasema: "Na jueni kuwa Mwenyezi Mungu huingia kati ya mtu na moyo wake" (Anfal, 8: 24)

Waja wa Mwenyezi Mungu wanaoingia katika kundi hili hufurahia ladha halisi ya imani walionayo kwa Mwenyezi Mungu. Mola wao amewajaalia maarifa ya moja kwa moja kutoka kwa Mola wao; hakuna mtu wa kati baina yao na Yeye. Kupitia elimu hiyo wanaanza kuwa na uwezo wa kusoma kurasa za kitabu cha ulimwengu. Huchota katika hekima na maajabu ya ulimwengu. Qur'an Tukufu inasema: "Na mcheni Mwenyezi Mungu. Na Mwenyezi Mungu ndiye anayekubainishieni" (Baqara, 2: 282)

Hisia ya kuwa macho ndiyo iliyomuokoa Nabii Yusufu (a.s) asiangukie katika mitego wa mwanamke mrembo aliyejaribu kumpotosha. Aliokolewa dhidi ya mitego huu kwa *ihsan* na kujichunga. Kwa hiyo, hisia ya wema inatakiwa ishikamane na moyo wa mtu na kuyaelekeza matendo yake, na kumuwezesha kufikia daraja ya kuungana na Mola wake. Vinginevyo, kutamka tu maneno "wema" na "kujichunga" hakutokuwa na maana wala faida yoyote kwenye moyo. Hisia za upedno zinatakiwa kugeuzwa kutoka kwenye vitu vya mpito na kuelekezwa kwa Yule mwenye kudumu milele. Pindi hisia hizi zinapoelekezwa kwa Mwenyezi Mungu pekee, mja huweza kufikia daraja ya utawa safi. Anapofikia daraja hii, huvishusha thamani vitu vya kidunia; na thamani yake hupatikana kwa kuvitoa sadaka (*infaq*). Moyo hupata chakula cha upendo wa Mwenyezi Mungu kwa kuingia ndani ya bwawa la matendo mema. Matendo hayo humfurahisha Mwenyezi Mungu.

Mto unaomiminikia baharini hupoteza uhalisia wake; badala yake hugeuka na kuwa chini ya udhibiti wa bahari; hauwi mto tena. Hali ni hiyo hiyo kwa *ihsah*: ni hatua ambayo mja huzama ndani ya Mwenyezi Mungu, udhihirisho wa sifa za Mwenyezi Mungu kwa mtu huyo.

Wema (Ihsan) na kuwa macho (Muraqabah)

Hivyo basi, tunaweza kusema kuwa wema ni msingi wa imani. Matokeo ya hili, kama vile iklasi, uchamungu, na unyenyekevu katika swala zote, ibada na dua, vinaweza kupatikana kwa wema pekee. Kwa maana kila tendo la ibada huenda kwenye shina kupitia matawi ya iklasi, maua kupitia uchamungu, na hatimaye kutoa matunda kupitia unyenyekevu.

Kuwa kwenye njia iliyonyooka humaanisha kuwa mtu husika anatambua ukuu wa Mwenyezi Mungu na kufanya matendo yake ipasavyo, sio tu anapokuwa katika watu, bali pia anapokuwa pekee yake, akahisi kuwa kila wakati Mola wake anamuona. Hivyo, *tasawwuf*, pamoja na matendo na mfumo wake, inalenga kuuwezesha moyo kufikia kwenye daraja hii. Mawalii wa Mwenyezi Mungu huendelea kuwa wanafunzi wa mchakato huu katika kipindi cha maisha yao yote.

Siku moja Uways al- Qarani aliulizwa na mama yake:

“Ewe mawanangu! Unawezaje kufanya ibada usiku mzima?”

Qarani akajibu:

“Ewe mama yangu mpendwa! Ninamuabudu Mwenyezi Mungu kwa umakini mkubwa. Moyo wangu umezama katika taqwa kiasi kwamba sihisi mchoko wala sifahamu kama mwili wangu una hisia zozote. Sihisi kama usiku ni mrefu sana.”

Mama yake akamuuliza:

“Kitu kiiwacho Khushu’ (unyenyekevu) katika ibada ni kitu gani?”

Akajibu:

“Ni kutohisi mamumivu ya mshale ulioingia mwilini.”

Hapa kuna kisa kingine maarufu katika historia ya Uislamu. Wakati wa vita, ‘Ali alichomwa na mkuki mguuni. Watu waliokuwa

karibu naye walijaribu kuutoa, lakini walishindwa kutokana na maumivu makali.

Basi Ali akasema:

“Subirini niswali ndipo muutue!”

Walifanya kama alivyosema na kuweza kuutoa kwa urahisi. Alipomaliza kuswali, aliwauliza:

“Mmefanya nini?”

Wakajibu:

“Tumeutoa!”

Kama kisa hiki kinavyoonesha, mwili wa ‘Ali haukuwa na hisia ya kitu chochote cha ulimwengu huu; badala yake alikuwa kwenye furaha yake ya kiroho kwa sababu ya unyenyekevu aliokuwa nao wakati wa kuswali. Huu ni mfano wa wazi na dhahiri wa wema na kujitambua. Yule asiyekuwa na hisia ya wema katika moyo wake hujihisi kuchoka wakati anaposwali. Iwapo mtu huyo atakuwa tajiri, atakwepa kutoa Zakah kwa sababu mtu kama huyo hawezি kufurahia raha ya imani. Kwa hiyo, tunaweza kuhitimisha kuwa swala zinazoswaliwa kwa ikhlasi, Zaka zinazotolewa kwa moyo mmoja, funga inayoteklezwa kwa furaha, na Hijja inayofanyika kwa upendo, yote hayo ni matokeo ya *ihsan*.

Kuwa katika hali ya *ihsan* na kujitambua inawezekana tu kwa kumkumbuka Mwenyezi Mungu. Jambo hili ndilo linaloifanya akili na moyo kuunganishwa na Mwenyezi Mungu, na kuilwekea ngome hekima ya mtu. Ni kwa sababu ya ukweli huu kwamba Mwenyezi Mungu alimwambia Musa (a.s) na Harun (a.s) walipotumwa kwenda kwa Fir'aun: “Nenda, wewe na ndugu yako, pamoja na ishara zangu, wala msichoke kunikumbuka.” (Ta-Ha, 20: 42)

Aya nyingi za Qur'an Tukufu zinaamrisha kumkumbuka na kumdhukuru Mwenyezi Mungu. Aya ifuatayo inatosha kuelewa umuhimu wa kumkumbuka Mwenyezi Mungu. Kumkumbuka

Wema (Ihsan) na kuwa macho (Muraqabah)

Mwenyezi Mungu huung'arisha moyo na ni kichocheo cha utulivu wa akili, kama isemavyo Qur'an Tukufu: "Hakika kwa kumkumbuka Mwenyezi Mungu ndio nyoyo hutua!" (Ra'ad, 13: 28)

Moyo ambao umewekwa katika amani kwa kumkumbuka Mwenyezi Mungu ni mahali ambapo sifa za kimungu hukaa. Moyo huo huitambua siri iliyoelezwa katika aya ifuatayo: "Siku ambayo kwamba mali hayato faa kitu wala wana. Isipo kuwa mwenye kumjia Mwenyezi Mungu na moyo safi." (Shu'ara, 26: 88 – 89)

Ili mtu apate daraja hii, lazima akishinde kizuizi cha *nafs* na kupata ukomavu kwa kumkumbuka Mwenyezi Mungu, toba, kujisalimisha, subira na kujitambua.

Tunaweza kuielezea dini kwa mukhtasari kuwa inaundwa na vipengele vikuu viwili: vipengele vya kisheria, ambavyo ni kama nguzo za jengo, na unyenyekevu ambao ni kama mapambo ya nguzo hizi. *Tasawwuf*, ambayo inafanya kazi ya kuvunganisha pamoja vipengele hivi viwili, inauelezea uhai kwa hekima. Inafunga madirisha ya kiroho kwa ajili ya tukio la kimiujiza la *Mi'raj* (safari ya mbinguni) ya Mtume (s.a.w).

Tasawwuf ina maana ya kuishi maisha ya Kiislamu katika hali ya kudumisha tunu za ikhlasi, uchamungu, unyenyekevu, kujisalimisha na upendo.

Kwa maneno mengine, ni kuchukua fungu katika maisha ya Mtume (s.a.w) kama Mtume wa Mwenyezi Mungu alivyoishi katika kipindi cha miaka 23. Kama tulivyoeleza hapo awali, tasawwuf, ina maana ya kutenda kwa mujibu wa maamrisho ya Mwenyezi Mungu kwa waumini, maamrisho aliyopewa Mtume (s.a.w) kwa niaba ya waumini katika aya ifuatayo: "Basi, simama sawa sawa (katika njia iliyonyooka) kama ulivyoamrishwa" (Hud, 11: 112).

Kama ilivyoelezwa hapo kabla, aya hii ilizifanya nywele za Mtume (s.a.w) zibadilike na kuwa nyeupe.

Inafaa kufahamu kuwa Mtume (s.a.w), katika kipindi cha miaka 23 cha baada ya kuteremshwa Qur'an, alishiriki katika vita mbalimbali na kukaa na njaa kwa siku nyingi. Alimpoteza mkewe, Khadija, na ami yake, Hamza ambaye alikuwa kimlinda dhidi ya washirikina, na watoto watano katika watoto wake sita walikufa katika kipindi cha uhai wake. Aliyakubali maumivu yote haya kwa unyenyekevu. Lakini, (pamoja na shida hizo zote), Mtume (s.a.w) akasema kuwa sura ya Qur'an, Hud, ambayo ndani yake kunaaya isemayo "simama sawa sawa kama ulivyo amrishwa..." (Tirmidhi) ndiyo iliyomzeesha.

Njia ya kufika kwa Mwenyezi Mungu ni ndefu na ni nyembamba yenye mitihani na vikwazo vigumu vinavyomsubiri mtu, kama vile matamanio ya mtu.

Njia hii ina majukumu makubwa sana kiasi kwamba yalizib-adilisha nywele za Mtume (s.a.w) kuwa nyeupe. Mawali na marafiki wa Mwenyezi Mungu huelezea kushindwa kwao kuwa waja wakamilifu wa Mwenyezi Mungu wanapokabiliana na ishara za kimungu kama ifuatavyo: "Ewe Mola wetu! Tumeshindwa kukujuua kama unavyostahiki kujulikana ..."

Katika suala la *ihsan*, kabla ya kuyaelekeza maisha yetu katika njia aliyoishi Mtume wetu (s.a.w) ambaye aliihi kama alama ya wema na kujitambua, tunatakiwa kutambua kuwa muda wote Mola wetu anatuna. Tujiulize alikuwa na subira kiasi gani, nasi tuna subira kiasi gani? Alikuwa mkarimu na mtiifu kiasi gani, nasi tu wakarimu na watiifu kiasi gani? Alikuwa na ikhlas kiasi gani katika swala, funga, kutoa Zaka, kutamka shahada, nasi tuna ikhlas kiasi gani?

Haya ni maswali ambayo tunatakiwa kuyajibu kwa moyo wa dhati. Kwa ufupi, tunatakiwa kuyaratibu maisha yetu kwa kulin-ganisha mifano hii ya maisha ya Mtume (s.a.w) ambaye ni ruwaza bora ya unyoofu kwa wanadamu mpaka siku ya Mwisho na ni shahidi na muombezi wetu hapa duniani na akhera.

Wema (Ihsan) na kuwa macho (Muraqabah)

Ili kufikia hali ya *ihsan* na *muraqaba*, tunatakiwa kuziandaa nyoyo zetu kwa kuzitakasa nafsi, ili ziji salimishe kwetu kwa urahisi. Tunatakiwa kuwa mionganini mwa wale walio tajwa katika aya hii: “Hakika amefanikiwa aliye itakasa” (Shams, 91:9).

Yafuatayo ni mionganini mwa mambo tunayopaswa kuyachunga kwa uangalifu:

- Kuwa makini na mapato ya halali.
- Kuchunga haki za binadamu na viumbe wengine wa Mwenyezi Mungu.
- Kutumia muda wa kabla ya alfajiri (*sahar*) katika kumuabudu Mwenyezi Mungu.
- Kufanya yale yaliyo amrishwa na Mwenyezi Mungu na kua-cha yale aliyoyakataza.
 - Kutekeleza wajibu katika kuihudumia jamii.
 - Kutoa Zaka kwa ajili ya Mwenyezi Mungu.
 - Kusuhubiana na watu wenye ikhlas na wema.
 - Kufungamana na maneno ya Qur'an na kuitumikia Qur'an Tukufu.
- Kufanya dua kutoka ndani ya moyo.
- Kuepuka matendo yaliyo kinyume na maadili kama vile kusengenya, umimi, ubinafsi, ubadhirifu, urongo, wivu, tamaa, unafiki, na mengineyo.
- Kukumbuka mauti na kuishi katika hali ya kumtambua Mwenyezi Mungu mpaka wakati wa pumzi yetu ya mwisho.

Bila shaka, Mtume Muhammad (s.a.w) ni ruwaza bora kwetu katika kutoa mfano wa namna mtu anavyopaswa kuishi maisha ya *ihsan* na *muraqaba*. Baada yake wapo warithi wa Mtume – mawaliili wa Mwenyezi Mungu – nao wanatakiwa kufuatwa katika suala hili.

Mahmud Sami Ramazanoglu, ambaye tulimpoteza kwa zaidi ya miaka ishirini iliyopita, ni mionganini mwa mifano inayokumbukwa katika suala hili. Aliishi maisha yaliyopambwa kwa *ihsan* na *muraqaba*, na akawaangazia njia wanafunzi wake. Tunamuombea dua, rehma na fadhili za Mwenyezi Mungu ziwe juu yake.

Tunamuomba mwenyezi Mungu atusaidie kuyafanya maisha yetu yawe katika njia ya *ihsan* na kujitambua.

Amin!

Uhalisia wa Binadamu

Mwenyezi Mungu Mtukufu amekifanya kila kitu ulimwenguni kimtumikie mmwanadamu (Jathiya, 45:13); hata hivyo, pia alitangaza kwamba mwanadamu anabeba majukumu kadhaa (Qiyama, 75:36). Ameufanya mtiririko mkuu wa maisha kwa kuweka uwiano mzuri baina ya kanuni za kimungu kwa ajili ya ulimwengu, na kadhalika zile za mwanadamu. Katika aya ifuatayo, Mwenyezi Mungu Mtukufu anamuamrisha mwanadamu aende sambamba na ulimwengu katika uwiano: “Na mbingu ameziinua, na ameweka mizani, ili msidhulumu katika mizani.” (Rahman, 55: 7 – 8)

Lakini, wale wasiojua siri ya kuwepo kwetu katika hii dunia, hawaweze kuendana na mizani ya kimungu na uzuri ulioumbwa na Mwenyezi Mungu, kwa sababu wamefungamana mno na anasa za kidunia na vitu vyatia.

Kwa bahati mbaya, watu hao huyapoteza maisha yao, wakaangukia katika mghafala na ujinga. Siri hii ipo ndani ya uhalisia wa wanadamu, ambao wamepewa mikondo miwili inayopingana, mema na maovu. Mielekeo hii aliyopewa mwanadamu ni mtihani ambao anaweza kuufaulu kwa kuwepo na chaguzi nyingine na tabia tofauti zinazoweza kuelekea kwenye wema au ubaya.

Ili wanadamu wawewe kufanya mielekeo yao mizuri kuwa sifa zinazoyatawala maisha yao, vipawa vyao vyatia kimaanawi na kiakili havitoshi. Kama ingekuwa hivyo, Mwenyezi Mungu asingemfanya Adamu kuwa mtume wa kwanza kwa wanadamu, na asingemjaalia ukweli wa kimungu, uliomuongoza kwenye faraja na amani katika dunia hii na akhera.

Kwa hakika, vipawa vyatia kiamanawi na kiakili vyatia mwanadamu vinaweza kubebwa kiurahisi kwenye mema au mabaya. Miongoni mwa vipawa hivyo, kwa mfano, ni akili ya kimantiki. Ni mfano wa upanga wenye ncha mbili ambao unaweza kutenda matendo aidha dhambi au mema. Umbo bora (*ahsanu taqwim*) haiwezi kupatikana bila kutumia akili tu. Hata hivyo, akili hiihii inaweza kumshusha mwanadamu mpaka kwenye daraja ya chini kabisa zaidi ya mnyama. Hivyo, mwanadamu anatakiwa kuy-awekeua uataratibu matumizi ya akili. Hili linaweza kufikiwa kuitia muongozo wa ufunuo wa kimungu; kwa maneno mengine, kufuata mafundisho ya mitume. Iwapo mtu atauruhusu ufunuo (*wahyi*) wa Mwenyezi Mungu kuiongoza akili yake, mtu huyo atawezekana kupata amani ya kweli. Vinginevyo, atapotea. Kwa hiyo, akili inahitaji kuongozwa na mapenzi ya Mwenyezi Mungu.

Katika historia, watu wengi wenye kutakabari walitumia akili zao sana kwa lengo la kuwadhuru wengine. Waliyahalalisha matendo yao kwa kuchukulia kuwa matendo hayo mabaya yanayokubalika na yenye busara kuyafanya. Kwa mfano, Hulagu Khan alipovamia Baghada na kuwazamisha watu 400,000 katika mto wa Tigris, hakusumbuliwa na dhamiri yake.

Kabla ya ujio wa Uislamu, watu wa Makkah walikuwa wakiwazika watoto wao wa kike wakiwa hai, wakiyanyamazisha mayowe ya nyoyo zao. Hawakusumbuliwa kwa kile walichokifanya, na hawakuacha kutekeleza matendo hayo yenye kutisha. Badala yake, matendo yao hayo kwako ilikuwa kama kukata mti; walikuwa wakitoa hoja kuwa kufanya hivyo ilikuwa ni haki yao halali.

Watu wote hawa walikuwa na akili na hisia. Lakini, kama gurumu linalozunguka kinyume, walikuwa wamekwenda katika uelekeo usiokuwa sahihi. Mifano hii inaonesha kuwa wanadamu ni viumbe wanaohitaji kuelekezwa na kuongozwa; wana sifa chanya na hasi. Muongozo huo usipotolewa kwa maelekezo ya mitume,

vipawa mbalimbali vya wanadamu huwapotosha na kuwageuza kuwa wauaji na kuwahadaa wadhani kuwa wamefanya jambo sahihi. Akili bila muongozo ni kama wingu lenye giza linaloifunika dhamiri na kuziziba hisia za wema na huruma.

Mwenyezi Mungu aliwatuma mitume ili watuonyeshe njia sahihi na kutuonesha jinsi mwanadamu anavyohitajia ushauri, muongozo na shakhsia za hali ya juu za kumuinua juu. Kwa kweli, baraka ya Uislamu na muongozo wa Mtume Muhammad (s.a.w) iliwabdalisha watu makatili wa Jahiliyyah (kipindi cha kabla ya Uislamu) waliokuwa wakiwaua watoto wao wa kike wakiwa hai, aliwabdalisha na kuwa watu wenye huruma, ambao walikuwa akilia wanaposhuhudia hata uonevu mdogo.

Mwenyezi Mungu amewaumba baadhi ya watu na sifa adhimu, kama vile Makhalifa. Kama ilivyoelezwa hapo awali, aliwajaalia watu roho na nafsi, vitu ambavyo vipo katika mapambano endelevu. Huu ni mtihani. Hivyo, kiumbe huyu bora, yaani mwanadamu, yupo katika nafasi ya katikati baina ya nafasi ya chini, yaani nafasi ya mnyama, na nafasi ya juu, yaani nafasi ya malaika. Atapata nafasi yake sahihi kulingana na juhudzi zao na mapambano yao baina ya roho na nafsi zao. Hivyo basi, katika viumbe wote, mwanadamu ndiye kiumbe anayehitaji zaidi utakaso (*tazkiyah*), na kuyapata maadili mema (*tarbiyah*). Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema ndani ya Qur'an kuwa maisha yasiyokuwa na *tazkiyah* na *tarbiyah* ni sawa na maishya ya mnyama, bali chini zaidi: "Na tumeiumbia Jahannamu majini wengi na watu. Wana nyoyo, lakini hawafahamu kwazo. Na wana macho, lakini hawaoni kwayo. Na wana masikio, lakini hawasikii kwayo. Hao ni kama nyama howa, bali wao ni wapotofu zaidi. Hao ndio walio ghafilika." (Araf, 7:179)

Udhaifu na utajiri wa mtu vinatokana na mgongano mkubwa unaopatikana ndani ya maisha yake ya ndani na nje. Mwanadamu aliikubali amana (*amanah*) ambayo milima ilikataa kuipokea, kwa

sababu ilhofia majukumu. Majuku hayo ni migongano ambayo ni vigumu kuishinda. Hii inatokana na ukweli kwamba mwanadamu ana ubora unaomuinua kuwa karibu na Mwenyezi Mungu, na wakati huohuo ana maovu yanayomuweka mbali Naye. Watu wasiokuwa na *tarbiyah* au amani katika nyoyo zao wanalimbikiza tabia za kihayawani katika ulimwengu wao wa ndani. Baadhi yao wana hila kama bweha, baadhi ni waroho kama fisi, na baadhi ni wachapakazi kama mchwa, wengine, pia, wana sumu kama nyoka. Baadhi wanauma na kupuliza, wengine wanafyonza damu kama luba, wengine wanawaonesha tabasamu marafiki zao huku waki-wasengenya. Hizi zote ni tabia na sifa mbalimbali za wanyama. Kila mwanadamu asiyeweza kuwa huru dhidi ya nafsi yake na hatimaye akashindwa kuimarisha tabia na sifa nzuri, atazidiwa na sifa zake mwenyewe zilizo mbaya. Baadhi wanaweza kuwa na sifa moja tu katika sifa za wanyama, huku wengine wakiwa na sifa nyangi zaidi. Sio jambo gumu kwa watu wenye elimu kuwatambua watu hao; kwani nyuso huakisi kilicho ndani.

Watu wenye sifa chanya na wale wenye sifa hasi huishi pamoja katika hii dunia. Hali hii yaweza kulinganishwa na nsha aliyewe-kwa katika kundi la wanyama wakali, ambao lazima aishi nao. Wakati mwingine mtu bakhili huishi pamoja na mtu karimu, mpumbavu akaishi jirani na mtu mwenye busara, na mtu mwenye huruma akaisha pamoja na mtu mwenye moyo mgumu. Mabakhi-li hawana huruma, ni waoga na wanaona aibu kuwashudumia wen-gine.

Wapumbavu hawawezi kuielewa busara; watu katili hudhani kuwa wako sahihi lakini daima hutumia vibaya nguvu zao. Wale wenye roho kama malaika huishi jirani na watu wenye shari. Huyo wa kwanza hujaribu kuielewa haki na kuwa mja mwema lakini huyo wa pili huishi kulingana na tabia yake, na hudhani kuwa furaha ni kula, kujamiiiana na kupata hadhi ya juu ya kijamii.

Kuishi katika ulimwengu huu ulioja tabia zinazopingana ni mtihani mgumu kwa biandamu. Lakini tunatakiwa kufaulu mtihani huu, na kwa kweli hili ndio lengo letu katika huu ulimwengu. Ili tufaulu mtihani huu, ni lazima tukuze tabia nzuri badala ya tabia mbaya. Tunatakiwa kuyafanya mambo mema yawe hai.

Mwili wa mwanadamu unatokana na ardhi na utarudi ardhini. Kwa kuwa tuna baadhi ya sifa walizonazo viumbe wengine, ni lazima tuzidhibiti nafsi zetu kwa kutumia *tazkiyah* na *tasfiyah*; vinginevyo hatutoweza kuzikwepa shari za nafsi zilizo ndani mwetu, ambazo huidhoofisha roho. Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema ndani ya Qur'an Tukufu: "Na kwa nafsi na kwa aliye itengeneza! Kisha akaifahamisha uovu wake na wema wake, Hakika amefanikiwa aliye itakasa, Na hakika amekhasiri aliye iviza." (Shams, 91: 7 – 10)

Rumi anaelezea dhana ya haki na batili katika maonyo yafuatayo: "Ewe msafiri wa ukweli! Unataka kuujua ukweli? Musa na Fir'aun hawajafa. Bado wanaishi ndani mwako. Wamejificha ndani mwako. Wanaendelea kupigana ndani mwako! Hivyo watafute ndani mwako!"

Tena Rumi anasema:

Usiulische mwili wako kupita kiasi, kwa sababu (mwili huo) ni sadaka ambayo mwishoni itapewa ardhi. Badala yake, jaribu kuilisha roho yako. Kwani ndiyo itakayokwenda mbinguni na kupewa heshima.

Upe mwili wako kiwango kidogo cha chakula kitamu, kwa sababu wale wanaoulisha sana huwa watumwa wa nafs, na hatimaye huwa na mustkbali usiofurahisha.

Ipe roho yako chakula cha kiroho; ipe fikra komavu, uelewa safi na chakula cha kiroho, ili iweze kwenda mahali inapotakiwa kwenda kwa namna rahisi inayowezekana.

Nafs isiyokuwa na malezi ya kiroho (*tarbiyah*) ni kama mfano

wa mti usiokuwa na mizizi. Dalili za kuoza zinaweza kuonekana katika matawi, majani na matunda. Vivyo hivyo, moyo ukiwa na maradhi, huuambukiza mwili sifa mbaya, kama vile chuki, wivu na kiburi. Sifa hizi mbaya hufungamanishwa na *nafs*. Ili kuyatabu maradhi haya, mja anatakiwa kushikamana na maamrisho ya Mwenyezi Mungu.

Hata hivyo, kwa wale walio katika ngazi tofauti katika maisha na wakawa na sifa tofauti wanahitaji kupata muongozo wa watu wa mfano; misingi muhimu zaidi katika kuimarisha tabia ni kuiga na kufuata.

Kuwatanguliza wengine juu ya nafsi yako (*ithhaar*)

Akiwa safarini, ‘Abdullah b. Ja’far (r.a) alisimama kwenye bustani ya mitende. Mtunzaji wa bustani hiyo alikuwa mtumwa mweusi. Mtu mmoja alikuwa amemletea mtumwa huyo vipande vitatu vya mkate pindi mbwa alipomsogelea. Mtumwa huyo alimpa mbwa kipande cha mkate. Mbwa akala. Basi, mtumwa akampa kipande cha pili. Mbwa akala pia. Alitoa kipande cha mwisho cha mkate na mbwa akala. ‘Abdullah, baada ya kushuhudia kile kilichotokea, alimuuliza mtumwa, “Ni upi ujira wako?” mtumwa alijibu:

“Mshahara wangu ni vipande vitatu vya mkate, kama ulivyoona.”

“Abdullah akauliza:

“Kwa nini sasa umempa mbwa vipande vyote?”

Mtumwa akajibu:

Kwa kawaida hakuna mbwa mahali hapa. Huyu mbwa atakuwa ametoka sehemu ya mbali. Nisingeweza kumuacha aondoke akiwa na njaa.”

Abdullah akauliza:

“Sasa utakula nini leo?”

Mtumwa akajibu:

“Nitavumilia. Mapato yango ya leo nimempa huyu kiumbe mwenye njaa wa Mwenyezi Mungu.”

Adullah akasema:

“Subhanallah! Watu wanasema mimi ni mkarimu sana. Huyu mtumwa ni mkarimu zaidi kuliko mimi!”

Kutokana na tukio hilo, alilinunua hilo shamba pamoja na mtumwa. Alimuacha huru mtumwa huyo na kumpatia shamba kama sadaka. (Kisa hiki kimesimuliwa katika kitabu cha *Kimya-I Sa'adah* cha Imam al-Ghazali).

Mbali na watu kama hao wenyewe huruma, ukarimu na upendo, Uislamu umeifanya Zakah kuwa wajibu ili kuondosha uadui na wivu, na kuimarisha usawa na upendo wa kijamii baina ya maskini na matajiri. Uislamu vilevile unahamasisha kujitolea misaada kwa lengo la kuimarisha udugu wa Kiislamu katika ngazi ya juu zaidi. Kwa hiyo, Uislamu unamhamasisha kila muumini kustawisha moyo wa utajiri huku ukimuwezesha kufikia kwenye kilele cha kutokuwa na umimi.

Baada ya kukiri imani ya Mungu mmoja, lengo halisi la dini ni kustawisha amani katika jamii kwa kulea watu wema, wenyewe huruma, makini na wenyewe kutafakari. Ukamilifu huu hufukiwa tu kwa kuwa na hisia za upendo na huruma ambayo makazi yake ni moyoni, na matokeo yake huibua uwezo wa mtu kugawana kipato chake na wenzake bila kuangalia mahitaji yake mwenyewe. Hali hii ikipanda zaidi ya hapo, hisia hizi husatawisha utayari wa kushirikiana na wengine vitu vyote alivyonavyo. Hii ndiyo inayoitwa *ithar* (kuwatanguliza wengine juu ya mahitaji yako mwenyewe) katika lugha ya kiarabu.

Huruma ni moto usiozimika katika moyo wa Muislamu. Katika dunia hii, huruma ndiyo msingi unaompambanua mwanadamu, ambapo hutupeleka, kupitia moyo, kwenye kuungana na Mola wetu. Muislamu mwenye huruma ni mtu mkarimu, mnye-nyekevu, na mwenye kuwashudumia watu. Wakati huohuo, ye ye ni

daktari anayeingiza uhai katika nyoyo za watu wengine. Muumini mwenye huruma ni mtu ambaye wakati wote anajitahidi kutoa huduma zake zote kwa upendo na huruma, na huwa ni chemchem ya matumaini na imani kwa watu wanaomzunguka. Muumini daima yuko msitari wa kwanza wa kila juhudu inayoleta amani kwenye nyoyo za wengine. Aidha, kwa menano, vitendo na uwepo wake, muumini hubeba jukumu muhimu kuondosha kila aina ya mateso, tabu na maumivu, daima yuko kwenye upande wa wale wenye huzuni, mashaka, waliotelekezwa na wasiokuwa na msaada, kwa sababu tunda la kwanza la imani kwa Muislamu ni huruma na upendo.

Maadili na tunu za kibinaadamu hukamilishwa kwa Qur'an Tukufu. Kwa sbabu hii, tunapoif unguu Qur'an Tukufu, sifa za kwanza za kimungu tunazokutana nazo ni **Mwingi wa Rehma** na **Mwenye kurehemu**. Mola wetu anatupa habari njema kuwa Yeye ni Mwenye kurehemu zaidi ya wenye kurehemu, na anawaamuru waja Wake kufungamana na sifa za tabia Yake. Matokeo yake, moyo wa muumini uliojaa upendo wa kumpenda Mola wake unat-akiwa kuonesha huruma na upendo kwa viumbwe wote wa Mwenyezi Mungu. Matokeo ya kumpenda Mwenyezi Mungu ni kuwageukia viumbwe Wake kwa upendo na huruma. Yule anayempenda Mwenyezi Mungu huchukulia kujitolea kama furaha, na kama kipimo cha kiwango cha upendo wake kwa yule anayempenda. Kwa hiyo basi, kuwapa msaada viumbwe wa Mwenyezi Mungu ni namna ya kuonesha upendo alionao kwa Mwenyezi Mungu.

Kwa hakika, kuna aina nyingi za sadaka. Daraja kubwa ya utoaji, kama tulivyoeleza hapo awali, ni *ithhaar* (kuwatanguliza wengine hata kama kitu husika unakihitaji). Hii ni sifa ya kuyatan-guliza mahitaji ya wengine juu ya mahitaji yako mwenyewe. Kutokuwa na umimi (*ithhaar*) ni kiwango cha hali ya juu cha hisia ambacho kila muumini aliyekomaa anatakiwa kukionesha katika maisha yake ya kijamii. Kuingia katika anga yenye kustawi ya

kutokuwa na umimi (ithaar) inawezekana tu pale mtu anapokuwa na moyo mwena na roho ya huruma, kwa sababu *ithaar* ya kweli ni kutoa bila kuogopa kufukarika. Hali hii inajionesha kikamilifu na kwa njia nzuri zaidi katika maisha ya mitume na marafiki wa Mwenyezi Mungu.

Naam, haiwezekani kwa kila mtu kukwea kwenye kilele hicho na kuzifikia nyota hizo za juu. Lakini, kutokana na ukweli kwamba kadiri tunavyoweza kuwa karibu zaidi na anga hizi ndivyo tunavyopata baraka, hata hatua ndogo zaidi tutakayoipiga katika njia ya kutokuwa na umimi ni faida ya milele ambayo haitakiwi kuachwa.

Kwa mujibu wa hadith iliyosimuliwa na Abu Hurayra (r.a), mtu mmoja alikuja kwa Mtume (s.a.w) na kusema: “Ewee Mtume wa Mwenyezi Mungu! Mimi nina njaa!” Mtume (s.a.w) akamtumwa mtu kwenda kwa mmoja wa wakeze na kuuliza kama kuna chakula. Lakini mama waumini akasema: “Ninaapa kwa yule aliyekutuma kuwa Nabii kwamba hakuna chochote nyumbani zaidi ya maji.” Mtume (s.a.w) alipopata jibu hilohilo kutoka kwa wake zake wen-gine, aliwageukia maswahaba na kuwaliza: “Nani anayetaka mtu huyu awe mgeni wake usiku wa leo?” Mtu mmoja katika ansar alisema: “Ninataka awe mgeni wangu, ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu!” akamchukua maskini yule mpaka nyumbani kwake. Walipofika nyumbani alimuuliza mkewe: “kuna chakula chochote?” Mke akajibu: “Kuna chakula kinachowatosha watoto wetu tu.” Swahaba huyo akasema: “Basi washughulishe watoto. Wakitaka chakula, waweke kitandani na uwafanye walale. Mgeni atakapofika, zima taa. Tutajifanya kama tunakula.” Mgeni alipofika wote walikaa kwa ajili ya chakula. Mgeni akala na kushiba, huku wao wakijifanya kula. Kwa kuwa hapakuwa na mwanga mgeni hakuona kuwa wenyeji wake hawakuwa wakila. Walilala na njaa. Asubuhi swahaba huyo alikwenda kwa Mtume (s.a.w). Mtukufu Mtume (s.a.w) alipomuona akamwambia: “Mwenyezi Mungu yupo radhi nawe kwa sababu ya uliyomfanya mgeni wako usiku.” (Bukhari, Muslim).

Japokuwa Sheikh Mahmud Sami Ramazanoglu, rafiki wa Mwenyezi Mungu, alikuwa na shahada (digrii) ya sheria, hakufanyia kazi fani hii kwa hofu ya kuvuruga haki za watu. Badala yake akapendelea kuwa mkutubi katika duka moja eneo la Tahtakale, mjini Istanbul. Alikuwa akipita Bosphorus mpaka Karakoy kwa boti, na kutoka Karakoy mpaka Tahtakale kwa miguu badala ya kupanda basi. Kwa kujitolea huku, aliweza kuitoa nauli yake ya basi kama sadaka.

Hali ya kujitambua na maadili ya watu watukufu ni mifano mizuri kwetu. Hata kujitolea kidogo katika kumfariji mtu, kupamba nyumba zetu, au katika matumizi yetu ya kila siku, tunaweza kuchukua mfano wao na kupata sehemu ya maadili yao ya hali ya juu.

Wakati huo huo, sifa ya kutokuwa na umimi (*ithar*) ni zaidi ya ukarimu (*sakhawa*), kwa sababu ukarimu ni kutoa mali ambayo haihitajiwi. Lakini *ithar*, ni kutoa kitu hali ya kuwa unakihitaji. Malipo ya kiroho ya *ithar* yanaendana na mja anavyojitoa. Mwenyezi Mungu aliwasifu Ansar (watu wa Madina) waliozitoa mali zao kwa ajili ya Muhajirina (Waislamu walioikimbia Makkah kuto-kana na mateso) na wakahiaru kuwatekelezea mahitaji yao kabla ya kukidhi mahitaji yao wenyewe. Qur'an Tukufu inasema: "Wanawapendelea kuliko nafsi zao, ingawa wao wenyewe ni wahitaji. Na mwenye kuepushwa uchoyo wa nafsi yake, basi hao ndio wenye kufanikiwa." (Hashr, 59: 9)

Siku moja, 'Umar b. Khattab (r.a) alikuwa njiani kuelekea Jerusalem, na ilipofika zamu ya mtumishi wake kupanda ngamia, alisisitiza kwamba mtumishi wake aendelea kukaa juu ya ngamia (na yeche kuteembea kwa miguu) hata kama walikuwa wamefika kwenye lango la mji. Waliingia Jerusalem hali ya kuwa mtumishi kapanda juu ya ngamia na 'Umar akiwa anatembea kwa miguu. Huu ni mfano wa *ithaar*, au kutokuwa na umimi. Hii inaonesha kwamba siku zote sadaka sio pesa. Matendo yaliyoelezwa hapo juu nayo ni aina ya sadaka.

Ithaar, ambayo ni kiwango cha hali ya juu cha utoaji sadaka, kimsingi ni kuchukua kitu kwenye roho ya mtu na kukitoa, akimtanguliza ndugu yake katika dini juu ya nafsi yake mwenyewe. Ni aina maalumu ya sadaka za Mitume, Maswahaba, mawali wa Mwenyezi Mungu, na waja wema (*salihun*).

Tukio lifuatalo linalomhusu 'Ali b. Abi Talib (r.a) na mkewe mtukufu, bibi Fatima (r.a), linaonesha *ithaar* katika namna ilio bora kabisa:

Ibn 'Abbas (r.a) anasimulia kuwa 'Ali na Fatima (r.a) walifunga swaum kwa muda wa siku tatu wakitekeleza nadhiri yao kwa Mwenyezi Mungu baada ya watoto wao, Hassan na Hussayn kupona. Siku ya kwanza waliandaa mkate kwa ajili ya futari, na walipokaribia kufuturu mlango ukagongwa. Aliyegonga ni maskini mweenye njaa. Familia hiyo ilimpa chakula walichokuwa nacho kwa moyo mmoja kwa ajili ya Mwenyezi Mungu na kufuturu maji. Siku ya pili, ilipofika muda wa kufuturu yatima alikuja mlangoni kwao. Walimpa chakula chao na kwa mara nyingine wakafuturu maji. Siku ya tatu, alikuja mtumwa akiwaomba msaada. Walionesha uvumilivu na *ithaar* kubwa wakampa mtumwa chakula walichokuwa nacho.

Ukarimu, *ithaar*, na maadili haya mazuri yasiyokuwa na mfano yamethibitishwa na kusifiwa na Mwenyezi Mungu katika aya zifuatazo:

"Na huwalisha chakula, juu ya kukipenda kwake, masikini, na yatima, na wafungwa. Hakika sisi tunakulisheni kwa wajihii wa Mwenyezi Mungu. Hatutaki kwenu malipo wala shukrani. Hakika sisi tunaiogopa kwa Mola wetu Mlezi hiyo siku yenye shida na taabu. Basi Mwenyezi Mungu atawalin-da na shari ya siku hiyo, na atawakutanisha na raha na furaha." (Insan, 76: 8 – 11)

Hakuna katika viumbe wa Mwenyezi Mungu anayeweza kul-

Kuwatanguliza wengine juu ya nafsi yako (ithhaar)

inganishwa na Mtume (s.a.w) kuhusu ukarimu, utoaji na *ithhaar*. Ukarimu wake ulikuwa zaidi ya ukarimu wa watu wa kawaida. Alikuwa mkarimu kwa elimu, mali na moyo wake, kwa kujitolea katika njia ya Mwenyezi Mungu, akiifanua dini, kuwaongoza watu kwenye njia iliyonyooka, akiwalisha wenye njaa, akiwanasihi wajinga na kuwasaidia wenyewe shida huku akiwafariji kwa kuwapunguzia mizigo yao. (Altinoluk Sohbetleri, V. III, uk. 56).

Safwan b. Umayya, ambaye alikuwa mmoja wa wapagani mashuhuri wa Maqraysh, alikuwa pamoja na Mtume (s.a.w) wakati wa vita vya Hunayn na Ta'if, ingawa yeye alikuwa si Muislamu. Walipokuwa wakitembea katika eneo la Jirana, Mtume (s.a.w) aliona kwamba Safwan alikuwa akizistaajabia baadhi ya ngawira zilizokuwa zimekusanya. (Mtume) akamuuliza Safwan: “Umezipenda?”

Alipojibu “Ndiyo” Mtume (s.a.w) akasema: “Zichukue! Zote ni zako.” Juu ya hilo, Safwan akatamka shahada na kuwa Muislamu, akisema: “Hakuna moyo unaoweza kuwa na ukarimu kama huu zaidi ya moyo wa Mtume.” (Islam Tarihi, uk. 474)

Ithaar ni daraja ya hali ya juu ya ukarimu. Tukumbuke kuwa kupitia matendo ya ukarimu ya Mtume (s.a.w), maswahaba, na waja wema wa vizazi vilivyokuja baadaye, watu wengi waliokuwa makaidi katika ukafiri wao walibadilika na kuwa waumini; maadui wengi wakawa marafiki.

Aidha, *ithhaar* iliimarisha upendo wa waumini wengi kwa waumini wenzao. Mtume (s.a.w) kamwe hakulikataa ombi lolote alilokua na uwezo wa kulitekeleza. Siku moja alikuwa na dirham elfu tisini. Aliziweka kwenye mkeka na kuzigawa kwa kila mwenye shida aliyepiata.

Sifa ya Kutoa kwa wema (*birr*)

Sifa ya kuwa na uwezo wa kutoa kwa hiari, iitwayo *birr* katika Qur'an Tukufu, nayo pia ni sadaka adhimu kama *ithar*. Mtume (s.a.w) ambaye ni mfano bora wa sifa zote za maadili, ni shakhsia kubwa isiyo na kifani katika njia hii pia. Kisa kifuatacho kinaonesha hisia zake za kumtanguliza ndugu yake Muislamu juu ya nafsi yake hata katika kitu kidogo mno.

Siku moja Mtume (s.a.w) alitengeneza miswaki miwili kuto-kana na mti wa *miswaq* (kijiti cha kusafishia meno). Mswaki mmoja ulikuwa mzuri sana na ulionyooka, na mwingine ulikuwa mbaya. Mtume (s.a.w) alimpatia swahaba mswaki mzuri naye akabaki na ule mbaya. Swahaba wake huyo aliposema: "Huu mzuri unakufaa wewe, Ewe Mtume wa Allah!", Mtukufu Mtume (s.a.w) alijibu: "Mtu aliyesuhubiana na mtu hata kwa muda wa saaa moja ataulizwa iwapo alichunga haki za marafiki zake au la." Hivyo alionesha kuwa haki hii inatolewa kwa kuelewa *ithhaar* na *birr* kwa kutanguliza haja ya ndugu yake Muislamu juu ya haja yake mwe-nyewe. (Ihya' 'Ulum al-Din, V. II, uk. 435).

Kisa kifuatacho ni mfano mwingine wa aina hii ya sadaka. Siku moja Maswahaba walikuwa msikitini wakimsikiliza Mtume (s.a.w). Mtume (s.a.w) akawasomea aya isemayo: "KABISA HAM-TAFIKIA wema mpaka mtoe katika vile mnavyovipenda. Na kitu chochote mnacho kitoa basi hakika Mwenyezi Mungu anakijua." (Al-i Imran, 3:92)

Maswahaba waliokuwa wakimsikiliza Mtume (s.a.w) waliihisi aya hii ndani ya kina cha ulimwengu wao wa ndani. Walikuwa wakifikiria kuhusu kuwa na uwezo wa kutoa kile wanachokipenda zaidi. Ghafla swahaba mmoja akasimama. Swahaba huyu ambaye uso wake ulikuwa uking'aa kwa nuru ya imani ni Abu Talha (Mwenyezi Mungu awe radhi naye). Alikuwa na shamba kubwa lenye mitende mia sita ambayo ilikuwa karibu sana na Msikiwa Mtume

Kuwatanguliza wengine juu ya nafsi yako (ithhaar)

(s.a.w) na alikuwa akilipenda shamba hilo sana. Mara kwa mara alikuwa akimualika Mtume (s.a.w) kwenye shamba lake na kupata Baraka zake.

Abu Talha akasema: “Ewe Mtume wa Allah! Kitu ninachokipenda zaidi katika mali zangu ni hili shamba lililopo mjini ambalo nawe walijua. Sasa hivi, ninalitoa kumpa Mtume wa Mwenyezi Mungu kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Unaweza kuliweka chini ya udhibiti wako vyovyote utakavyo na kulitoa kwa ajili ya maskini.” Baada ya kumaliza maneno yake alikwenda shambani kutekeleza uamuzi huu mzuri. Abu Talha alipofika shambani alimkuta mkewe kaka chini ya kivuli cha mti. Abu Talha hakuingia shambani.

Mke wake akauliza: “Ewe Abu Talha! Kwa nini unashubiri nje? Ingia!” Abu Talha akasema: “Siwezi kuingia, nawe pia unatakiwa kuchukua vitu vyako na uondoke.” Kutokana na jibu hili ambalo hakulitarajia mkewe aliuliza kwa mshangao: “Kwa nini ewe Abu Talha? Je shamba hili si letu?” Hapana, kuanzia leo shamba hili ni la maskini wa Madina,” alisema na kutoa habari njema inayopatikana katika aya hiyo na kueleza kwa hamasa kuhusu sadaka aliyoitoa.

Mkewe akauliza: “Je umelitoa kwa niaba yetu sote au kwa niaba yako wewe binafsi?”

Akajibu: “Kwa niaba yetu.” Akasikia maneno yafuatayo kutoka kwa mkewe kwa utulivu kabisa: “Mwenyezi Mungu akuridhie ewe Abu Talha! Nilikuwa na mawazo hayohayo nilipowaona maskini wanaotuzunguka, lakini sikupata ujasiri wa kukwambia. Mwenyezi Mungu aikubali sadaka yetu. Ninaondoka shambani na kuja pamoa ja nawe!”

Sio vigumu kutabiri hali ya furaha ambayo ingeshamiri ulimwenguni iwapo sifa hii ya kimaadili ingekuwa imekita mizizi katika nyoyo za watu. Fikiria uzuri ambao ungetokana na jambo hili. Hiki ndicho kilichomfanya Abu Talha ajitolee kiasi hicho.

Mtukufu Mtume (s.a.w) aliwahamasisha hata wale waliokuwa na kitu kidogo watotoe sadaka. Kwa mfano, ingawa Abu Dharr (r.a) alikuwa mmojawapo wa Maswahaba maskini sana, alikuwa akimhamasisha kutoa sadaka kwa kusema, “Ewe Abu Dharr! Unapopika mchuzi, weka maji mengi na uchangie na majirani zako!” (Muslim, Birr, 142)

Muumini anatakiwa kutoa nuru kama mbaramwezi unavyotoa mwanga kwenye usiku wa giza, na awe kuzingatia, msikivu, mwema, asiyekuwa na umimi, mkarimu, mwenye huruma, mpole, na aliyejaa hamasa ya kutoa sadaka. Kuna hitajio kubwa la kutoa sadaka na kutokuwa na umimi katika zama hizi za mgogoro wa kiuchumi. Tusingahau kuwa sisi tungeweza kuwa wenyе kutaabika na umaskini na shida. Kwa sababu hii, tuna deni la kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutoa misaada kwa wagonjwa, wenyе huzuni, wapweke, maskini na wenyе njaa pamoja na kuenenda katika tabia zisizokuwa na umimi. Tunatakiwa kuchangia neema tulizonazo pamoja na wenyе shida, ili kwamba hizo nyoyo zitakaojaa furaha ziwe nyenzo za maendeleo yetu ya kiroho katika ulimwengu huu na ziwe chanzo cha thawabu na furaha katika ulimwengu wa akhera.

Ewe Mola wetu! Zifanye aina zote za rehma ziwe hazina isiyo na mwisho ya maisha yetu ya kiroho.

Mola wetu! Tuongoze kwenye kushikamana na maisha ya Mtume Muhammad (s.a.w) yasiyokuwa na umimi, na tuishi mai-sha ya wanazuoni wa Uislamu waliofuata mfano wake!

Amin!

Uislamu Humpa Uhai mwanadamu

Mtume Muhammad (s.a.w) aliishi katika jamii iliyokuwa imezama katika ukiukaji wa haki na dhulma. Kupitia mwenendo wake, yaliyoakisi huruma na upendo usio na mwisho, jamii iliyokuwa imejaa chuki na visasi alibadilisha ikawa kijamii yenye mfumo wa upendo na kuhurumiana.

Kabla ya kudhihiri kwake, watu walikuwa wakilelewa katika kuwanyanya watoto na watu wanyonge, na kuwashambulia wengine kwa sababu za kitoto. Lakini, walipoona mwenendo wa Mtume (s.a.w) watu waliokuwa wakifanya mambo hayo walijitakasa na kuachana na misimamo yao ya kikatili. Watu hawahawa wakawa ishara ya huruma na upendo, wakakuza kipawa cha kuongoza binadamu wengine kwa ubora wa mfano wao. Kama nyota zinazouaangazia ulimwengu wakati wa usiku wa giza, wakauakisi uzuri wa Uislamu. Kisa kifuatcho cha Mus'ab b. 'Umayr ni miongoni mwa mifano mingi kama hiyo:

Siku moja Mus'ab na rafiki yake, As'ad b. Zurara, walikwenda kwenye makabila ya 'Abd Ashhal na Zafar ili kuwalingania kwenye Uislamu. Machifu wa koo hizi walikuwa ni Sa'd b. Mu'adh na Usayd b. Hudayr. Sa'd akamuuliza Usayd: "Kwa nini usiwazuie watu hawa wasije hapa na kuwadanganya maskini na wajinga katika watu wetu?"

Hivyo basi, Usayd akaenda kukutana na Mus'ab na Zurara, na akiwa amewaelekezea mkuki wake aliwafokea akisea: "Kama mnataka kuendelea kuwa hai, ondokeni mahali hapa mara moja!"

Badala ya kumjibu kwa ghadhabu, Mus'ab alimjibu, "Kama ukitulia na kunisikiliza, nina ujumbe kwa ajili yako. Wewe ni mtu muelewa na mwenye busara. Kama ukiyapenda yale nitakayo-kuambia, unaweza kuyakubali; na kama usipoyapenda, unaweza kuyakataa yote nitakayosema."

Usayd alikubali na kuuweka mkuki wake pembedi. Baada ya kusikiliza maneno mazuri ya Mus'ab kuhusu Uislamu, yeye mwenye aliukubali Uislamu. Kisha alirudi kwa rafiki yake, Sa'd, akam-wambia, "Nimesikiliza walichokuwa wakisema na sikuona chohote kibaya katika maneno yao."

Sa'd hakufurahishwa na rafiki yake kuwakubali wageni asio-wataka, na hivyo yeye mwenyewe akaamua kwenda kwa Mus'ab akiwa ameushika upanga wake, na kuwaamuru waondoke. Mus'ab, kama alivyofanya mwanzo, hakujibu kwa maneno makali na badalafil yake aliweka hali ya amani kwa maneno mazuri na kuzungumza kuhusu ukweli wa Uislamu kwa busara na hekima ya hali ya juu. Kama ilivyokuwa kwa rafiki yake, Usayd, Sa'd naye aliukubali Uislamu kutokana na taathira ya mvuto wa kimungu wa ujumbe alio-kuwa ameupokea.

Huu ni mfano wa jinsi Waarabu walivyoachana na tabia yao kandamizi katika hatua za kuukubali Uislamu, na jinsi walivyob-adilika kupitia mwenendo wa Mtume Muhammad (s.a.w). Waarabu hatimaye wakastawisha hali za hali ya juu za subira na ukomavu. Walielewa kuwa Uislamu ulikuwa umekuja kuwahuisha watu na sio kuwaangamiza, na wakachora maneno yafuatayo katika kurasa za historia: "Wale wanaoua wanahitajia kuhuishwa kiroho".

Rumi pia anabainisha kuwa walijua kwamba shari ni dhaifu mbele ya huruma na wema:

Pindi bahari ya huruma inapoanza kuongezeka, hata mawe hunywa maji ya uhai,

Kitu dhaifu huwa na imara na chenye nguvu; busati la ardhi hugeuka kuwa hariri na nguo ya dhahabu,

Yule aliyekuwa amekufa kwa kipindi cha miaka mia moja hutoka kaburini; shetani aliylaaniwa huonewa vivu na hurul-ain kutokana na uzuri wake,

Wajihii wote wa ardhi hugeuka kuwa kijani kibichi; miti ili-yokauka huchanua na kustawi,

Mbwa mwitu hugeuka na kuwa rafiki wa kondoo; aliyekataa tamaa huwa jasiri na hodari.” (Mathnawi, V, 2,282-85)

Mtume Muhammad (s.a.w) aliwasamehe wahalifu wengi wali-takiwa kuadhibiwa. Alimsamehe hata Wahshi, aliyuemuua ami yake mpendwa, Hamza (r.a). Huruma na upendo wa Mtume (s.a.w) kwa wanadamu daima ilizidi hasira yake. Watu wengi wenye ghadhabu walilelewa na katika upendo wa hali ya juu wa Mtume (s.a.w) na walibadilishwa na kuwa mabustani ya mawaridi ya huruma. Mshairi mmoja wa Kituruki alielezea hali ya jamii ya Waarabu kabla ya Mtume (s.a.w) kama ifuatavyo:

“Kama mtu akiwa hana meno, ndugu zake mwenyewe wan-geweza kumtafuna.”

Lakini hii ina maana kuwa watu hawakuwa na huruma hata kwa ndugu zao wa karibu. Uislamu ulimkomboea mwanadamu kutokana na ujinga na unyama huo mkubwa.

Watu wakatili wa jamii hiyo walibadilika na kuwa watu wenye huruma sana kiasi kwamba hali ifuatayo ilitokea katika vita vya Yarmuk ambapo baadhi yao walijeruhiwa. Pindi majeruhi wali-popewa maji kabla ya kuvuta pumzi yao ya mwisho, kila mmoja aliitoa zamu yake kumpa mwenzake na kukataa kuwa wa kwanza kunywa maji. Kwa kuwa fursa ya kunywa maji ilipita kutoka kwa

mtu kwenda kwa mwingine, wote walikufa kabla hata mmoja wao kukata kiu yake.

Daima Mtume (s.a.w) aliongoza msafara wa upendo na huruma akiwa msitari wa mbele, na, bila kuchoka, akaonesha mwenendo wa kimaadili kwenye kilele chake. Matokeo yake, rafiki na adui waliikubali tabia yake ya mfano.

Katika karne iliyopita huko mjini Hague, Uholanzi, wasomi na wanafikra mbalimbali walikusanyika kumchagua mtu muhimu zaidi aliyechangia ustawi wa mwanadamu. Walimchagua Mtume Muhammad (s.a.w) kuwa mtu wa kwanza na wa muhimu zaidi kulingana na kanuni walizokuwa wameziweka katika kumchagua mtu husika. Kitu cha kuvutia zaidi ni kuwa, kamati ya uteuzi ilikuwa inaundwa na Wakristo tupu. Inavutia pia kuona kubainisha kuwa asilimia tisini ya maswahaba wa Mtume (s.a.w) waliukubali Uislamu kwa sababu ya kuvutiwa na tabia zake za hali ya juu. Hata wale waliokuwa na uadui mkali dhidi yake walishindwa kumtuhumu kuwa muongo au dhalimu, badala yake walilazimika kumsifu.

Wale ambao wameupa Uislamu nyoyo zao na wanataka kuitumikia dini wanapaswa kujua kuwa lengo la kwanza na la msingi la Uislamu ni kuuhuisha ubinadamu. Wale wanaoweza kuutumikia Uislamu na ubinaadamu kwa namna anayotaka Mwenyezi Mungu ni wale tu wanaoweza kuutambua uzuri wa uumbaji wa Mwenyezi Mungu ndani ya kila mwanadamu, na wale wanaotambua kwamba Mwenyezi Mungu amewaumba binadamu kama viumbe wenye thamani zaidi kuliko viumbe wengine. Kwa maneno mengine, mfano bora wa Uislamu ni kuandaa kudhiihiri kwa wanadamu wa mfano. Mfano huu unaweza tu kufikiwa pindi moyo wa muumini unapokuwa umeangazwa na kuamshwa upya, pale uzuri wa kiroho uliopo ndani unapoanza kujitokeza juu.

Kutokana na hali hiyo, mara zote Uislamu umesisitiza, kama kipaumbele chake cha kwanza, kwenye malezi ya kiroho ya Waisl-

Uislamu Humpa Uhai mwanadamu

amu, na watu wengi watukufu wamedhihiri katika ummah wa Kiislamu, wakiwastaajabisha watu wote bila kujali imani zao.

Kupitia mfano na mafunzo ya Mtume (s.a.w), wale ambao hapo kabla walikuwa chini ya udhibiti wa nafsi zao na kuishi maisha ya kinyama walibadilika na kuwa nyota za kimalaika, macho yao yakitoa nuru kwa mng'ao wake.

Kwa mfano, Umar b. Khattab, ambaye kabla ya Uislamu alimzika binti yake wakiwa hai baadaye alibadilika na kuwa chemchem ya huruma asiyeweza kumdhuru hata sisimizi. Kwa hiyo basi, Uislamu unamkumbatia mwanadamu kwa upendo na huruma. Kupitia mbegu za huruma hii isiyokuwa na kikomo zilizopandwa ndani ya moyo wa mwanadamu, binadamu waliinuliwa na kuzishinda tabia zao duni na dhaifu. Wakaweza kuyafikia maisha ya milele.

Uislamu ulikuja kuwapa uhai watu. Hisia ambazo Uislamu unazifundisha ni msingi wa ubinadamu. Mshairi maarufu wa Kituruki, Yunus Emre anasema:

*Njooni na tuwe marafiki
Tufanye mambo kuwa rahisi
Tupendane na kuchuma upendo wa wengine
Hakuna mtu atakayebaki duniani milele*

Wale ambao hawajalijumuisha fungu lao la upendo na huruma ya Mungu katika nafsi zao ni maadui wa ubinadamu na nafsi zao. Watu hawa wasiokuwa na huruma wameiziba njia yao ya ilekeayo kwenye kirutubisho cha kiroho na ukamilifu. Kwa upande mwagine, marafiki wakubwa wa Mwenyezi Mungu ambao wamefika kwenye chemchem ya huruma - kama vile Jalal al-Din Rumi na Yunus Emre – wanapendwa na watu wote kama mawaridi ya peponi. Hata katika mazingira magumu sana waliweza kueneza matumaini na kutibu majeraha ya jamii. Mwenendo wa mawaridi

hayo ni tabia muhimu zaidi ambayo Waislamu wote wanapaswa kuwa nayo: yanatoa harufu yake nzuri yakiwa katikati ya miiba mikali. Badala ya kuzikumbatia tabia za miiba hiyo, muumini mzuri anapaswa kuwa kama mawaridi yanayochanua baada ya kipindi kirefu cha miezo ya majira ya baridi. Rumi anasema kuhusu jambo hili:

“Yule apandaye miti ya miiba katika dunia, tahadhari usimta-fute katika bustani ya mawaridi” (Mathnawi, II, 153). Rumi anaendelea:

Unaichunguza kasoro juu ya uso wa mwezi – hali ukiokota miiba peponi!

Ewe muokotaji miiba, ukiingia Peponi, utakuta hakuna mwiba bali mwenyewe. (Mathnawi, II, 3,347-48)

Wazee wetu, Uthmaniyya, walikuwa wenyewe huruma sana kwa mateka wao baada ya vita. Afisa mmoja wa wafungwa siku moja, alisema: “Ewe huruma, wewe ni muonevu uliyenifanya nimpende adui yangu!”

Ni bahati mbaya kwamba siku hizi baadhi ya wanamaada na wapingaji wa imani wameuchanganya Uislamu na ugaidi. Hii ni moja ya majanga ya kutisha zaidi ambayo binadamu amewahi kukumbana nayo. Ugaidi ni matokeo ya ukosefu wa upendo na huruma kwa sababu nyoyo za magaidi kamwe haziakisi hisia hizo kuu. Uislamu ni dini ya moyo, na magaidi hawana kitu katika kituo hiki (moyo) kwa sababu nyoyo zao zimekuwa ngumu kama mawe. Uislamu tangu mwanzo unakataa kila aina ya ugaidi na machafuko. Unaamrishaa kuheshimu haki za Waislamu na wasio Waislamu bila ya ubaguzi.

Mtume (s.a.w) alikuwa akiwatuma walimu kwenda kwenye makabilaa mbalimbali kwa lengo la kufundisha Uislamu.

Siku moja katika eneo liitwalo Bi'r Ma'una makafiri wali-

Uislamu Humpa Uhai mwanadamu

wawekea mtego walimu hawa walipokuwa wakielekea kwenye kazi yao hiyo na kuwaua.

Baada ya tukio hili, Mtukufu Mtume (s.a.w) alikuwa akituma baadhi ya askari kwa ajili ya kuwalinda walimu. Aliwaamuru askari hawa watumie silaha zao kwa ajili ya kuwalinda walimu tu. Lakini, siku moja Khalid b. Walid, ambaye alikuwa kiongozi wa kikosi hicho, alitumia silaha wakati ambao sio muhimu kuitumia na akawadhuru baadhi ya watu na mali zao. Mtukufu Mtume (s.a.w) aliposikia tukio hili akasema: “Ewe Mwenyezi Mungu mimi ninajitenga na yale yaliyofanywa na Khalid. Sijafurahishwa na kile alichofanya.” Alirudia maneno haya mara tatu. Baadaye akamtuma Ali (r.a) kwenda kulipa fidia ya kila kitu ikiwa ni pamoja na mbwa wa kabilia husika waliodhuriwa. (Islam Tarihi, I, 525 – 27)

Wa-Uthmaniyya nao pia walichukua maadili ya hali ya juu ya Mtume (s.a.w) katika kuamiliana na wale wasiokuwa Waislamu, na kamwe hawakuwalazimisha kuingia katika Uislamu. Kamwe hawakujaribu kuyaharibu mataifa mengine, au kubadilisha tamaduni za watu kwa matendo ya kibeberu. Badala yake, waliwachukulia wasio Waislamu kama binadamu wenzao ambao haki zao zinatakiwa kulindwa. Kwa sababu ya uvumilivu huo, watu wa nchi ya sasa ya Poland walisema: “Kamwe hatutopata uhuru mpaka farasi wa Uthmaniya wanywe maji ya mto Vistul...”

Kwa hali hiyo, watu wanyonge kutoka mataifa mengine wali-pendelea kutawaliwa na utawala wa Uthmaniya kuliko watawala wao wenyewe. Pindi wauthmaniya walipoikabili Constantinapole, baadhi ya mawaziri wa Byzantune walitoa ushauri wa kuomba msaada kutoka kwa Papa. Ni jambo la kuvutia kuwa mmoja wa mawaziri aitwaye Notaras, alisema: “Ningependelea kuviona vilemba vyta Wauthmaniya kuliko kofia za makadinali mjini Constantinople.”

Leo hii katika ulimwengu wa Kiislamu tunahitaji kutumia

fikra ya utamaduni huu wa Kiislamu, ambapo tutawapenda watu kwa ajili ya Muumba wao,. Jambo hili lisifanyike kwa sababu za kisiasa tu, bali lifanyike kwa ajili ya kutaka radhi za Mwenyezi Mungu.

Kisa kifuatacho ni mfano mzuri wa huruma ilionyeshwa na Masufi kwa viumbe wa Mwenyezi Mungu. Siku moja, katika moja ya safari zake, Abu Yazid al-Bistami alipumzika chini ya mti na kula chakula. Kisha aliendelea na safari yake. Baada ya kutembea kiasi kadhaa alimuona sisimizi kwenye mfuko wake wa chakula. Aligundua kuwa sisimizi huyo alipanda kwenye begi lake alipokuwa amepumzika chini ya mti. Alihuzunika sana kwa kuona kuwa amemuondsha sisimizi kwenye makazi yake. Akarudi nyuma na kumrudisha sisimizi kwenye makazi yake ya asili. Alitambua kwamba haki za viumbe wa Mwenyezi Mungu, hata za sisimizi, zinahitaji kuchungwa kama za binadamu.

Uislamu unapandikiza moyo huo mkubwa ndani ya Waislamu kiasi kwamba hata sisimizi anatendewa huruma ya hali ya juu. Kiuhalisia mtu huyo ataweza kuzilinda haki za binadamu wenzake kuliko hata kitu kingine. Lakini njia hiyo ya maisha itawezekana tu pindi mwanadamu anapostawisha vipawa vya kiroho vitakavyom-fanya ahusudiwe na malaika badala ya kuilisha nafsi ya kihayawani kwa namna ambayo anaweza kushuka chini kabisa kuliko hata mnyama.

Ulimwengu wa sasa unakabiliwa na kiwango kikubwa cha dhulma na mauaji ya watu wasiokuwa na hatia. Haya ni matokeo ya mchakato ambao ndani yake mwanadamu amefuata matamanio yake duni na kupuza maendeleo ya kiroho. Mwishowe jambo hili limezaa ukosefu wa hisia kuu kama vile upendo na kuwahurumia wengine.

Suluhisho kwa wale waliozipoteza nafsi zao ni kuugundua ukweli na undani wa Uislamu na kujisalimisha kwenye wito wake

Uislamu Humpa Uhai mwanadamu

wakitambua kuwa uzuri na mng'ao wa dunia hii hautadumu milele.

Ulimwengu huu ni maandalizi tu kwa ajili ya maisha yetu ya kudumu huko akhera. Mshairi maarufu wa Kisufi mwenye asili ya Kituruki na mpenzi wa Mwenyezi Mungu, Yunus Emre anasema katika mojawapo ya mashairi yake maarufu: "Wapende viumbe wa Mwenyezi Mungu kwa ajili ya Muumba wao."

Je utenzi huu si tiba bora kwa madhalimu wanaohitaji kuiten-geneza njia yao kabla ya kuingia ishakatika furaha za akhera? Lau kama watu hao wangeweza kujiandalia fungu dugu la upendo wa Yunus Emri kwa binadamu, kamwe wasingeweza kusababisha uhalifu wa kutisha walioufanya. Kama wangesikiliza utenzi huo, wangebarikiwa kuwa na hisia za upendo na uadilifu kwa wan-adamu badala ya uadui wa upande mweusi wa nafsi zao.

Lazima kuweka bayana kuwa Uislamu hautakiwi kutumiwa vibaya kwa malengo ya kisiasa ya baadhi ya watu. Hivyo basi, tunapaswa kuwatenganisha kwa makini watu wema na wanadini dhidi ya wale wanaotumia dini ili kufanikisha maovu yao wenyewe.

Katika historia ya Kiislamu tumeyashuhudia makundi kama vile Khawarij, ambao waliwaua watu wasiokuwa na hatia kwa jina la Uislamu kwa sababu lengo lao kuu ilikuwa ni kufika kwenye madaraka ya kisiasa.

Vilevile tulishuhudia hapo zamani baadhi ya madola yaliyou-tumia Uislamu kuhalalisha malengo yao ya kiovu. Ili kufikia mipango yao ya kidhalimu, watu waovu hutumia hisia na dhana adhimu za kidni ili tu kuendeleza matakwa yao binafsi na matokeo yake huidhalilisha dini na watu wa dini. Lakini, kama asemavyo Rumi, matendo yao ya kiovu yatawagharimu sana:

◆◆◆ Siri Katika Kumpenda Mwenyezi Mungu

Watu wengi ni kama wanyama wanaokula wenzao, usi-waamini watu kama hao pindi wanaposema “amani iwe juu yako.”

Nyoyo zao ni makazi ya shetani; usisikilize mazungumzo ya watu wa shetani.

Yule anayeimeza “la hawla” kutoka katika pumzi ya shetani, ni kama punda aanayetanguliza kichwa katika mapambano. (Mathnawi, II, 251-53)

Rumi anaendelea kuzitahadharisha nyoyo safi za wale wasio-kuwa na hatia dhidi ya ahatar za watenda maovu hao:

Hutamka maneno matupu yule anayekwambia, “ewe mpPENDWA WANGU”, ili aweze kuichuna ngozi ya mpENDWA WAKE kama mchinja nayama.

Anatoa maneno matupu ili aweze kuichuna ngozi yako; ole wake yule anayeonja kasumba kutoka kwa maadui. (Mathnawi, II, 258-9)

Magaidi wasiokuwa na huruma hutumia ubinadamu wao tu ili kuzihifadhi nyoyo zao zisizokuwa na huruma ambazo hazijawahili kuonja ladha ya upendo wa Mwenyezi Mungu. Kama ni wanaaidolojia watatangaza mawazo ya kuwachafua watu tu. Kama ni was-hairi watazitemea sumu roho za wengine. Kama ni waadilishaji, wataeneza vitendo vilivyo kinyume na maadili.

Rumi anafichua tabia ya watu wa aina hii katika maneno yafuatayo:

*Akichukua ua mkononi mwake, hubadilika kuwa miiba;
Na kama akienda kwa rafiki, humuuma kama nyoka.
(Mathnawi, II, 154)*

Kwa ufupi, watu hao ni wauaji wa roho. Furaha yao hupatikana katika kuwapofoa watu na kuzipoozesha hisia za utu wao.

Kwa kutumia mbinu mbalimbali zisizokuwa za kibinaadamu kama vile madawa ya kulevyta, huwabadilisha watu kuwa wanyama wasiokuwa na huruma. Badala ya kustawisha mantiki na akili halisi za kibinaadamu, huziamsha hisia za kufanya kisasi kwa watu na kufanya fujo. Wameendelea kuwa maadui wabaya zaidi wa binadamu katika historia. Mwenyezi Mungu anaelezea msimamo watu hao kama ifuatavyo: “Na wanapo ambiwa: Msifanye uharibifu ulimwenguni. Husema: Bali sisi ni watengenezaji. Hakika wao ndio waharibifu, lakini hawatambui’ (Baqara, 2: 11 – 12)

Hakuna anayeweza kukubali kwamba kuwachinja raia ni kitendo cha kidini wala hakuna anayeweza kukichanganya na Jihad. Kwa kweli, wale wanaotumia dini kuhalalisha mipango yao ya kiovu ni wale waliokosa radhi za Mwenyezi Mungu. Mwenyezi Mungu anaelezea matokeo mabaya ya vitendo vyao katika aya ifuatayo: “Kwa sababu ya hayo tuliwaandikia Wana wa Israili ya kwamba aliye muuwa mtu bila ya ye ye kuuwa, au kufanya uchafizi katika nchi, basi ni kama amewauwa watu wote. Na mwenye kumuokoa mtu na mauti ni kama amewaokoa watu wote. Na hakika waliwajia Mitume wetu na hoja zilizo wazi. Kisha wengi katika wao baada ya haya wakawa waharibifu katika nchi” (Maidah, 5: 32)

Qur'an Tukufu inachukuliwa kuua mtu mmoja asiyekuwa na hatia kuwa sawa na kuuwa watu wote, kwa sababu muuaji huyo anaweza kwa hakika anakuwa anaushambulia utakatifu wa uhai wa binadamu. Kama akiuwa mtu mmoja asiyekuwa na hatia hiyo inamaana kuwa anaweza kuwaua watu wote kwa ajili ya maslahi yake binafsi. Kwa kitendo chake hicho anaweza kuweka mfano kwa watu wengine kufanya kama ye ye na kuwahamasisha kufanya mauaji. Hivyo basi, kuuwa watu wasiokuwa na hatia ni mojawapo kati ya uhalifu mkubwa kabisa katika Uislamu, na wale wanafanya vitendo hivyo watathubutikiwa na adhabu ya Mwenyezi Mungu huko akhera. Kwa upande mwengine, kama mtu akiokoa uhai wa mtu mmoja, akazuia uhalifu au akaondosha sababu zinazosababisha

mauaji, mtu huyo shujaa kimsingi anahesabiwa kuwa amewaokoa wanadamu wote.

Rumi anaufananisha Uislamu na maji ya uhai na kueleza kuwa hakuna anayekuwa akiwa karibu na maji ya uhai: "Hakuna aliye-wahi kufa mbele ya maji ya uhai" (Mathnawi, VI, 4,218)

Sheria na kanuni zote za Uislamu zinalenga kuhifadhi na kulinda uhai wa binadamu kimwili na kiroho. Katika nyanja zote, Uislamu humuongoza mwanadamu kuwa na imani sahihi na kuwa na mwenendo mzuri, na kupandikiza ndani ya watu hisia za huruma, upendo wa kuwashudumia watu, kupenda hekima, wema, fadhila na kuheshimu haki.

Kwa mfano, katika mwezi wa Ramadhan, Uislamu huwasaidia Waislamu kuwa na mazingira mazuri mno ya kiroho. Katika mwezi huu Waislamu wamependelewa kuwa na funga, kuswali tarawih (swala za sunna za usiku), na kutoa sadaka kwa watu maskini kwa moyo mmoja. Kwa njia ya funga, mishipa iliyoziwbwa na maradhi ya ukosefu wa huruma hufunguka na kusafishwa, na nyoyo huelekezwa kwa watu wanyonge, maskini na wakiwa.

Ramadhan ni mwezi wa huruma. Katika kupandikiza huruma, Muislamu anaweza kuutekeleza Uislamu kwa undani kwa sababu anakuwa ameyadhibiti matamanio yake duni kwa maana hujitahidi kuyatawala. Katika mchakato huu, roho husafishwa na kuwa na hisia zaidi kwenye fursa za kimungu. Matunda ya huruma ni msamaha, ukarimu na haya. Tunapowahudumia wengine, tunapata kujifunza hatua kwa hatua utamaduni wa kutoa kwa moyo mmoja. Mafanikio yote haya magumu hurahisishwa wakati wa mwezi wa Ramadhan. Roho zetu huvuka mipaka yake pale tunapofanya juhudzi za kutekeleza amri ya Mwenyezi Mungu ya kuwajali wanadamu wote, na katika moyo huu wa umoja katika kutoa huduma roho hufanya juhudzi kubwa ya kufikia ukamilifu uliowekwa na Mola wake.

Uislamu Humpa Uhai mwanadamu

Kwa mukhtasari, kufikia furaha ya kweli katika Uislamu kunategemea imani ya kumuamini Mungu Mmoja na kutekeleza matendo mema. Waislamu wema huziweka wakfu nyoyo na akili zao kwa ajili ya Mwenyezi Mungu pale wanapoyatoa wakfu maisha yao kwa ajili ya kuwahudumia wanadamu na kwa hapo hujifunza kutengeneza maisha mema. Rumi anauelezea msimamo huu kama ifuatavyo:

Ee, mwenye furaha ni mbaya kwa yule mzuri ambaye amekuwa rafiki yake, ole wake yule ambaye mwenye uso wa waridi ambaye vuli limekuwa mwenza wake. (Mathnawi, II, 1341)

Mola wangu Mlezi! Ifanye dunia hii na akhera kuwa mahali pa furaha kupitia uzuri wa Uislamu. Ulinde umma wa Kiislamu kuto-kana na kila aina ya uovu na majanga.

Amin!

Umuhimu wa tabia katika Tasawwuf

Swahaba mmoja wa Mtume (s.a.w), Abu Darda ' aliteuli-wadhifa wake, alikumbana na jinai nyingi. Siku moja alitoa hukumu yake juu ya jinai na kesi ikahitimishwa. Hata hivyo, aliwalisikia wale waliokuwepo mahakamani wakimlaani mtu huyo aliyeikutwa na hatia. Aliposikia hivyo, Abu Darda' aliwaauliza wale waliokuwa wakimlaani:

“Mngefanya nini kama mngemkuta mtu kaangukia kisimani?”

Wakajibu: “Tungemteremshia kamba na kumuokoa.”

“Kwa hali hiyo kwa nini hamfanyi juhudhi ya kumuokoa mtu huyu aliyeangukia katika dhambi ya kusikitisha?”

Walishangazwa na maneno hayo na kuuliza: “Je humchukii mkosaji huyu?”

Abu Darda' akatoa jibu hili la busara: “Mimi sio adui wa utu wake bali kosa lake.”

Abu Darda' alitaka kuwapa somo waumini. Busara na hekima ya Abu Darda' inaakisi maadili ya Mtume (s.a.w), maadili hayo ni kanuni muhimu za ukamilifu zinazopatikana katika msingi wa tasawwuf. Hekima hii haimsukumii mkosaji katika dhambi yake. Badala yake, inampa mkosaji nafasi ya kutubu na kujitakasa katika bahari ya huruma, upendo na msamaha. Hivyo ndivyo Mtukufu Mtume (s.a.w) alivyoamiliana na Abu Jahl, ambaye alikuwa miongoni mwa waabudu masaamu waliokuwa na uadui wa kupindukia

Umuhimu wa tabia katika Tasawwuf

dhidi yake. Badala ya kumuadhibu kwa kufichua dhambi zake, daima alimlingania kwa wema kwenye uongofu na ajitakase katika bahari ya rehma za Mwenyezi Mungu.

Mwenyezi Mungu huonesha upendo na huruma kubwa kwa wale wanaotubu. Mkosaji anapotubu, Mwenyezi Mungu humsame-he dhambi zake zote na kuyafuta yale yote yaliyopita. Mwenyezi Mungu huyabadilisha maovu yao kuwa mema kwa kutegmea na ikhlas ya mtu husika. Mwenyezi Mungu anasema kuhusu wale wanaotubu: “Isipokuwa atakaye tubu, na akaamini, na akatenda vitendo vyema. Basi hao Mwenyezi Mungu atayabadilisha maovu yao yawe mema. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye kusamehe, Mwenye kurehemu.” (Furqan, 25: 70)

Wale ambaao hawajachukua fungu lao la upendo na huruma ya Mwenyezi Mungu ni maadui wa nafsi zao wenyewe na ni maadui wa ubinaadamu. Watu hawa wameiziba njia yao ielekeayo kwenye virutubisho vya kiroho. Watu hao wako tofauti kabisa na marafiki wakubwa wa Mwenyezi Mungu waliofika kwenye chemchem ya huruma, kama vile Jalal al-Diumi na Yunus Emre. Ni mawaridi ya peponi ambayo hupendwa na watu wote wema. Hata katika mazingira magumu wanatoa matumaini na kutibu majeraha ya jamii. Kama ilivyoelezwa, hii ni sifa muhimu ambayo Waislamu wote wanatakiwa kuwa nayo. Abdullah Rumi Esrefoglu anaielezea njia ya Sufi hivi: “Kwa ajili ya rafiki, mtu anapaswa kuwa na uwezo wa kumeza sumu kama sukari.”

Mahmud Sami (Allah amrehemu) naye pia anatupatia mfano mzuri wa huruma na upendo tunaotakiwa kuwa nao kwa Waislamu wakosaji.

Siku moja mmoja wa wanafunzi wake, kutokana na unyonge, alifika nyumbani kwake na kugonga mlango. Alikuwa amelewa kabisa na hakuwa katika hali anayotakiwa kuwa nayo anapokuja kwa Sheikh. Mtu aliyemfungulia mlango alikasirika sana kuona

tabia hiyo na kumkaripia. Alimuuliza: "Unafanya nini? Hufahamu mtu unayemtembelea?" Mtu huyo akajibu: "Je kuna sehemu nyagine itakayonikaribisha kama itakavyonikaribisha nyumba hii?" Mwalimu Mahmud Sami akasikia majadiliano haya na kuja mlangoni. Alimuingiza mwanafunzi huyo katika jingo la kiroho, akamfariji na kumsaidia kutatua matatizo yake. Aliuponya moyo wake wenye majeraha kwa huruma na upendo.

Aina hii ya muamala ilimsaidia mtu huyo kuyashinda matatizo yake na kutubu dhambi zake. Baadaye mtu huyu akawa mwema na mwenye mwenendo wa kiroho.

Muamala wa Kisufi kwa wanadamu ni chanya na wa kirafiki. Badala ya kuzikodolea macho dhambi zao na kuzidondoa sifa zao hasi, Masufi huangalia uwanda mzuri wa mtu huyo, na kufanya jitihada ya kustawisha vipengele hivi vya ndani. Hata hivyo, muamala huu usieleweke vibaya; haina maana kwamba Masufi wana ruhusu watu kutenda dhambi. Masufi hawavumilii uwepo wa dhambi. Bali huamiliana na wakosaji kwa huruma na upendo, na katika namna hiyo wanafanya jitihada za kuzivuta nyoyo zao ili kuwasaidia. Kwa Masufi, mkosaji ni kama ndege mwenye bawa lililovunjika; mtu huyo huivuta huruma na upendo wao. Lengo lao ni kumsadia mkosaji huyo na kuifariji roho yake iliyoyeruhiwa. Hufanya hivyo kwa moyo mmoja kwa ajili ya Mwenyezi Mungu, na ikumbukwe kuwa kuonesha upendo na huruma kwa ajili ya Mwenyezi Mungu ni mingoni mwa njia bora kabisa za kufikia ukamilifu wa kiroho. Yafuatayo yamesimuliwa na 'Umar b. al- Khattab (r.a):

Wakati wa Mtume (s.a.w) palikuwepo mtu aitwaye 'Abdullah ambaye na *laqabu* yake ni *Himar* (punda), na alikuwa akimcheke-sha Mtume (s.a.w). lakini, mara kadhaa Mtume (s.a.w) alimkemea juu ya tabia ya kunywa vileo. Siku moja aliletwa kwa Mtume (s.a.w) kwa kosa hilo na akakemewa. Wakati huo, mtu mmoja watu walio-

kuwepo alisema: “ Ewe Mwenyezi Mungu! Mlaani mtu huyu! Mara ngapi ameletwa (kwa Mtume s.a.w) kwa kusa hilo!” Mtume (s.a.w) akasema: “Msimlaani, kwani naapa kwa Mwenyezi Mungu, ninajua kwamba mtu huyu anampenda Mwenyezi Mungu na Mtume Wake.” (Bukhari)

Binadamu wana heshima ya juu katika viumbe wote kwa sababu tu wao ni binadamu. Vitendo na sifa mbaya haviwezi kuibadilisha heshima hii ya kipekee, kwa sababu kila mwanaume na mwanamke hubeba *nafkha* ya Kimungu (pumzi, asili) kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Asili ya kimungu daima huendelea kuwa pamoja na mwanadamu ingawa wengi wenye dhambi hawaifahamu thamani yao na nafasi zao ndani ya utaratibu wa Mungu. Kwa mfano,kama Jiwe Jeusi (la Kaabah) limeanguka katika matope. Hakuna Muislamu hata mmoja ambaye hatoguswa na hali hiyo na kukimbia kulirejesha Jiwe Jeusi katika nafasi yake takatifu. Wangeweza kulisafisha kwa machozi yao na kuing’arisha kwa kutumia ndevu zao. Waislamu huonesha heshima na upendo hata kama jiwe hilo jeusi limefunikwa katika vumbi na uchafu. Wanakumbuka asili na thamani yake ya juu kwa kuwa lilikuja kutoka peponi. Pia hali ni hiyo hiyo kwa binadamu. Walitoka peponi (yaani baba yetu Adam) na kila dhambi wanayoyafanya, asili hii ya ki-Mungu kamwe haiondoki.

Vile vile, daktari mzuri kamwe hayakasirikii madhaifu ya mgonjwa wake. Maradhi hutokea kutokana na ujinga wa mtu, uvivu, na mapungufu mengine. Hata hivyo, daktari mzuri huyaangalia maumivu na mateso ya mgonjwa wake na wala haangalii mapungufu yake. Daktari mara moja hukimbilia kumtibu mgonjwa na hapotezi muda kwa kumkasirikia. Katika njia hiyo hiyo, Sufi ni kama daktari wa kiroho, wakati Sufi anapoona ugonjwa wa kiroho mionganoni mwa wanajamii, hufanya haraka kutoa tiba yake badala ya kulalamika. Sufi ni kama koti la maisha katika dhoruba yao kiroho. Ni wajibu na huleta furaha kumpa mtu anayezama koti

la maisha hatia kama mtu huyo ameangukia katika hatari yake kwa makosa yake mwenyeewe. Mtume (s.a.w) alisema baada ya vita ya Khaybar: Ewe 'Ali! Ni bora kwako [kwa thawabu kutoka kwa Mwenyezi Mungu] kumuongoza mtu mmoja kwenye Uislamu kuliko kuwa na kila kitu kinachochomozewa na juu.”

Mwenyezi Mungu Mtukufu alionesha umuhimu wa kuokoa mtu mmoja asiangamie katika aya tulioitaja hapo juu:

“Na mwenye kumuokoa mtu na mauti ni kama amewaokoa watu wote”. (Ma'idah, 05:32)

Dhambi mbaya zaidi ambayo mtu anaweza kuifanya ni kumshirikisha Mwenyezi Mungu na kukana kuwepo Mwenyezi Mungu. Tiba ya dhambi hii kubwa inapatikana katika muamala laini na wa uvumilivu. Mwenyezi Mungu Mtukufu alipomtuma Nabii Musa (a.s.) kwa Fir'aun, alimuamuru kuzungumza na Fir'aau kwa ulaini na huruma (*qawl layyin*). Kuongoza mtu kwenye Uislamu ni mafanikio makubwa kwa muumini na ni daraja ya wokovu wake. Mwenyezi Mungu Mtukufu alipomwambia Mussa (a.s.) kuamili-ana na Fir'aun kwa ulaini sio kwamba alikuwa hajui kiwango cha ukafiri wa Fir'aun. Kwa nini? Kwa sababu Mwenyezi Mungu alitaka kutufundisha jinsi tunavyopaswa kuuhubiri Uislamu. Daima tunatakiwa kuwa wema na wapole wakati tunapohubiri Uislamu kwa watu wengine, hata kama mpinzani wetu anauadui na Uislamu mfano wa Fir'an. Hatutakiwi kuendeshwa na hisia zetu au kuwa wabaya kwa wale wasiokuwa Waislamu. Kutoa vitisho, kulaani, na tabia nyingine kama hizo hazipo katika katika mfumo wa da'wah ya Kiislamu. Katika kudodosa ukweli huu, Rumi anase-ma katika Mathnawi yake:

“Yaelewe vizuri maneno ya Mwenyezi Mungu kwa Mussa: “Mwambie kauli laini na amiliana naye kwa urafiki!” Kwa sababu, ukiongeza maji kwenye mafuta yanayochemka utaongeza moto, na kuiharibu sufuria na mafuta.”

Umuhimu wa tabia katika Tasawwuf

Aya ifuatayo ya Qur'an Tukufu inatuambia sisi, Ummah wa Kiislamu, kuhusu shakhsia ya Mtume (s.a.w):

"Basi ni kwa sababu ya rehema itokayo kwa Mwenyezi Mungu ndio umekuwa laini kwao. Na lau ungeli kuwa mkali, mwenye moyo mgumu, bila ya shaka wangeli kukimbia. Basi wasamehe, na waombee maghfira, na shauriana nao katika mambo. Na ukisha kata shauri basi mtegemee Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu huwapenda wanao mtegemea." (Al 'Imran, 3:159)

Miongoni mwa aya nyingine nyingi zinazotufundisha jinsi ya kuwaambia wengine kuhusu Uislamu na kuwalingania (da'wah), aya ifuatayo inachukua nafasi kubwa:

"Waite waelekee kwenye Njia ya Mola wako Mlezi kwa hikima na mawaidha mema, na ujadiliane nao kwa namna iliyo bora. Haki-ka Mola wako Mlezi ndiye anaye mjua zaidi aliyepotea Njia yake, na Yeye ndiye anaye wajua zaidi walio ongoka." (Nahl, 16: 125)

Uvumilivu na ulaini huu haupaswi kuonyeshwa kwa wakose-fu, wakanaji wa imani pekee, bali pia inatakiwa kuonyeshwa kwa waumini wema. Sisi wote ni wanadamu, hata wale wanaoutekeleza Uislamu vizuri nao pia hufanya makosa. Tukitumia ukali wakati wa kurekebisha makosa ya mtu, inaweza kuleta radiamali mbaya. Badala ya kumponya mtu mwagine, tunaweza kumsababishia kuwa mbaya zaidi kutokana na muamala wetu hasi na wenye ukali. Maumbile ya mwanadamu hayakubali muamala wa ukali. Hata watoto hawaukubali muamala mkali wa wazazi wao, na ushauri wenye manufaa hukosa thamani pale unapotolewa katika namna isiyoangalia heshima.

Hatupaswi kusahau saikolojia tete ya binadamu, na kamwe tusiamiliane na wakosaji kwa ukali – bila kujali idadi ya makosa aliyoafanya. Muamala wetu unapaswa kuwa kuwakumbusha thamani waliyonayo, na kuwasaidia kustawisha nguvu za kiroho wal-

izopewa na Mwenyezi Mungu. Mtume (s.a.w) anatuonya vikali kwamba kutokuwa na heshima kwa muumini ni dhambi, na hatut-akiwi kumvunja heshima mtu kutokana na hali yake mbaya. Anasema: “Ni dhambi kubwa kwa muumini kumvunja heshima ndugu yake Muislamu.” (Abu Dawud, Musnad Ahmad)

Bezmialem, mwanamke mtukufu wa Kiuthamniyyah, ili ku-linda utu na uadilifu wa watumishi, alianzisha taasisi mjini Dameski kuwalipa fidia kwa hasara yoyote wanayoweza kuwa wameisababisha katika maeneo yao ya kazi. Kwa kufanya hivyo, watumishi na watu wafanya kazi hawakujihisi vibaya pale wanapovunja kitu.

Katika kuuhubiri Uislamu, daima tunatakiwa kuwaonesha watu upole na huruma na kujikosoa na kujielekezea uwajibikaji sisi wenyewe. Mwenyezi Mungu Mtukufu anasema:

“Na yatosha kwake kuwa yeye ni Mwenye khabari za dhambi za waja wake.” (Furqan, 25:58)

Katika aya nyingine Mwenyezi Mungu anasema:

“Enyi mlion amini! Jiepusheni na dhana nyingi, kwani baadhi ya dhana ni dhambi. Wala msipelelezane, wala misenge-nyane nyinyi kwa nyinyi. Je! Yupo katika nyinyi anaye penda kuila nyama ya nduguye aliye kufa? Mnalichukia hilo! Na mcheni Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu ni Mwenye kupokea toba, Mwenye kurehemu” (Hujurat, 49:12)

Wale wanaozitekeleza kwa vitendo aya hizi ni mfani halisi wa maadili na wema. Watu hao wameelewa vyema kuwa dunia hii haina tofauti na nyingine, kwani sisi wote tunasafiri kutoka hapa kwenda pale. Othman Gazi – muasisi wa dola ya Uthmaniya - ali-kuwa mmoja wa wale waliokuwa wakiishi kwa mujibu wa aya hii. Mwalimu wake Sheikh Edebali siku moja alimpaa ushauri ufuatao:

Ewe mwanangu! Wewe ni mfalme sasa. Kuanzia sasa kuku-kasirikia ni sehemu yetu na sehemu yako ni kuwa mvumili-

vu. Tunapopita karibu yako, ni wajibu wako kuzirudisha nyoyo zetu; tunapokulaumu ni jukumu lako kuwa na subira. Tunapokosea au kuwa dhaifu, ni kazi yako kutusaidia na kuwa mvumilivu kutokana na makosa yetu. Tunapokuwa katika taabu na migogoro ni juu yako kututendea uadilifu. Tunapozungumza na wewe visivyo na kukukosoa, ni wajibu wako kutusamehe ... Ewe mwanangu! Kuanzia sasa tunapoangukia katika mtengano, ni wajibu wako kutunganisha. Tukiwa wavivu, ni wajibu wako kufanya kazi na kutuhimiza kufanya kazi kwa bidii.

Huu ni ushauri wenye thamani mno kwa viongozi – wanapo-amiliwa vibaya wanatakiwa kuwasamehe watu kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Daima wanatakiwa kuonesha huruma na upendo kwa raia wao katika mazingira na hali yoyote ile.

Mtume (s.a.w) alipokuwa akitaka kuashiria kosa fulani ambalo mtu amelifanya, alikuwa akilizungmzia kosa, lakini alikuwa haweki hadharani jina la mtu aliyelitenda. Wakati akielimisha jamii kuhusu kosa husika, alikuwa hamdhalilishi ye yote katika kufanya hivyo. Alikuwa akiuliza: “Kitu gani kinanitokea kwamba ninawaona mki-fanya (kosa) hili na lile?”, kana kwamba ilitokana na ye ye mwenyewe kuyaona mambo kimakosa.

Hii ni kawaida mionganoni mwa Maufi, ili kumkosea mtu ambaye ametenda dhambi husika. Hii ni kwa sababu ya njia ya Mwenyezi Mungu ni njia ya kuziteka nyoyo na kuzijenga, sio kuzivunja. Mshairi maa wa Kisufi Yunus Emre anauelezea ukweli huu katika tungo zifuatazo:

*Moyo ni kitu cha enzi cha Mwenyezi Mungu:
Mwenyezi Mungu hutazama ndani ya moyo.
Yule asiye na bahati katika dunia zote mbili
Ni yule aliyeuvunja moyo!*

Kuwasamehe Waislamu wenye hatia na kuwa na radiamali ya

wema kwa wale wenyewe kufanya makosa ni sifa muhimu mno za muumini mzuri. Muumini mzuri huwaombea mema hata wale waumini wahalifu, akaziaombea roho zao hapa duniani na akhera kwa nia ya toba. Mtukufu Mtume (s.a.w) alionesa mfano wa hali ya juu wa huruma na wema huu. Watu wa Taif walipompiga mawe, badala ya kuwaombea adhabu, aliwaombea masamaha. Kamwe hakumuomba Mwenyezi Mungu awaangamize wale waliomfanyia madhara. Vile vile aliwaombea msamaha watu wa Makkah, amba walikuwa wameonesha uadui mkubwa kwa Mtukufu Mtume (s.a.w). Kwa maombi yake, watu wengi waovu walibadilika kuwa Waislamu wema. Qur'an Tukufu inatueleza: "Mema na maovu hayalingani. Pinga uovu kwa lilio jema zaidi. Hapo yule ambaye baina yako naye pana uadui atakuwa kama rafiki jamaa wa kukuonea uchungu." (Fussilat, 41: 34)

Mtukufu Mtume (s.a.w) naye pia anaeleza kuwa sio jambo zuri kurudisha wema kwa wema tu, au kurudisha ubaya kwa ubaya, bali ni bora pia unapotendewa ubaya wewe urudishe wema. (Tirmidhi)

Tutakapokuwa na mwenendo kama ulivyoelezwa katika hiyo Hadith, adui yetu hubadilika kuwa rafiki yetu. Kama mtu husika ni rafiki yetu, urafiki wake huongezeka na kuwa karibu nasi zaidi.

Hivi sasa watu wa Magharibi wanarudi kwenye harakati za kimaanawi ili kuepuka mashambulizi yasiyokuwa na huruma ya falsafa za wanamaada, kwa sababu mtindo wa maisha ya kimaada unauharibu utu wa mwanadamu. Kwa hiyo basi ni jambo lenye faida na lenye huruma zaidi kutumia misingi ya *tasawwuf* wakati wa kuwalingania wamagharibi kwenye Uislamu. Wamagharibi wengi walioingia katika Uislamu wamesoma vitabu vy'a Rumi na Ibn 'Arabi katika kuyaridhisha mahitaji yao ya kiroho. Vile vile ni hakika kuwa katika ulimwengu wa Magharibi hivi sasa mionganini mwa vitabu maarufu sana ni vile vinavyohusu *tasawwuf*. Hivyo basi, tunapaswa kuusikiliza wito wa Rumi: "Njoo! Njoo! Vyovoyote

Umuhimu wa tabia katika Tasawwuf

utakavyokuwa njoo, hata kama wewe ni kafiri, muabudu moto, mpagani! Nyumba yetu sio nyumba ya kukatisha tamaa, njoo hata kama umevunja toba yako mara mia moja.”

Tunahitajia huruma yenye kuwaenea watu wote na upendo ulioashiriwa na Rumi. Wito wake wa uvumilivu unalenga kuwalambusha wanadamu kwenye asili yao ya kimungu na kuwaleta kwenye Uislamu kwa njia ya wema na huruma ya Mwenyezi Mungu. Rumi kwa maneno haya hamaanishi kukubali kila aina za makosa yanayofanywa na watu na kuyaacha katika hali hiyohiyo bila kuyarekebisha. Lengo lake ni kuuponya ulimwengu wa kiroho wa watu. Nyoyo za Masufi wakubwa ni kama maduka ya ukarabati ambapo nyoyo zilizovunjika hupata kukarabatiwa. Hivyo basi, wito wake hakuuelekeza kwa Waislamu wakamilifu bali kwa wale wenye kukosea na walioghafilika. Hasa katika wakati ambao maisha ya kidini ni dhaifu na watu ni wajinga, tunahitaji muamala wa Masufi wakubwa katika kuwaita watu kwenye Uislamu – upendo usio-kuwa na ubinafsi, huruma na uvumilivu. Hii ndiyo njia pekee ya kuwaokoa wale waliozungukwa na kila aina ya mateso ya kroho, na wamezama katika bahari ya kumuasi Mwenyezi Mungu.

Kwa upande mwingine, ni muhimu kuashiria hapa kwamba uvumilivu kwa watu wenye dhambi unaweza kutumika katika muamala binafsi. Wahalifu hawawezi kuvumiliwa kama uhalifu wao una madhara kwa jamii na unaharibu utaratibu wake. Wale wanaotenda udhalimu na kubomoa msingi wa jamii kwa maslahi yao binafsi hawastahili upendo na uvumilivu wetu. Vile vile sio jambo baya kwamba watu wa kawaida wanachukia sana dhambi na watenda dhambi. Wanataka kuikimbia dhambi kwa aina hii ya tabia iliyokithiri, na jambo hili ni muhimu kwao katika kujiepusha na dhambi. Kwa watu walioghafilika, dhambi ni kama muziki laini unaowavuta na kuwa rahisi kwao kutenda dhambi. Hivyo basi, kuichukulia dhambi kuwa kitu rahisi na kidogo kuna athari mbili zenye madhara. Athari ya kwanza ni kwamba mtu anaweza kuan-

gukia katika dhambi, na pili ni kwamba kuidharau dhambu husababisha kughadhibikiwa na Mwenyezi Mungu. Kwa maneno menge, tunaweza kuwavumilia wenyeh dhambi, sio kuvumilia dhambi yenyewe. Hadith ifuatayo iliyosimuliwa na Anas b. Malik inafanua jambo hili: Mtume (s.a.w) anasema, “Yafanyeni mambo ya dini) kuwa mepesi kwa watu, wala msiyafanye kuwa mazito kwa, na wapeni habari njema na wala msiwafanye wakakimbia (kuukimbia Uislamu).” (Bukhari).

Naam, hili linatakiwa kufanyika bila kudhuru msingi wa dini na bila kutoka nje ya njia iliyonyooka.

Mola wetu! Tunakuomba utujaalie kuwa mionganii mwa wale waliopata hekima na upendo wa Mwenyezi Mungu. Zifanye nyoyo zetu kuwa chemchem ya upendo na huruma kwa viumbe wa Mwenyezi Mungu kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Zibadilishe dhambi na mabaya yetu kwa uzuri na thawabu za kimungu. Wafanye watu wetu waishi katika amani na kupendana na utulinde kutokana na kila aina ya majanga na ukafiri.

Amiin!

Upendo (mahabbah)

Upendo ni raha, furaha, utulivu na ladha ya maisha yetu ya kidunia. Upendo ni chachu katika chakula cha uhai. Kwa maana mtu kuwa na uwezo wa kupenda ni mionganoni mwa zawadi kubwa za Mola wetu kwa waja Wake. Kwa hiyo, upendo daima unatakiwa kuelekezwa kwa wale wanaostahili. Unatakiwa kutumika kwa ajili ya nyoyo ambazo zinaelewa urafiki wa kweli. Hatua hii ya kuwapenda wanadamu na viumbe wa ulimwengu huu ni hatua ya kuelekea kwenye kupata upendo wa Mwenyezi Mungu. Lakini, kwa bahati mbaya, watu wengi huutoa upendo, ambao ni zawadi kutoka kwa Mwenyezi Mungu, kwa ajili ya matamanio yao duni na ya mpito.

Upendo ambao hauendi kwa yule anayestahili huwa ni hasara kubwa katika maisha haya. Upendo unaokuwa katika mtego wa maslahi duni ya kidunia ni kama maua mazuri yaliyokuwa katika nyufa za lami; muda mfupi au baadye hukanyagwa na kufa. Hasara iliyopeleka kwa almasi kutupwa na kupotelea barabarani! Na hasara kubwa iliyopeleka kwa almasi hiyo kuwa mikononi mwa mtu asiyestahiki!

Mwalimu mkubwa wa Kisufi, Jalal al-Din Rumi anatoa mfano ufuatao wa kimafunzo kama ishara ya wale walionyimwa upendo wa Mwenyezi Mungu kutopteka na kuzitoa kafara mali zao kwa ajili ya vitu vya mpito na visivyokuwa na thamani:

*Wale wanaoupenda ulimwengu huu na kuukabidhi nyoyo
zao ni kama mwindaji anayejaribu kukamata kivuli. An-
wezaje kukimiliki kivuli? Vivyo hivyo, mwindaji mpumbavu
huchanganya baina ya kivuli cha ndege na ndege mwenyewe*

wa kweli na kujaribu kukikamata. Hata ndege aliye juu ya tawi la mti hushangazwa na kile mwinda kivuli anachojaribu kukifanya!

Nyoyo ambazo ndani yake mbegu za upendo haziotihaziwezi kuokolewa dhidi ya maangamizi. Hutiwa utumwanı na hisia za umimi, kwa namna zinavyobeba mzoga wa hisia za kiroho. Lakini, upendo unaostawishwa kwa chemchem itokanayo na makazi ya kiroho ni kama mfano wa maua ya peponi yanayotoa harufu nzuri. Hata kama nyakati fulani maua yake hubadilika rangi na kudondosha majani, inachokichukua ni tabasamu kutoka katika chemchem hiyo kuyahuisha na kuyastawisha upya.

Wale wanaopata upendo wa kimungu, ambao ni chanzo kikuu cha upendo, wanaweza kuwa na urafiki na viumbe wengine. Kwa maneno mengine, hupata uwezo wa kuvitazama viumbe hivi kwa maono ya Muumba. Marafiki wa Allah wanaoflikia daraja hii huji-takasa kutokana na kila aina ya furaha binafsi na kuishi wakiwa wanajua kwamba furaha ya kweli ni kumjua na kumpenda Mwenyezi Mungu. Imeelezwa katika Hadithul – Qудسی:

...mja Wangu hukurubia kwangu na kitu kinachopendwa zaidi nami kuliko majukumu ya kidini niliyomuamrisha, na mja Wangu huendelea kujikurubisha kwangu kwa matendo ya wajibu mpaka ninapompenda. Basi, ninapompenda, Mimi huwa ndio sikio lake analotumia kusikia, na jicho lake analotumia kuona, na mikono yake anayofanyia kazi, na miguu yake anayotembelea..." (Bukhari).

Daraja hii ya kiroho ni nadra kama vilele vya milima mrefu zaidi duniani. Wale wanaofanya neema na baraka hii kuwa kipengele cha kudumu cha shakhsia yao huokolewa dhidi ya kuwa watu duni. Watu hao wana namna ya kipekee ya kuongea na viumbe hai wanaopatikana katika ulimwengu huu. Sharti la pekee linaloweza kumfanya mtu afikie daraja hii ni kuupatia moyo lugha ya viumbe hao!

Upendo (mahabbah)

Kwa wale wanaoweza kusikia, kuna ghani mbalimbali zitokan-azo na kurumbizi waimbao, maua mazuri, au ndege wenye kuruka. Hewa ya usiku inaweza kuelezea simulizi zisizokuwa na idadi. Kwa wale wanaofahamu, hewa aina ngapi zinazobebwa na upepo wa asubuhi? Waumini wakamilifu, ambao nyoyo zao zimejaa upendo na huruma, ni wale wanaoweza kushuhudia kwa uelewa wa kina mtiririko wa siri na hekma za Mwenyezi Mungu katika ulimwengu huu. Je inawezekana kwa akili salama na moyo hai usiguswe na nyimbo zenye kuunguza za upendo wa Mungu baada ya kushuhudia siri na kazi zote hizi kuu za ufundi wa Mwenyezi Mungu?

Thamani ya upendo hupimwa kwa umuhimu na ukamilifu wa Yule anayependwa. Vivyo hivyo, kilele cha upendo wa mwanadamu ni kumpenda Mtume Muhamma (s.a.w), kwa maana haiwezekani kumfikiria mwanadamu mwagine anayestahiki kupenda zaidi yake.

Lakini Mtume Muhammad (s.a.w) sio kituo cha mwisho cha upendo. Kwa mwanadamu, Mwenyezi Mungu Muumba wa viumbe vyote ndiye anayepaswa kuwa marejeo na kituo cha mwisho cha upendo wake. Awamu na kituo cha mwisho cha upaaji wa mwanadamu kwa njia ya upendo wa Kiroho ni Mwenyezi Mungu. Masufi huiita hali hii kama *fana' fillah* na *baqa' billah*. Hali hii ni sawa na mito inayofika baharini na kupotelea ndani yake.

Rafiki mmoja mkubwa wa Mwenyezi Mugu anaakisi katika shairi lake hali ya kuungua kwake katika *fana' fi al-Rasul*⁸ na *fana' fillah* kama ifuatavyo:

*Ewe Mpendwa wangu! Kutokana na ishara za uzuri wako,
chemchemu imewaka moto!*

Mawaridi yamewaka moto, kurumbizi ameungua moto,

8. *Fanā'fi al-Rasūl* ina maana ya kuusafisha moyo dhidi ya sifa zinazokwenda kinyume na Sunnah za Mtume Muhammad (s.a.w) kwa kuishinda nafsi ya kihayawani.

gugu limewaka moto, udongo na mwiba vimewaka moto!

Nuru yako inayong'a kama jua, ndiyo inayowaunguza wapendaji wote!

Moyo umeungua, kifua kimeungua, na macho yenze kulia yameungua!

Je inawezekana kuuosha mwili wa shahidi wa upendo kwa moto huu wote?

Mwili unawake moto, jeneza linawaka moto, na maji baridi matamu yanawaka moto!

Ili kupata upendo wa Mwenyezi Mungu unatakiwa kuwa na upendo wa kweli wa kumpenda Mtume wa Mwenyezi Mungu; hii ni hatua ya mwisho ya upendo wa mwanadamu kabla ya upendo wa Mwenyezi Mungu. Kwa sababu hii, wale wasiopenda Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) hawatoweza kumpenda Mwenyezi Mungu. Unatakiwa kujua kuwa mto pekee wa upendo na rehma itakayokupeleka kwenye bahari ya upendo wa Mwenyezi Mungu ni kumpenda Mtume (s.a.w). Ukimpenda Mtume (s.a.w) unakuwa umempenda Mwenyezi Mungu; ukimtii unakuwa umemtii Mwenyezi Mungu; na ukimuasi unakuwa umemuasi Mwenyezi Mungu. Kwa hivyo, Mtume Muhammad (s.a.w) ni mihrabu tukufu ya upendo wa mwanadamu. Qur'an Tukufu inasema:

“Sema: Ikiwa nyinyi mnampenda Mwenyezi Mungu basi nifuateni mimi, Mwenyezi Mungu atakupendeni na atakufutieni madhambi yenu. Na Mwenyezi Mungu ni Mwenye kufuta madhambi na Mwenye kurehemu.” (Al' Imran, 3:31).

Hakuna shaka kuwa ishara kubwa ya upendo ni utii na kuji-tolea muhanga kwa ajili ya yule unayompenda. Kiwango cha namna ambavyo mpendaji anajilainisha kwa yule anayempenda kinategmea kiasi cha upendo kilicho katika moyo wake. Kama kuna upendo moyoni mwake, pia kutakuwepo na na ikhlasi, usafi

Upendo (mahabbah)

wa nia na baraka za Mwenyezi Mungu. Matendo ya mwanadamu hupata thamani kubwa zaidi iwapo yatafanywa kwa upendo. Kinyume chake, matendo yasiyofanywa kwa upendo ni matendo yasiyokuwa na athari, yaliyokosa iklasi na huimarisha umimi ndani ya moyo wa mtu.

Hata matendo madogo yanayofanywa kwa upendo ni bora zaidi kuliko matendo yanayofanywa kwa mwili tu na bila iklasi. Ishara kubwa ya jambo hili inaweza kuonekana katika upendo wa kumpenda Mwenyezi Mungu ambao ni kilele cha upendo wote. Daraja ya juu kabisa na yenye ukamilifu mkubwa kwa mja ni kupata baraka ya upendo wa Mwenyezi Mungu. Lakini, hakuna shaka kwamba upendo, kama ilivyo kwa kitu chochote kile, nao pia umeumbwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu. Kwa hivyo, bila idhini Yake, kamwe mja hawesi kuifikia daraja hii. Hivyo, jukumu la wajibu kwa mja ni kuomba dua, kumsihi, na kukimbilia kwa Mwenyezi Mungu. Qur'an Tukufu inasema:

“ Sema (kuwaambia makafiri): Mola wangu Mlezi asinge kujalini lau kuwa si kuomba kwenu. Lakini nyinyi mmemkadhibisha. Basi adhabu lazima iwe.” (Furqan, 25:77)

Dalili ya kumpenda Mwenyezi Mungu na njia ya kuufikia upendo Wake ni mtu baada ya kutekeleza amali za wajibu kwa unyenyekevu mkubwa, kutekeleza amali za sunna kwa kumpenda Mwenyezi Mungu na kwa heshima kubwa, wema na furaha hata kama sio wajibu kwake kufanya hivyo. Anapoendelea na hali hii mpaka anapoufikia upendo wa Mwenyezi Mungu humaanisha kuwa anatambua lengo la kuumbwa binadamu, kwa maana lengo kuu la matendo yote ya kidini ni kufika mbele ya Mwenyezi Mungu. Njia kuu ya kulififikia hilo ni kumpenda Mwenyezi Mungu. Matendo mengine yote ni ishara tu ya upendo huu. Ni kawaida kuwa upendo wa kumpenda Mwenyezi Mungu unapoongeza katika moyo wa muumini, kiwango cha matendo yake mema kwa ajili

ya Mwenyezi Mungu nacho huongezeka. Ndiyo maana kwamba wale wanaopiga hatua katika kumpenda Mwenyezi Mungu hawatosheki na kutekeleza amali za wajibu pekee, badala yake, hutaka kuongeza matendo yao kwa kutekeleza matendo ya kхиari kwa umakini na furaha ile ile wanayokuwa nayo wakati wa kutekeleza amali za wajibu. Matokeo yake, tamaa yao ya kutenda amali njema huongezeka kama tamaa ya kutaka maji inavyoongeza kwa mту aliye jangwani. Hakuna kinachowenza kuwapa faraja watu walio katika hali hii zaidi ya kurudi kwa Mwenyezi Mungu. Qur'an Tukufu inasema:

“(Nafsi njema zitaambiwa:) Ewe nafsi iliyo tua! Rejea kwa Mola wako Mlezi umeridhika, na umemridhisha. Basi ingia mionganoni mwa waja wangu, Na ingia katika Pepo yangu.” (Alfajiri, 89:27-30).

Kwa hakika Waumini ambao wamefikia daraja hii ya upendo wa Mwenyezi Mungu hufanya juhudhi kubwa kuyabadilisha maisha yao yote na kila pumzi wanayovuta kuwa ibada; humuomba Mwenyezi Mungu katika maeneo ya faragha katika giza la usiku, mbali na macho ya watu. Wakiwa na utambuzi usiokoma wa kuwa waja wa Mwenyezi Mungu, watu hawa hujaribu kukata kiu yao kwa kinywaji cha upendo kinachopatikana katika makazi ya ihsaan, ambayo, kama tulivyosema, ni kumuabudu Mwenyezi Mungu kana kwamba unamuona, na kuishi ukitambua kuwa wakati wote Mwenyezi Mungu anayatazama matendo yako yote. Kwa namna hii, wakitakiwa kuitoa mhanga mali, cheo, vyote wanavyovimiliki, na hata maisha yao wanaweza kufanya hivyo. Sio hivyo tu, bali daima huendelea kumuomba Mwenyezi Mungu nyoyoni mwao awape upendo na furaha.

Tukio lifuatalo kutoka katika maisha ya Ammar bin Yasir (r.a) linaonesha vizuri mapenzi waliyokuwa nayo maswahaba watukufu wa Mtume Muhammad (s.a.w) kwa Mwenyezi Mungu na utiifu wao wa moja kwa moja katika kutekeleza yale anayoyataka:

Upendo (mahabbah)

Wakati akitembea kando ya mto Furati, kabla ya vita, ‘Ammar alioneshha hisia yake ya ndani kama ifuatavyo:

Mola wangu Mlezi! Kama nikijua kwamba utakuwa radhi nami endapo nitajitupa kutoka mlimani, nitafanya hivyo mara moja. Nikijua kwamba kwa kujichoma katika moto mkubwa kutakufurahisha zaidi, nitafanya hivyo bila kusita. Mola wangu, nikijua kwamba nikijitupa katika maji na kuzama kutakufurahisha, nitafanya hivyo mara moja. Mola wangu! Ninapambana kwa lengo moja tu la kutaka radhi Zako. Nakuomba usinifanye nijihisi unyonge. Ninataka kupata radhi Zako!” (Tabaqat Ibn Sa’d).

Kumpenda Mwenyezi Mungu na Mtume Wake (s.a.w) ni msingi wa dini yetu na njia tukufu ya kuelekea kwa Mwenyezi Mungu; ndiyo njia pekee ya kupata rehma na urafiki wa Mwenyezi Mungu. Kuyafikia mapenzi ya kumpenda Mwenyezi Mungu ni daraja ya juu kabisa katika kufika mbele ya Mwenyezi Mungu, kwa sababu funguo pekee ya mlango uelekeao kwa Mwenyezi Mungu hufunguliwa ni upendo. Hata hivyo, hautakiwi kuwa wa maneno tu. Maneno matupu, ambayo hayaakisi na hayaonyeshi kile kilicho moyoni, hayana faida yoyote katika kumpenda Mwenyezi Mungu. Mbaya zaidi, humuangamiza mtu husika.

Maswahaba walioneshaa mifano halisi ya mapenzi ya kumpenda Mwenyezi Mungu. Wakawa mifano hai ya mapenzi ya kumpenda Mwenyezi Mungu na Mtume Wake katika maisha na shughuli zao za kila siku. Baadhi ya mifano hiyo ni hii ifuatayo:

Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) aliwatuma walimu kwenda kwenye makabila mbalimbali yaliyokuwa yakiishi katika viunga vya mji wa Madina. Makabila ya Adal na Kare ni mionganini mwa makabila yaliyokuwa yameomba walimu. Kundi la walimu kumi likafunga safari kuelekea huko. Njiani walishambuliwa. Walimu nane waliuawa katika mapambano hayo na wawili waliobaki wakachukuliwa mateka. Makabila yaliyowateka maswahaba hawa

wawili, Zaid ibn al-Dathina na Khubayb ibn 'Ad (r.a), yaliwakabidi kwa Washirkina wa Makkah wakawaua. Kabla ya kuwaua, Washirikina hao walimuuliza Zayd, "Je, waweza kuachana na Muhammad ili uyaokoe maisha yako mwenyewe" Zayd akamtazama kwa kumsikitikia Abu Sufyan ambaye ndiye aliyekuwa ameuliza swali hilo na kumwambia, "Sio tu kwamba sikubali kuwa pamoa na familia na watoto wangu, bali siwezi hata kukubali mguu wake (Mtume) uchomwe na mwiba!" (Abu Nu'aym, Ma'rifat al-Sahaba)

Abu Sufyan alishangazwa na ushahidi huu usio na kifani wa mapenzi, akasema: "Kwa hakika nimeshangazwa! Kamwe katika dunia hii sijawahi kuwaona watu wanaopenda mtu kama mapenzi waliyonayo wafuasi wa Muhammad kwake."

Baada ya hili, washirikina wakaenda kwa Khubayb na na kumwambia kuwa kama akiacha dini yake hatouawa. Jawabu la swahaba mkubwa Khubayb lilikuwa wazi, "Kamwe siwezi kuiacha dini yangu hata kama mkinipa dunia nzima!" Khubayb alikuwa na ombi moja tu kabla ya kuuawa: kutuma salam zake za upendo kwa Mtume Muhammad!

Lakini, nani atakayepeleka salamu hizi kwa Mtume? Akiwa hana nguvu, alitazama mbinguni na kuomba kwa ikhlasi ya hali ya juu: "Mola wangu! Hakuna mtu wa kunifikishia salamu zangu wa Mtume Wako. Nakuomba umfikishie salam zangu!"

Hapo hapo, Mtume wa Mwenyezi Mungu, aliyekuwa Madina akiwa na maswahaba wake akasema: "Alayhi al-salaam", yaani "amani na Baraka za Mwenyezi Mungu ziwe juu yake." Maswahaba waliposikia maneno haya wakashangaa na kumuuliza: "Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu! Salamu ya nani hiyo uliyoitikia?" Akajibu, "Ni salamu ya ndugu yenu Khubayb!"

Upendo (mahabbah)

baada ya kuwatesa vibaya. Maeno ya mwisho aliyotamka Khubayb yalikuwa ya muhimu sana: "Mimi kama shahidi wa Kiislamu, sijali kifo kitani jija kwa njia gani?" (*Bukhari*).

Vivyo hivyo, kwa sababu ya mapenzi yao kwa Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) maswahaba vijana walikuwa wakishindana kupata heshima ya kumtumikia kama wajumbe wake, wakipelekeea barua zake sehemu za mbali. Kwa madhumuni ya kutekeleza hata jambo lake moja, walikuwa wakiomba kumfanyia kazi wanayoeweza kumfanyia, hata kama kazi hiyo ingewagharimu wao. Ni dalili ya wazi ya mapenzi yao yasiyokuwa na kikomo kwa Mtume (s.a.w) kwamba, baada ya kupita katika majangwa na milima mingi, walikuwa wakisoma barua za Mtume mbele ya wafalme kwa ujasiri mkubwa huku wanyongaji na wakati vichwa wakiwa wamesimama nyuma yao.

Upendo, heshima na unyenyekevu wa maswahaba wa Mtume (s.a.w) ulikuwa mkubwa mno kiasi kwamba walishindwa kuisifia shakhsia yake ya nje:

Khalid bin Walid (r.a) alipopita jirani na kabila moja la Waislamu, kiongozi wa kabila hilo akamuomba amsifie Mtume (s.a.w). Khalid akajibu, "Siwezi kumsifia!"

Kiongozi wa kabila akasisitiza "Niambie kwa kiasi chochote unachokijua!"

Khalid akajibu:

"Kiwango ninachoweza kumuelezea ni hiki: hadhi ya aliye-tumwa huangaliwa kwa hadhi ya aliyemtuma. Kwa kuwa aliyemtuma Mtume (s.a.w) ni Muumba wa ulimwengu, itafakari hadhi ya Mtume Wake!"

Swahaba mwengine mkubwa, Amr bin al-'As, alijibu swalii kama hilo katika namna ifuatayo:

“Sijawahi kuwa na uwezo wa kumuangalia Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) kwa makini, kwa sababu ya heshima yangu kwake. Basi, mkinitaka nimuelezee, sitokuwa na uwezo wa kufanya hivyo.”

Dalili za mapenzi waliyokuwa nayo maswahaba kwa Mtume (s.a.w) zinaweza kuonekana kwa namna walivyotii maamrisho yake na kuzifanya tabia zake njema kama kiigizo na ruwaza kwao. Mpendaji humfuata Yule anayempenda kulingana na kiwango cha mapenzi alichonacho kwake. Mtume wa Mwenyezi Mungu alikuwa rehma kwa ulimwengu, na aliwatazama viumbe kwa ujumla kwa jicho la upendo na mahaba.

Mojawapo ya ishara za mapenzi aliyokuwa nayo kwa maswahaba, ambao walishikamana naye mno, inasimuliwa na Abu ‘Abdul-Rahman al-Jubuli ambaye anasema:

Wakati wa vita dhidi ya Byzantium, tulikuwa pamoja na Abu Ayyub al-Ansari (r.a) katika meli. Kiongozi wetu alikuwa ‘Abdullah bin Qays. Abu Ayyub al-Ansari alipokuja kwa mtu ambaye alikuwa msimamizi wa ngawira, alimuona mwanamke mmoja akilia. Mwanamke huyo alikuwa ametekwa wakati wa vita. Abu Ayyub akaulia kwa nini mwanamke Yule alikuwa akilia, wakamwambia kuwa: “Mwanamke huyu alikuwa na mtoto. Ametenganishwa na mwanaye. Ndiyo maana analia”.

Bila kuchelewa Abu Ayyub al-Ansari akamtafuta mtoto na kumrudisha kwa mama yake. Hapo mwanamke huyo akaacha kulia. Afisa ambaye alikuwa msimamizi wa ugawaji wa ngawira akaenda kwa kiongozi wa jeshi, ‘Abd Allah bin Qays, na kumwambia kuhusu yaliyofanywa na Abu Ayyub. ‘Abd Allah bin Qays alipo-muuliza Abu Ayyub kwa nini alikuwa amefanya hivyo, Abu Ayyub akajibu:

Nilimsikia Mtume wa Mwenyezi Mungu (s.a.w) akisema:

Upendo (mahabbah)

“Wale wanaomtenganisha mama na mwanaye, Siku ya Kiyama Mwenyezi Mungu atawatenganisha na wale wanaowapenda” (Musnad Ahmad, Tirmidhi).

Kama ilivyoonekana katika tukio hilo, sharti la kumpenda Mwenyezi Mungu na Mtume (s.a.w) ni kuamiliana na viumbe wote kwa huruma, upendo na mahabbah. Kwa sababu matunda makubwa makubwa kabisa ya imani ni upendo na kuwa na huruma.

Tukio lifuatalo lenye mafunzo linaonesha zaidi Baraka ya asili ya kuonesha huruma na upendo kwa viumbe, na jinsi sifa hizo zinavyomuongiza binadamu kwenye chemchem ya imani.

Zama za Mtume (s.a.w) zilizojulikana kama Zama za Furaha (*'Asr al-Sā'adah*), alikuwepo mtu mmoja mionganini mwa Maswahaba aitwaye Hakim bin Hizam. Mtu huyu alikuwa ni ndugu wa Khadija (r.a), mke wa Mtume (s.a.w). Alikuwa mkarimu, mwenye huruma, na mwenye kutoa misaada. Katika zama za kabla ya Uislamu, ambazo hujulikana kama zama za Jahiliyyah (zama za ujinga za kabla ya Uislamu), alikuwa akiwanunu watoto walokuwa wakitaka kuuawa na wazazi wao kwa sababu wazazi hao hawakutaka kuwa na watoto wa kike. Alikuwa akiokoa maisha ya watoto na kuwalinda. Baada ya kuingia katika Uislamu, alimuuliza Mtume (s.a.w) kama matendo mazuri aliyoafanya kabla ya kusilima yangemfaa. Mtume Muhammad (s.a.w) akaashiria katika kumjibu Hakim kuwa matendo haya mazuri ndiyo sababu ya ye ye kupata Baraka ya kuingia katika Uislamu.

Ikiwa kuambiliana na viumbe hai kwa huruma husababisha watu walio mbali na imani wapate Baraka ya kupata heshima ya kuingia katika dini ya haki, ambayo ni malipo makubwa kabisa, basi ni dhahiri kuwa tendo hilo litakuwa na thawabu kubwa zaidi kwa wale ambao tayari wamekwisha kuwa waumini.

Imani ya kweli ndiyo zawadi kubwa kabisa ambayo Mwenyezi

Mungu huwapa waja Wake. Mola wetu Mtukufu anatuamrisha kuilinda zawadi hii katika kipindi chote cha maisha yetu yote mpaka tutakapovuta pumzi yetu ya mwisho. Qur'an Tukufu inasema: "Enyi mlion amini! Mcheni Mwenyezi Mungu kama ipasavyo kumcha; wala msife ila nanyi ni Waislamu." (3:102)

Matunda makubwa kabisa ya Baraka ya imani ni kuwaangalia viumbe kwa macho ya Muumba na kuambiliana na viumbe wote kwa upendo. Jambo hili huyainua maisha ya mja mpaka kwenye dara za juu zaidi na kumfanya aingie katika ulimwengu wa msamaha, huruma na upendo. Hapo mtu huweza kueneza huruma kwa viumbe wote. Rafiki mkubwa wa Mwenyezi Mungu, Jalal al-Din Rumi anaiangazia nukta hii vizuri kama ifuatavyo:

Mtu mmoja aliyelewa alikuja kwenye makazi ya Sufi wakati khutba ikitolewa. Wanafunzi waliokuwa katika twariqa ya Sufi, Madarweshi, wakamtaka aondoke na wakamtukana. Rumi, ambaye alimkurubia mlevi Yule kana kwamba amekuja kujua ukweli, ali-waambia wale waliomtusi: "Ingawa mtu huyu ndiye ambaye ame-kunywa pombe, lakini inaonekana kwamba nyinyi ndio mmelewa!"

Kisa hiki kinatoa mfano halisi wa namna hisa za asili za kupinga dhambi zisivytakiwa kuwa za jumla; badala yake, mtu anat-akiwa amtamuone mkosaji kama ndege aliyejeruhiwa ambaye anahitaji matibabu yenye huruma na kumpokea katika kasri la moyo, ambapo anaweza kumpa mafunzo na muongozo. Hoca Ahmed Yesevi anaashiria nukta hii kwa uzuri pale anaposema:

Unapomuona mtu aliyejunjika moyo, kuwa tiba yake!

*Mtu wa namna hiyo akishindwa kuendelea na safari yake,
kuwa rafiki yake!*

Yatupasa kukumbuka kuwa jamii ya waumini ambayo tume-barikiwa kuwa nayo leo ni matunda ya Zama za Furaha (*Asr al-Saadah*), zama za Mtume Muhammad (s.a.w). Maswahaba watukufu na marafiki wa Mwenyezi Mungu walifanya juhudu kuwa katika kuihamishia amana hii tukufu kwa vizazi vyao. Wakayazun-

Upendo (mahabbah)

guka mapenzi ya Mwenyezi Mungu. Kwa sababu hiyo wakawa nyota katika anga ya imani, walimu katika shule ya ukweli, Baraka na rehma kwa maisha yetu ya kila siku, nuru ya zama zetu na mashuhuda wa Mwenyezi Mungu Mtukufu ardhini.

Kujitolea na juhudhi za kipekee za Mtume (s.a.w), maswahaba wake, na mawali na waja wema wa Mwenyezi Mungu katika njia ya dini ya Mwenyezi Mungu kwa sababu ya kumpenda Mwenyezi Mungu vinapaswa kuwa mifano kwetu. Kutoipoteza amana hii tuliyopewa na Mwenyezi Mungu, na kufanya jitihada za kuisafirisha katika usahihi na usafi wake kwenda kwa vizazi vijavyo, ni jukumu ambalo litatufanya tupate furaha ya milele siku ya Kiyama. Nyoyo za waumini zinapaswa kuendelea kufurahia raha ya imani na upendo wa Mwenyezi Mungu kwa kiwango cha juu kabisa. Kwa sababu furaha ya kweli huanza baada ya mja kuvuka mipaka ya upendo muda mfupi.

Sharti la kupata Baraka ya milele ni kujikomboa na utumwa wa mapenzi yasiyodumu. Kuusafisha moyo dhidi ya mapenzi ya muda mfupi huwezekana tu kwa kuliunganisha lengo kuu la kila upendo na Mwenyezi Mungu. Matendo yote mema, kama vile kupenda nchi au taifa, familia, watoto, udugu katika dini, ibada, sadaka, na tabia njema humpeleka mtu kwenye upendo na radhi za Mwenyezi Mungu iwapo matendo hayo yafanywa kwa msingi wa kumpenda Mwenyezi Mungu. Mapenzi ya makubwa waliyokuwa nayo maswahaba kwa Mwenyezi Mungu na Mtume Wake (s.a.w) na matokeo ya namna walivyowataza viumbi kwa jicho la Muumba wao, yote hayo ni mfano wa jambo hili. Waliweza kuyatoa kafara maisha yao yote kwa ajili ya Mwenyezi Mungu. Hata wale maswahaba ambao hawakuwa na mali nyingi, walikitoa mhanga bila kusita hata kidogo, kile walichokichuma katika maisha yao, ili wasiwe mbali na Mwenyezi Mungu na Mtume Wake na kwa lengo la kuwa pamoja naye.

Katika mfano ufuatao, mshairi, Fuzuli, anaonesha jinsi moyo ulivyo kitovu cha upendo na jinsi mtu anavyoweza kuzama na kutopea moja kwa moja katika upendo:

*Majnun alipokuwa akirandaranda katika kijiji cha Leyla,
wageni wakaja na kumuuliza yalipo makazi ya Leyla.*

*Majnun akajibu, "Msijichoshe bure kwa kuyatafuta makazi
yake!"*

*Kisha akaashiria kifuane kwake mwenyewe na kusema,
"Hapa ndipo yalipo makazi ya Leyla."*

Tunapaswa kutafakari maana ya kina na hekima ilijojiteza katika mfano huu na kujiuliza ni kwa kiwango gani nyoyo zetu zipo mahali ambapo Mwenyezi Mungu anazitazama. Kwa maneno mengine, nyoyo zetu zinampenda kwa kiwango gani Mwenyezi Mungu na Mtume Wake (s.a.w)? Je raha ya imani inaonekana katika swala na tabia zetu? Au ni upendo wa maneno matupu yanayoishia ulimini na hayaingii ndani na kufika nyoyoni mwetu? Ni kwa kiwango gani mapigo ya nyoyo zetu, mitazamo na matendo gani vinaendana na Qur'an na Sunnah? Ni kwa kiwango gani tunaweza kuzibadilisha Baraka hizi za kidunia na kuwa nyenzo ya kupata upendo wa Mwenyezi Mungu?

Tunahitaji kuzichunguza hali zetu kwa msingi huu ulioelezwa na Umar (r.a): "Ihesabu nafsi yako kabla hujaulizwa katika mahakama ya Mwenyezi Mungu!" Furaha ilijoje kwa wale wanaoweza kuchukua mfano wa shakhsia na hali ya kiroho ya Mtume Muhammad (s.a.w) na hatimaye kuufikia ukweli wa upendo wa Mwenyezi Mungu!

Mola wetu! Zipambe nyoyo zetu kwa Baraka ya imani! Tufanye kuwa mionganini mwa wale wanaouchukia ukafiri na uasi na kuji-zuia nao kama ulivyoamrisho! Tupatia mapenzi ya wale unaowapenda! Tufanye tuwachukie wale unaowachukia! Tufanye tuondoke katika dunia hii tukiwa tunakupenda Wewe, kumpenda Mtume Wako na wale unaowapenda!

Amiin!

Mahojiano ya Othman Nuuri Topbash juu ya tasawwuf

Altinoluk: *Katika kitabu chako cha “Kutoka kwenye Imani kwenda kwenye Ihsan,” umeeleza kuwa twariqah (njia) ya Sufi ni muhimu sana katika maisha ya Muislamu. Ni zipi faida za twariqah (njia) ya Usufi katika uenezaji wa Uislamu, na katika kuikamilisha na kuiongoza roho ya mwanadamu kuelekeea kwenye ukweli? Ni zipi siri za mafanikio yake?*

Tasawwuf ina utaratibu maalum wa kuwapa mafunzo watu katika kuutekeleza Uislamu. Kipengele cha nje cha Uislamu, *shari'ah*, kinatumia dhana ya thawabu na adhabu ili kuwaongoza watu kwenye maisha ya kheri. Kwa maneno mengine, Pepo na moto ndio dhana ya msingi ya shari'ah katika kuyatengeneza mai-sha ya Muislamu. Kwa upande mwingine, tasawwuf, ambayo ni kipengele cha ndani cha Uislamu, kinatumia upendo na huruma kama njia yake ya msingi sambamba na thawabu ya peponi na adhabu ya Jahannamu. Leo watu wanateseka kutokana na dhambi zao na kupotea nje ya ngao ya kinga ya dini. Haya ni matokeo ya wao kuwa watumwa wa *nafs* zao. Watu wenye dhambi wanaweza kuokolewa kwa njia ya huruma na upendo. Hivyo, mbinu za tasawwuf zimepata umuhimu wa ziada kwa sababu wenye dhambi wana-hitaji mkono laini wa njia ya Usufi. Imeonekana si tu katika nchi yetu lakini pia katika ulimwengu wa magharibi kwamba mbinu za Usufi zimewaingiza watu wengi katika Uislamu. Mbinu hizo zinau-wasilisha Uislamu kama pumzi ya uhai kwa wale waliozama katika mtego wa *nafs* na nadharia zilizoegemezwa kwenye msingi wa akili

peke yake. Hatutakiwi kuamiliana na wenyе dhambi kwa chuki na kisasi, lakini kwa kuwapa matumaini kupitia huruma na upole. Mkosaji ni kama mtu ambaye anazama katika bahari, na ni wajibu wetu kuinyoosha mikono yetu kumuokoa mtu huyo. Kuwalaani na kuwakaripia ni njia ambayo haitoshi kuwaokoa kutoka katika hali yao yenye kutisha.

Binadamu, hata kama wanatangatanga mbali na madhumuni yao halisi katika maisha, wana thamani na heshima kubwa itokan-ayo na thamani yao ya asili kama binadamu. Mfano wa mwenye dhambi [kama iliviyotajwa hapo mwanzo] ni kama Jiwe Tukufu Jeusi kama likiangukia katika vumbi. Hakuna Muislamu anayeweza kuachia hali hii ya kusikitisha ya jiwe hili adhimu. Watakimbilia kulisafisha na kuliweka katika mahali pake sahihi, kwa sababu lilikuja kutoka peponi na lina thamani kubwa machoni mwao. Vivyo hivyo, tunapomuona mwanadamu hatuwezi kumuachia. Tunatakiwa kufanya haraka kumsaidia, ikiwa ni kumpa msaada wa kimaada au kiroho.

Mwenyezi Mungu Mtukufu anatutaarifu kuwa alipowaumba binadamu aliwapulizia roho Yake mwenyewe. Kwa hiyo kila mwanadamu ana siri za kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Bila kujali ni dhambi ngapi anazofanya, ana thamani ya ndani ambayo haiwezi kuahirbiwa na chochote.

Kama asemavyo Rumi, mwanadamu ni sawa na maji safi ambayo kupitia maji hayo mtu anaweza kuona kwa uwazi kabisa. Lakini, maji haya yakivurugwa na kuchanganywa na uchafu, hatuwezi kuona chochote. Vivyo hivyo, ili mtu aweze kuona nuru ya Mwenyezi Mungu anatakiwa kuyasafisha maji yake dhidi ya uchafu. Tasawwuf ni njia ya kuutakasa nafsi ya mtu dhidi ya tama za mwili. Masufi hawamtengi mtu yejote na mchakato huu wa utakaso, hata kama mtu huyo amezaa katika dhambi. Daima Masufi hutoa nafasi kwa yejote aliye tayari kuipokea. Kuna mifano mingi

Mahojiano ya Othman Nuuri Topbash juu ya tasawwuf

katika maisha ya Mtume (s.a.w) kuhusu huruma yake kwa aina zote za wakosaji.

Kwa mfano, Mtume (s.a.w) hakumtoa Wahshi nje ya huruma yake pamoja na kwamba alikuwa amemuua ami aliyependwa sana na Mtume, Hamzah (r.a). Mtume (s.a.w) alihuzunika sana pindi ami yake alipouliwa na Wahshi wakati wa vita vyta Uhud. Mtume (s.a.w) alimtumia mjambe wa kumualika kwenye Uislamu na kupata wokovu wa milele. Badala yake Wahshi akatuma ujumbe ufuatao:

“Ewe Muhammad! Utanipaje wokovu hali ya kuwa Mwenyezi Mungu anaeleza ndani ya Qur'an: “Na wale wasio mwomba mungu mwengine pamoja na Mwenyezi Mungu, wala hawaui nafsi aliyo iharimisha Mwenyezi Mungu isipo kuwa kwa haki, wala hawazini - na atakaye fanya hayo atapata madhara, Atazidishiwa adhabu Siku ya Kiyama, na atadumu humo kwa kufedheheka.’ (Furqa, 25: 68-69). Nimefanya madhambi yote yaliyotajwa katika hii aya, je kuna uwezekano wowote wa wokovu?”

Ili kuzungumzia hofu ya wakosaji wenyewe kutubia, Mwenyezi Mungu akateremsha aya isemayo: “Sema: Enyi waja wangu walio jidhulamu nafsi zao! Msikate tamaa na rehema ya Mwenyezi Mungu. Hakika Mwenyezi Mungu husamehe dhambi zote. Hakika Yeye ni Mwenye kusamehe, Mwenye kurehemu.” (Zumar, 39: 53) Wahshi aliposikia ayah ii alifurahi sana na kusema: “Mola wangu! Wewe ni Mwenye huruma mno!” Akatubia madhambi yake yote kwa lengo la kutorudia tena, na akaingia katia Uislamu pamoja na marafiki zake.

Tasawwuf ilipata nuru yake kutokana na mfano huo wa mai-sha ya Mtume (s.a.w), mpokeaji wa ishara kamili ya sifa za Mwenyezi Mungu na ambaye alipata neema ya kuwa mpokeaji wa wahyi na ufunuo wa Mwenyezi Mungu. Kwa mujibu wa Usufi, mwanadamu ana daraja ya juu katika mizani ya viumbe, kwa sababu

ameumbwa na nyenzo ya kuwa khalifa wa Mwenyezi Mungu ard-hini. Yeye ni kama mboni ya jicho akilinganishwa na viumbe wen-gine. Hakuna dhambi inayoweza kufuta thamani hii ya ndani. Tasawwuf inalitazama hili katika namna ya katika kwa sana. Mko-saji hufanyiwa subira, lakini subira hii haihusiki na dhambi yenye-we. Tunatakiwa kuchukia dhambi lakini kumhurumia mwe-nye dhambi ili kumuokoa kutokana na hali mbaya aliyotumbukia. Katika kufanya hivyo, tasawwuf humpa mwanadamu mbinu yeny manufaa zaidi ya kumualika mtu kwenye Uislamu. Ni kawaida ya mwanadamu mara zote kuwapenda wale wanaomnyooshea mikono ya upendo na huruma, watu kama vile ‘Abd al-Qadr Jaylani, Yunus Emre, Baha’ al-Din Naqshband, Jalal al-Din Rumi na marafi-ki wengine wa Mwenyezi Mungu.

Altinoluk: *Umetuonesha jinsi tasawwuf inavyomuongoza binadamu kwenda kwenye ukamilifu na kumtakasa kuto-kana na uchafu. Kwa hali hii, ni nafasi gani inayotakiwa kuchukuliwa na tasawwuf katika maisha ya Muislamu? Je, inawezekana kuishi maisha ya kumcha Mungu bila tasaw-wuf?*

Umeliuliza swalı muhimu sana. Napenda kujibu swalı hili kwa kusimulia kisa kifuatacho nilichosimuliwa na baba yangu Musa Efendi:

Tulikuwa na jirani ambaye alikuwa amesilimu (kutoka kwenye Ukristo). Siku moja nikamuuliza sababu ya kukubali kwake Uislamu. Yeye alijibu:

‘Nimesilimu kutokana na maadili mema ya jirani yangu Rabi Molla, ambaye alionesa maadili mema katika biashara yake. Ali-kuwa na ng’ombe na alikuwa akipata riziki yake kwa kuuza maziwa. Siku moja alikuja nyumbani kwetu na kunipa sufuria kubwa ya

maziwa akisema, ‘Haya ni maziwa yako.’ Nikamjibu ‘Hatukudai maziwa yoyote’ nikidhani kuwa alikuwa amekosea kunipa maziwa mimi.

Mtu huyu mwema na mtukufu alieleza kwa nini alikuwa ameleta maziwa akasema, ‘Bahati mbaya nimeona ng’ombe wangu wakila majani katika shamba lako pasipo mimi kujuu. Kwa hivyo, haya maziwa ni yako na nitaendelea kukuletea maziwa mpaka nyasi zitakapoondoka tumboni mwa ng’ombe hawa.’

Nikamwambia, ‘usijali. Nyasi zilizoliwa na ng’ombe wako kati-ka bustani yangu hazina chochote na sitaki unilipe chochote’. Ali-sisitiza kwamba maziwa yale yalikuwa ni fungu langu. Aliendelea kuleta maziwa nyumbani kwangu mpaka nyasi zilipotakasika kabi-sa kutoka katika matumbo ya ng’ombe.

Tabia nzuri ya Rabi Molla ilinivuta sana na pazia la kughafilika (*ghflah*) likaondoka machoni mwangu. Nuru ya uongufu ikaanga-za moyoni mwangu na kuukubali Uislamu nikjisemea: ‘Dini ya mtu huyu mnyoofu ndio njia sahihi iliyonyooka. Hakuna anayewe-za kutilia shaka ukweli wa dini ya mtu mwema, mwadilifu na mfuasi mwema na kamili kama huyo.’ Hivyo nikatamka maneno ya shahadah (maneno ya kuingia katika imani).

Kama tukio hili na mifano mingine mingi inavyothibitisha, Usufi na mbinu yake ya kukamilisha na kuyatengeneza maadili ya muumini ni sababu muhimu ya kuenea kwa Uislamu. Tasawwuf hufanya kazi katika njia zote mbili: kwanza huyatengeneza maadili ya waumini, na pili kuueneza Uislamu kwa kutumia mwenendo bora na wa mfano wa Masufi. Huwaonesha wale wasiokuwa Wais-lamu wajihii wenyewe huruma wa Uislamu na kusaidia katika kuwasil-ishaa muundo sahihi wa Uislamu.

Uislamu ni sheria na uchamungu, fatwa na taqwa: vipengele vya kisheria vya Uislamu, fatwa, ni nguzo za jengo la Uislamu,

ilhali tabia ya Sufi, taqwa, ni sehemu ya nyongeza katika jengo ambayo hulipendezesha na kuliimarisha jengo kuu. Tasawwuf huwasaidia Waislamu kuviweka pamoja vipengle hivi viwili vya Uislamu sambamba na kuyakamilisha maadili na tabia zao. Vile vile Tasawwuf humuwezesha mwanadamu kuielewa Qur'an na ulimwengu wote, humsaidia kuijua nafasi na wajibu wake katika ulimwengu. Tasawwuf, kwa kutumia misingi yake ya kumpenda na kumjua Mwenyezi Mungu, ni kama ngazi kwenye Mi'raji - safari ya kwenda kwa Mwenyezi Mungu. Kwa mukhtasari, twariqa ya Sufi ni ya muhimu katika kuzipa mafunzo nyoyo na nafsi. Kila Muislamu anaihitaji.

Swali lako la kwamba “Tunaweza kufanya jambo bila tasawwuf?” ni kama kuuliza kama tunaweza kufanya jambo bila hadith, theolojia, sheria ya Kiislamu, tafsiri ya Qur'an, na elimu nyingine za Kiislamu. Kusema kwamba tasawwuf kuwa jambo lisilokuwa na umuhimu katika Uislamu ni sawa na kusema kwamba sifa mbalimbali kama vile ikhlas, kumjua Mwenyezi Mungu, kuitakasa nafsi, na kumtumikia Mwenyezi Mungu kwamba ni sifa zisizokwu na umuhimu! Tasawwuf ni neno la jumla linalohusu kupata sifa hizi zote. Hata wale wanaoitekeleza misingi hii bila kulitaja neno la jumla linalozikusanya, au wale wanaokataa jina la tasawwuf, wanaweza kuchukuliwa kuwa wanaifanyia kazi tasawwuf. Jina sio muhimu maadamu misingi yake inafanyiwa kazi. Tunaweza kusema kuwa tasawwuf ni “kuipa nyongo dunia” (zuhd), “uchamungu” (taqwa), au “wema” (ihsan), kwa maana yote haya yanaonesha ukweli uleule na kutumikia lengo moja. Istilahi zote hizi zinaonesha matendo ya bwana na mwalimu bora wa wanadamu, Mtume Muhamma (s.a.w) na maswahaba aliowalea yeye mwenywewe.

Moyo pia unahitaji mafunzo ili kupata amani na utulivu. Hata Mtume (s.a.w) ambaye alibarikiwa kupokea wahyi kutoka kwa Mwenyezi Mungu, alikuwa na mafunzo maalumu kabla ya kupata utume. Alikuwa akienda katika pango la Hira na kukaa huko aki-

fanya ibada na tafakuri. Hali hii ya kutenga muda maalumu kwa ajili ya ibada hujulikana katika lugha ya Kiarabu kama *Itikaf*. Mtume (s.a.w) aliendelea na mwenendo huu baada ya utume, ambapo alikuwa akitumia siku kumi za mwisho za mwezi wa Ramadhan kukaa msikitini na kufanya ibada. Vivyo hivyo, Nabii Mussa (a.s) alitumia siku arobaini akifanya ibada na kuudhalilisha mwili kabla ya kupata Baraka ya kuzungumza na Mwenyezi Mungu katika mlima Sinai. Nabii Yusufu (a.s) alikaa miaka kumi na mbili gerezani kabla ya kuwa mtawala wa Misri. Alipitia tabu zote na kuitengeneza shakhsia yake kama ilivyo katika kumuabudu Mwenyezi Mungu. Kwa namna hii, moyo wake ulitakaswa dhidi ya kuvitegemea vitu visivyodumu na hatimaye akamtegemea Mwenyezi Mungu pekee.

Kabla ya safari ya Mi'raj, Mtume (s.a.w) alipewa maana ya sura ya inshrah (kupanua). Moyo wake ukafunguliwa na kutakaswa. Mwenyezi Mungu akaujaza moyo huo maarifa na nuru Yake. Kwa namna hii aliandaliwa kwenda kuona mambo ya ajabu aliyoonyeshwa katika safari yake ya kuelekea kwa Mwenyezi Mungu. Alitakaswa dhidi ya ulimwengu wa kimaada na kuandaliwa kwa ajili ya ulimwengu wa kiroho.

Ikiwa hata mitume wa Mwenyezi Mungu walipitia mafunzo ya kiroho na utakaso wa moyo, watu wa kawaida wanawezaje kuenenda bila kupitia mchakato huu? Hata nywele moja iliyochafuliwa na mambo ya kidunia haiwezi kuikurubia nuru ya Mwenyezi Mungu ya ulimwengu wa kiroho. Pua iliyozibwa na uchafu haiwezi kunusa harufu ya mau na mawaridi. Kioo cha dirisha kinapocha fuliwa hatuwezi kuona nje kwa uzuri kupitia kioo hicho. Tone dogo la uchafu linaweza kuchafua chombo chote cha maji masafi; vivyo hivyo, uchafu wa kiroho huuziba moyo usipokee nuru ya Mwenyezi Mungu na Baraka za kiroho.

Ili kuweka msisitizo juu ya umuhimu wa moyo uliotakaswa

dhidi ya maradhi yote ya kidunia, Mwenyezi Mungu anasema ndani ya Qur'an Tukufu: "Siku ambayo kwamba mali hayatofaa kitu wala wana. Isipo kuwa mwenye kumjia Mwenyezi Mungu na moyo safi." (Shu'ara', 26: 88-89)

Mja anaweza tu kupata moyo safi na usiokuwa na fikra za kishetani kwa kupitia mafunzo ya kiroho. Kabla ya mafunzo hayo, moyo huwa kama kipande cha chuma ghafi. Kwanza ni lazima kiwekwe motoni na kiondolewe uchafu wote. Kisha kigongwe na kitengenezwe katika umbile linalohitajika. Pindi moyo unapotengenezwa kupitia mafunzo ya kiroho, huweza kuona mambo ambayo macho ya kawaida hayawesi kuyaona na kuelewa mambo ambayo akili ya kawaida haiwezi kuyaelewa. [Kama ilivyoelezwa kabla,] Rumi anaelezea hali yake mwenyewe kabla ya safari yake ya kiroho kuwa alikuwa mbichi, japokuwa alikuwa na nafasi ya juu katika *madrasa* ya Seljuk. Lakini pindi alipofunguliwa siri za kitabu cha ulimwengu zilipofunguka kupitia mafunzo ya kiroho, akaielezea hali yake mpya akisema, "Nilipikwa".

Maswahaba wa Mtume (s.a.w) ni mifano ya hali ya juu ya mafunzo haya ya kiroho. Kabla ya ujio wa Uislamu, baadhi yao walikuwa na nyoyo ngumu na baridi sana kiasi kwamba walikuwa wakiwazika watoto wao wa kike wakiwa hai. Lakini baada ya kuu-kubali Uislamu wakawa alama ya huruma na ulaini wa moyo.

Kwa mukhtasari, tunaweza kuutekeleza Uislamu bila tasawwuf, lakini kwa kufanya hivyo hatuwezi kuufikia ukamilifu wetu. Pindi mbinu za Usufi zinapoachwa katika kuutekeleza Uislamu, hakuna anayeweza kufikia amali ya Kiislamu ijulikanayo kama *ihsan* (yaani, kuutekeleza Uislamu kana kwamba unamuona Mwenyezi Mungu).

Altinoluk: *Kitu gani kingine ambacho ungependa kuwashauri wasomaji wa Altinoluk? Ambao ni marafiki zako wa kiroho kwenye njia ya Sufi? Tuna hakika kwamba watakuwa wanabiri toleo la Kiingereza la kitabu chako cha "Kutoka kwenye imani na kwenda kwenye Ihsan," ambacho ndani yake umetoa maelezo ya kina kuhusu tasawwuf.*

Mbali na kile kilichokwishakisema, ningependa kuongeza baadhi ya ushauri ambaao masheikh wa Kisufi wameusisitiza. Tasawwuf ni njia ya mafunzo ya kimaadili iliyochukuliwa kutoka katika maisha ya Mtume (s.a.w). Njia hii inajumuisha mtu kuurejesha wajihii wake kwa mapenzi na heshima kumuelekea Mwenyezi Mungu na Mtume Wake. Wale marafiki wa Mwenyezi Mungu waliomuweka Mwenyezi Mungu na Mtume Wake katikati ya nyoyo zao kama wapendwa pekee, wamekuwa marafiki wa wanadamu wote. Kuendeleaza urafiki na Waislamu wema na kusuhubiana nao huyatakasa maadili ya mtu dhidi ya uovu. Wale wenye kiwango cha juu cha nishati ya kiroho huieneza nishati hiyo kwa watu wengine. Kwa kuwa wamezitakasa nafsi zao wenyewe dhidi ya uchafu wa nafsi, wanaweza kuihamisha hali hiyo ya usafi wa kiroho kwenda kwa wale walio karibu nao. Kuwa karibu na watu hao humfanya mtu awe na manufaa kwa jamii katika vipengele vyote vyaa maisha.

Kwa njia ya upendo, tasawwuf huimarisha mafungamano ya kiroho baina ya mwanafunzi (murid) na mwalimu (shaykh) wake. Pindi murid anapompenda na kumheshimu shaykh, matendo ya shaykh huyo hupata kuigwa (na mwanafunzi wake) katika kila Nyanja, na tabia na maadili ya murid hupata kutengenezeka. Kwa hiyo, sisi kama Waislamu tunatakiwa kutumia zaidi njia ya upendo kuliko njia nyingine zile. Msingi wa maadili na tabia za Kiislamu ni kumuabudu Mwenyezi Mungu kwa ikhlasi (usafi wa moyo) na upendo. Uthibitisho wa upendo na ikhlas ni kumtumikia Mwenyezi Mungu na kuwashauri viumbe Wake. Kwa njia ya upendo,

kazi ngumu hupata kutekelezwa kwa urahisi na kwa kuridhika. Ukubwa wa kazi huangaliwa kwa kujitolea kulikofanyika katika kuitekeleza. Kazi yenye ikhlas ni ishara ya ukamilifu wa kiroho wa mtu husika. Nyoyo za watu kama hao huwa ni kituo cha ishara (*tajalliyat*) za Mwenyezi Mungu.

Kadiri mja anavyozidi kuwa karibu na Mwenyezi Mungu, ndivyo moyo wake unavyozidi kupokea ukweli wa kiroho. Kwa upande mwingine, kadiri mtu anavyojifungia ndani ya nafsi yake, ndivyo anavyozidi kuupoteza ubinadamu wake.

Mwenyezi Mungu ana majina ya *Jamil* (Mzuri) na *Jalil* (Mtukufu). Lakini, majina Yake ya *Rahman* (Mwingi wa rehma) na *Rahiim* (Mwenye kurehemu) ametajwa sana katika Qur'an Tukufu kuliko majina Yake mengine. Kwa hiyo, katika kumuiga Mola wake, Muislamu anatakiwa kuwa na huruma na upole kwa viumbwe wenzake. Sababu za dhulma duniani ni matokeo ya kukosekana kwa huruma na upendo. Wale wasioweza kupenda ni rahisi kuwa madhalimu na waonevu. Wanatumia khofu na chuki kuwadhibiti wengine, huku wakiwa wameghafilika na ukweli wa kwamba hakuna moyo usioweza kutekwa na upendo. Kwa kuwa jua haliwezi kukataa kutoa mwanga na joto; vivyo hivyo, haiwezekani kwa nyoyo zenyenye unyoofu kutoonesha upendo na huruma kwa viumbwe wengine.

Hallaj ambaye ana nafasi ya kipekee katika miyo ya wapenzi wa Mungu aliwaombea wale waliokuwa wakimuua kwa mawe akisema: "Mola wangu! Wasamehe wale wanaonipiga kwa mawe kbala hujanisamehe!"

Tukitaka kujua hali yetu ya kiroho, tunapaswa kuendelea kuy-apima matendo na hisia zetu. Kwa hakika, tunatakiwa kuyadhibiti madai ya yasiyokuwa na msingi ya nafs zetu. Vinginevyo tunaweza kuanguka katika daraja ya Iblisi aliyepoteza neema ya Mungu kuto-kana na kiburi na upuuzi wake. Alikuwa mwalimu wa malaika

Mahojiano ya Othman Nuuri Topbash juu ya tasawwuf

peponi, lakini hakuweza kuzidhibiti hisia na tamaaa zake. Alijona bora juu ya binadamu na hivyo akalaaniwa kutokana na kiburi chake.

Rumi anayalinganisha mabaya ya tabia ya binadamu na miiba kwenye bustani ya waridi. Anatushauri kuzifanya tabia zetu kuwa kama zile za waridi tamu, sio zile za miiba. Katika bustani ya dunia miiba hutudhuru, lakini tusiziruhusu nafsi zetu kuwa kama miiba hiyo. Badala yake, tunatakiwa kufanya jitihada ya kubadilisha pori kuwa bustani la waridi.

